

**TODISTELUTALLENNEUUDISTUKSEN
VAIKUTUKSET RIKOSASIAN
VALMISTELUUN PROSESSITOIMIJOIDEN
NÄKÖKULMASTA**

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Prosessioikeus
Pro gradu -tutkielma
Antti Yritys
Kevät 2024

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Todistelutalenneuudistuksen vaikutukset rikosasian valmisteluun prosessitoimijoiden näkökulmasta

Tekijä: Antti Yritys

Oppiaine: Prosessioikeus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma X Lisensiaatintutkimus _

Sivumäärä: XIV + 71

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Todistelutalenneuudistuksen myötä henkilötodistelun vastaanottaminen muutoksenhakuvaiheessa tulee tapahtumaan käräjäoikeuden tekemiltä videotallenteilta. Uudistuksen tavoitteiden onnistumisen edellytyksenä on oikeudenkäynnin painopisteen siirtyminen käräjäoikeuteen. Oikeudenkäynnin painottuminen käräjäoikeuteen edellyttää, että käräjäoikeuden pääkäsittely tullaan käsittelemään jäsennellyssä järjestyksessä jäsennellyn oikeudenkäyntiaineiston pohjalta, mikä taas vaatii asian laadukasta ja perusteellista valmistelua.

Tutkielmassa tarkastellaan lainopillisin keinoin, miten uudistus vaikuttaa rikosasian valmisteluun. Vaikutusta tutkitaan tuomarin, syyttäjän ja tutkinnanjohtajan prosessinjohtollisista vastuunäkökulmista. Tämän lisäksi analysoidaan miten uudistus vaikuttaa vastaajan oikeusturvan toteutumiseen rikosprosessin valmisteluvaiheissa.

Rikosasian valmistelun ja siinä toteutettavan vastaajan oikeusturvan tutkiminen edellyttää ymmärrystä rikosprosessin funktioista, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin muodostumisperiaatteista sekä rikosprosessin valmisteluvaiheista. Rikosprosessin järjestämistä ohjaavia periaatteellisia näkökohtia ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita täytyy ensin määrittellä nykyisin valossa, jotta uudistuksen vaikutuksia voidaan arvioida suhteuttamalla ne rikosprosessille asetettuihin perusvaatimuksiin.

Uudistus tulee vaikuttamaan rikosprosessin valmisteluvaiheisiin sekä välittömästi että välillisesti. Välittömät seuraukset näkyvät lainsäädäntöuudistuksina, joiden perusteella käräjäoikeudessa tullaan tekemään muutoksenhaussa hyödynnettävät henkilötodistelun videotallenteet. Oikeudenkäyntimenettelyyn säädetään myös asian jäsennellyn käsittelyn vaatimus, joka tulee edellyttämään rikosprosessin valmistelun kokonaisvaltaista laadun parantamista. Rikosasian valmistelua helpotetaan luomalla uusia sekä tehostamalla vanhojen prosessinjohtollisten työvälineiden käyttöä niin tuomioistuimissa, syyteharkinnassa kuin esitutkinnassa. Uudistuksen välilliset vaikutukset näkyvät oikeudenkäynnin painopisteen siirtymisenä käräjäoikeuteen, prosessitoimijoiden yhteistyön korostumisena ja oikeudenkäynnin tehostumisena niin käräjäoikeudessa kuin muutoksenhakuasteissa.

Tutkielmassa osoitetaan, että uudistukselle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen tulee vaatia resurssien lisäämistä rikosprosessin valmisteluvaiheista vastaaville viranomaisille. Tämän lisäksi se vaatii kaikilta prosessitoimijoilta vapaaehtoisuuteen pohjautuvaa yhteistyötä. Rikosprosessin varmuuden ja tehokkuuden saavutettavuus on kuitenkin syytä varmistaa yhteistyöhön pakottavin sanktiouhin.

Avainsanat: prosessioikeus, rikosprosessi, valmistelu, todistelutalenneuudistus, oikeusturva

X Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän omia henkilötietoja.

SISÄLLYS

LÄHTEET	V
LYHENTEET	XIV
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman aihe ja tausta	1
1.2 Aiheen rajaaminen ja tutkimuskysymykset	1
1.3 Tutkimusmenetelmä	2
1.4 Oikeuslähteet	3
2 RIKOSPROSESSI JA SEN OIKEUDENMUKAISUUS	6
2.1 Rikosprosessi ja sen funktiot	6
2.2 Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus	10
2.2.1 Oikeudenmukainen oikeudenkäynti	10
2.2.2 Oikeudenkäynnin tarkoituksenmukaisuus	15
2.2.3 Menettelyperiaatteet	19
2.2.4 Rooli- eli työnjakoperiaatteet	20
3 RIKOSPROSESSIN VALMISTELUVAIHEET JA NIIDEN JOHTAMINEN	23
3.1 Rikosprosessin valmisteluvaiheet	23
3.1.1 Esitutkinta	23
3.1.2 Syyteharkinta	27
3.1.3 Tuomioistuinkäsittely	29
3.2 Prosessin johtaminen rikosprosessin eri vaiheissa	33
3.2.1 Prosessin johtamisesta prosessinjohtoon	33
3.2.2 Prosessin johtaminen esitutkinnassa ja syyteharkinnassa	34
3.2.3 Prosessinjohto tuomioistuinkäsittelyssä	36
4 TODISTELUTALLENNEUUDISTUKSEN VAIKUTUKSET RIKOSASIAN VALMISTELUUN	41
4.1 Todistelutalenneuudistus	41
4.2 Välittömät vaikutukset	42

IV

4.2.1 Videotallenne	42
4.2.2 Jäsennelty käsittely	43
4.2.3 Kirjallinen yhteenveto	46
4.2.4 Suullinen valmistelu	48
4.3 Välilliset vaikutukset	49
4.3.1 Oikeudenkäynnin painopisteen siirtyminen kärjäoikeuteen	49
4.3.2 Prosessitoimijoiden yhteistyö	52
4.3.3 Välilliset vaikutukset kärjäoikeudessa	56
4.3.4 Jäsennellyn käsittelyn merkitys muutoksenhaun tehokkuudelle	57
4.3.5 Sanktiouhat jäsennellyn käsittelyn turvaamiseksi	58
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	65

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aalto, Jorma S: Rikosprosessilain asiallisesta sovellutusalaista. Vammala 1965. (*Aalto* 1965)

Aarnio, Aulis: Lain ja kohtuuden tähden. Juva 1986. (*Aarnio* 1986)

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. Juva 1989. (*Aarnio* 1989)

Aarnio, Aulis: Laki, teko ja tavoite – Tutkimus tavoitteellisuudesta lain tulkinnassa ja sen soveltamisessa. Helsinki 1975. (*Aarnio* 1975)

Aarnio, Aulis: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki 2011. (*Aarnio* 2011)

Aarnio, Aulis: Mitä lainoppi on? Helsinki 1978. (*Aarnio* 1978)

Aarnio, Aulis: Oikeudellisen ajattelun perusteista. Helsinki 1971. (*Aarnio* 1971)

Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Teoksessa: Minun metodini, toim. Juha Häyhä, Helsinki 1997, s. 35–56. (*Aarnio* 1997).

Annerstedt, Ludvig: Tuomarin prosessia johtavasta toimesta siviilisissä oikeusriidoissa. Suomentanut Oskar Favén. Helsinki 1887. (*Annerstedt* 1887)

Backmann, Eero: Lakimies ja oikeuselämän murros 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alkupuolella. Lakimies 7–8/2002 s. 1097–1107. (*Backmann* 2002)

Borchardt, Klaus-Dieter: EU:n oikeuden perusteet. Luxemburg 2023. (*Borchardt* 2023)

Brusiin, Otto: Tuomarin harkinta normin puuttuessa. Vammala 1938. (*Brusiin* 1938)

Ekelöf, Per Olof – Edelstam, Henrik – Heuman, Lars: Rättegång. Fjärde häftet. 7. upplagan. Norstedts Juridik 2009. (*Ekelöf ym.* 2009)

Ellilä, Tauno: Puolueettomuus- eli objektiviteettiperiaate rikosasiain esitutkinnassa. Lakimies 1970, s. 640–650. (*Ellilä* 1970)

Engerström, Yrjö – Haavisto, Vaula – Pihlaja Juha: Alioikeudet uuden työtavan kynnyksellä; kehittävän työntutkimuksen sovellus tuomioistuinlaitoksessa. Helsinki 1992. (*Engerström ym.* 1992)

Ervo, Laura: Nemo tenetur se ipsum accusare – myötävaikuttamattomuusperiaatteen sisältö ja sen rajat. Teoksessa: Matkalla pohjoiseen. Professori Jyrki Virolaisen juhlakirja 26.2.2023. Rovaniemi 2003, s. 1–26. (*Ervo* 2003)

Ervo, Laura: Ylimmät prosessiperiaatteet: Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osatekijät. Helsinki 1996. (*Ervo* 1996)

Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko: Esitutkinta ja pakkokeinot. 6. uudistettu painos. Helsinki 2020. (*Fredman ym.* 2020)

- Fredman, Markku*: Rikosasianajajan käsikirja. 2. uudistettu painos. Helsinki 2021. (*Fredman* 2021)
- Frände, Dan*: Finsk straffprocessrätt I. Helsingfors 1999. (*Frände* 1999)
- Halila, Jouko*: Tunnustamisesta Siviiliprosessuaalinen tutkimus. Vammala 1950. (*Halila* 1950)
- Havansi, Erkki*: Määräajat ja oikeudenkäynti. Tutkimus prosessiliitännäisistä määräajoista. Helsinki 2004. (*Havansi* 2004).
- Helenius, Dan – Linna, Tuula*: Siviili- ja rikosprosessioikeus. 3. uudistettu painos. Helsinki 2024. (*Helenius – Linna* 2024)
- Helsingin hovioikeus*: Helsingin hovioikeuden laatuhanke: Laajojen rikosasioiden valmistelu. 2013. (*HelHO* 2013)
- Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu*: Ihmisoikeudet. Käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. 2. uudistettu painos. Helsinki 2017. (*Hirvelä – Heikkilä* 2017)
- Hirvelä, Päivi*: Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Helsinki 2006. (*Hirvelä* 2006)
- Hirvonen, Ari*: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisu 17. Helsinki 2011. (*Hirvonen* 2011)
- Husa, Jaakko*: Johdatus oikeusvertailuun – Oikeusvertailun perusteet erityisesti julkisoikeutta silmällä pitäen. Helsinki 1998. (*Husa* 1998)
- Häyhä, Juha*: Johdanto. Teoksessa: Minun metodini, toim. Juha Häyhä. Helsinki 1997, s. 15–34. (*Häyhä* 1997)
- Jokela, Antti*: Eri lakimiesryhmien eettisistä koodeista. Defensor Legis 4/2000, s. 528–540. (*Jokela* 2000)
- Jokela, Antti*: Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu – Oikeudenkäynti II. Helsinki 2024. (*Jokela* 2024)
- Jokela, Antti*: Rikosprosessioikeus. 5. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2018. (*Jokela* 2018)
- Jokela, Antti*: Uudistuva rikosprosessi. Helsinki 1998. (*Jokela* 1998)
- Jonkka, Jaakko*: Rikosprosessioikeuden yleisistä opeista. Helsinki 1992. (*Jonkka* 1992)
- Jonkka, Jaakko*: Syytekynnys. Tutkimus syytteen nostamiseen vaadittavan näytön arvioinnista. Vammala 1991. (*Jonkka* 1991)
- Jonkka, Jaakko*: Syyttäjänrooli ja syytekynnys. Defensor Legis N:o 6/2003, s. 976–992. (*Jonkka* 2003)
- Kangas, Urpo*: Kommentti 2001 II / KKO 2001:105. Teoksessa KKO:n ratkaisut kommentein 1998–2022. Toimittanut Pekka Timonen. E-kirja. Alma Talent Oy, päivittyvä julkaisu. (*Kangas kommentti KKO 2001:105*)
- Kastari, Paavo*: Valtiojärjestyksemme oikeudelliset perusteet. Porvoo 1969. (*Kastari* 1969)

Korhonen, Petteri – Jämsä, Jurkka: Sähköinen prosessi hovioikeudessa. Helsinki 2022. (*Korhonen – Jämsä 2022*)

Koulu, Riikka – Koulu, Risto – Koulu, Sanna: Tuomarin roolit tuomioistuimissa. Helsinki 2019. (*Koulu ym. 2019*)

Lappalainen Juha: Siviiliprosessioikeus I. Helsinki 1995. (*Lappalainen 1995*)

Lappalainen, Juha: Vahingonkorvausvaatimuksesta rikosjutussa – Prosessioikeudellinen tutkimus. Vammala 1986. (*Lappalainen 1986*)

Laukkanen, Sakari: Tuomarin rooli. Prosessioikeudellinen tutkimus tuomarin roolista dispositiivisen riita-asian valmistelussa silmällä pitäen riidan kohteen selvittämistä. Helsinki 1995. (*Laukkanen 1995*)

Launiala, Mika: Esitutkinnan tarkoituspäristä ja esitutkinta periaatteista. Teoksessa Oikeustieteiden moniottelija – Matti Tolvanen 60 vuotta. Helsinki 2015, s. 225–237. (*Launiala 2015*)

Launiala, Mika: Esitutkinnasta tuomioon. Esitutkinta osana rikosprosessia ja rikosprosessin funktiot. Edilex-sarja 2010/3 (www.edilex.fi/lakikirjasto/6731). (*Launiala 2010*)

Launiala, Mika: Todisteet puolesta ja vastaan – tasapuolisuusperiaate uudessa esitutkintalaissa (805/2011). Edilex-sarja 2012/41 (www.edilex.fi/lakikirjasto/9130). (*Launiala 2012*)

Lehtimaja, Lauri: Vertailevia havaintoja angloamerikkalaisesta ja mannereurooppalaisesta rikosprosessista. Lakimies 1978, s. 247–266. (*Lehtimaja 1978*)

Lehtinen, J.N.: Mitä oikeus on? Tutkielma oikeuden luonteesta yhteiskunnallisena ilmiönä eräiden oikeustieteessä esitettyjen perinnäisten käsitysten arvostelua. Vammala 1949. (*Lehtinen 1949*)

Liljenfeldt, Robert – Korhonen, Petteri: Kohti tehokasta ja laadukasta hovioikeusmenettelyä. Defensor Legis N:o 6/2011, s. 705–731. (*Liljenfeldt – Korhonen 2011*)

Linna, Tuula: Prosessioikeuden oppikirja. 2. uudistettu painos. Helsinki 2019. (*Linna 2019*)

Markus, Jaakko – Paukku, Eelis: Prosessipetos – etenkin totuusvelvollisuuden, itsekriminointisuojan ja avustajan vastuun kannalta. Oikeustiede Jurisprudentia LVI 2023 Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja, s. 145–211. Helsinki 2023. (*Markus – Paukku 2023*)

Määttä, Pekka: Rikosasian joutuisa käsittely. Perusoikeus ja tuomarin velvollisuus. Vantaa 2013. (*Määttä 2013*)

Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Johdatus esitutkinta- ja pakkokeinolakeihin. Prosessioikeuden julkaisuja 4 Helsingin yliopisto Rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos. Helsinki 1997. (*Niemi-Kiesiläinen 1997*)

Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Rikosprosessin malleista ja funktioista. Teoksessa Matkalla pohjoiseen. Professori Jyrki Virolaisen juhla-kirja 26.2.2003. Rovaniemi 2003, s. 337–348. (*Niemi-Kiesiläinen 2003*)

Niemistö, Sirpa: Asianajajan riippumattomuudesta suhteessa päämieheen. Defensor Legis 4/2000, s. 567–577. (*Niemistö 2000*)

Niiniluoto, Ilkka: Tieteen tunnuspiirteet. Teoksessa: Tutkijan eettiset valinnat, toim. Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen ja Juhani Pietarinen, Helsinki 2002, s. 30–41. (*Niiniluoto 2002*)

Nissinen, Matti: ”Käy päälle kuin yleinen syyttäjä” – Vaarantuuko oikeusturva? *Defensor Legis* 3/1997, s. 395–411. (*Nissinen 1997*)

Ojanen, Tuomas: EU-oikeuden perusteita. 3. uudistettu laitos. Helsinki 2016. (*Ojanen 2016*)

Peltonen, Jukka: Asianajajan toiminnan eettiset perusteet. *Defensor Legis* 4/2000, s. 578–592. (*Peltonen 2000*)

Pölönen, Pasi: Henkilötodistelu rikosprosessissa. Helsinki 2003. (*Pölönen 2003*)

Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti: Todistelu oikeudenkäynnissä. Helsinki 2015. (*Pölönen – Tapanila 2015*)

Rantaeskola, Satu: Rikos ja rikosprosessi. AS Pakett 2019. (*Rantaeskola 2019*)

Rautio, Jaakko – Frände, Dan: Todistelu – Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari. 2. uudistettu painos. Helsinki 2020. (*Rautio – Frände 2020*)

Rovaniemen hovioikeus: Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhankkeen työryhmäraportteja XVI. Waasa Graphics Oy 2021. (*Rovaniemen hovioikeus 2021*)

Rovaniemen hovioikeus: Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhankkeen työryhmäraportteja XVIII. Waasa Graphics Oy 2021. (*Rovaniemen hovioikeus 2023a*)

Siltala, Raimo: Johdatus oikeusteoriaan. Helsinki 2001. (*Siltala 2001*)

Sjöström, Bertil: Muodollisesta prosessin johdosta alioikeudessa tavallisissa riita- ja rikosasioissa Suomen oikeuden mukaan. Suomentanut Paavo Alkio. Turku 1948. (*Sjöström 1948*)

Sundström, G. O. Zacharias: Oikeudenmukainen tuomio – tuomarin harkinta rikosasiassa – kansalliset ja kansainväliset vaikutteet tuomarin harkinnassa. Helsinki 2011. (*Sundström 2011*)

Tapanila, Antti: Kontradiktorisuus syytetyn oikeutena. Helsinki 2019. (*Tapanila 2019*)

Tapanila, Antti: Siviiliprosessi. Helsinki 2021. (*Tapanila 2021*)

Tapanila, Antti: Syytetyn oikeus syyttäjän todistajien kuulemiseen. Helsinki 2004. (*Tapanila 2004*)

Tirkkonen, Tauno: Suomen rikosprosessioikeus I. Porvoo–Helsinki 1969. (*Tirkkonen 1969*)

Tirkkonen, Tauno: Suomen rikosprosessioikeus II. 2. uusittu painos. Porvoo–Helsinki 1972. (*Tirkkonen 1972*)

Tirkkonen, Tauno: Suomen siviiliprosessioikeus I. Porvoo–Helsinki 1974. (*Tirkkonen 1974*)

Timonen, Pekka: Ennakkotapaukset ja niiden merkitys oikeuslähteenä. Mänttä 1987. (*Timonen 1987*)

Tolonen, Hannu: Oikeuslähteoppi. Helsinki 2003. (*Tolonen 2003*)

Tolvanen, Matti: Esitutinnan uusi työnjako: poliisi johtaa, syyttäjä ohjaa. *Oikeus* 2004 (33); 1, s. 55–72. (*Tolvanen* 2004)

Tolvanen, Matti: Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus. Teoksessa: Oikeustieteellinen opinäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinäytteiden vaatimuksista, metodeista ja arvostelusta. toim. Tarmo Miettinen. E-kirja, Espoo 2016, s. 272–294. (*Tolvanen* 2016)

Träskman, Per Ole (P.O.): Rätten att förbli tyst. *JFT* 1993, s. 594–617. (*Träskman* 1993)

Tuori, Kaarlo: Kriittinen oikeuspositivismi. Helsinki 2000. (*Tuori* 2000)

Tuori, Kaarlo: Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt. Helsinki 2003. (*Tuori* 2003)

Tuori, Kaarlo: Oikeus, valta ja demokratia. Helsinki 1990. (*Tuori* 1990)

Virolainen Jyrki: Lainkäyttö. Oikeudenkäynnin perusteet ja lainkäyttöelimet siviili- ja rikosprosessissa. Helsinki 1995. (*Virolainen* 1995)

Virolainen, Jyrki: Materiaalinen prosessinjohto. Helsinki 1988. (*Virolainen* 1988)

Virolainen, Jyrki - Launiala, Mika: Tuomarin prosessinjohto riita-asiassa Erityisesti materiaalista prosessinjohtoa silmällä pitäen. Helsinki 2024. (*Virolainen – Launiala* 2024)

Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: Tuomion perusteleminen. Helsinki 2010. (*Virolainen – Martikainen* 2010)

Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi: Rikosprosessin osalliset. Rikosprosessioikeus II. Helsinki 2004. (*Virolainen – Pölönen* 2004)

Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi: Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I. Jyväskylä 2003. (*Virolainen – Pölönen* 2003)

Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko: Prosessin päälajit ja tehtävät. s. 60–80. Teoksessa: Vuorenpää, Mikko – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki: Prosessioikeus, Oikeuden perusteokset. 6. uudistettu painos. Helsinki 2021. (*Virolainen – Vuorenpää* 2021)

Vuorenpää, Mikko: Prosessioikeuden perusteet. Helsinki 2009. (*Vuorenpää* 2009)

Vuorenpää, Mikko: Prosessioikeuden perusteet. Helsinki 2023. (*Vuorenpää* 2023a)

Välimäki, Pertti: Preklusiosta korkeimmassa oikeudessa. *Oikeustiede – Jurisprudentia* XLIX:2016 s. 289–356. (*Välimäki* 2016)

Wrede, Rabbe Axel (R.A.): Suomen prosessioikeus. Porvoo 1946. (*Wrede* 1946)

Ylikangas, Heikki: Olaus Petrin tuomariohjeet. Helsinki 1982. (*Ylikangas* 1982)

Zitting, Simo: Teoreettisen tutkimuksen merkityksestä juridiikassa. *Lakimies* no. VI 1960, s. 861–868. (*Zitting* 1960)

Virallislähteet

Esitutkinta- ja pakkokeinoimikunnan mietintö KM 2009:2 - Tiivistelmä lausunnoista. Sisäasiainministeriön julkaisuja 34/2009. (*KM 2009:2*)

HE 14/1985 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi. (*HE 14/1985 vp*)

HE 15/1990 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi. (*HE 15/1990 vp*)

HE 82/1995 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi. (*HE 82/1995 vp*)

HE 32/2001 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien riita-asian valmistelua, pääkäsittelyä sekä hakemusasioiden käsittelyä koskevien säännösten muuttamisesta (*HE 32/2001 vp*)

HE 83/2001 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren hovioikeusmenettelyä koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi. (*HE 83/2001 vp*)

HE 222/2010 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi. (*HE 222/2010 vp*)

HE 58/2013 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamiseksi. (*HE 58/2013 vp*)

HE 46/2014 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. (*HE 46/2014 vp*)

HE 7/2016 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle tuomioistuinlaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi. (*HE 7/2016 vp*)

HE 200/2017 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. (*HE 200/2017 vp*)

HE 133/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. (*HE 133/2021 vp*)

Helsingin hovioikeuden lausunto 4.9.2023. (https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/89da28d3-52bd-4825-8313-87ab47df3a4b/eac32031-332f-42e0-a3d0-09d1eafcb1d6/LAUSUNTO_20230905081637.PDF) (*Helsingin hovioikeus 2023*)

Käytäntöön pohjautuvia näkemyksiä esitutkintayhteistyön tilasta, kipukohdista ja alueellisista innovaatioista – Tilannekatsaus 2021. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:21. (*OMSO 2021:21*)

LaVM 12/2002 vp: Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien riita-asiain valmistelua, pääkäsittelyä sekä hakemusasioiden käsittelyä koskevien säännösten muuttamisesta (*LaVM 12/2002 vp*)

LaVM 16/2021 vp: Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (*LaVM 16/2021 vp*)

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 28.8.2023. PIRKO/1179/20203. (https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/89da28d3-52bd-4825-8313-87ab47df3a4b/af2058f3-98be-4e77-9138-b22d8bc2004e/LAUSUNTO_20230828172300.PDF) (*Pirkanmaan käräjäoikeus 2023*)

Poliisihallituksen lausunto 31.8.2023. POL-2023-60497. (https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/89da28d3-52bd-4825-8313-87ab47df3a4b/5c4b60d7-388e-487e-9cdb-0bc2c462c0d5/LAUSUNTO_20230901110807.PDF) (*Poliisihallitus* 2023)

Rikosketjun LEAN-hanke. Selvityshenkilön raportti. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:6. (*OMSO 2020:6*)

Rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen. Työryhmän mietintö. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 1/1993. (*OLJ 1/1993*)

Rikosprosessin sujuvoittaminen – Työryhmän muistio. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2023:16. (*OMML 2023:16*)

Rikosprosessin tehostaminen – Työryhmän mietintö. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:14. (*OMML 2022:14*)

Rovaniemen hovioikeuden lausunto 30.8.2023. (https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/89da28d3-52bd-4825-8313-87ab47df3a4b/6a8293b2-eedc-4621-93ad-f724bde6b20f/LAUSUNTO_20230830173504.PDF) (*Rovaniemen hovioikeus* 2023b)

Suomen asianajajaliiton lausunto 31.8.2023. (https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/89da28d3-52bd-4825-8313-87ab47df3a4b/70de38c5-61f9-4267-86d4-91b175a15023/LAUSUNTO_20230831191137.PDF) (*Suomen asianajajaliitto* 2023)

Syyttäjälaitoksen lausunto 31.8.2023. (https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/89da28d3-52bd-4825-8313-87ab47df3a4b/30001e89-2dde-4c5b-a8b7-0bef9b283d5f/LAUSUNTO_20230904173947.PDF) (*Syyttäjälaitos* 2023)

Turun hovioikeuden lausunto 21.8.2023 (https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/89da28d3-52bd-4825-8313-87ab47df3a4b/c9bd2881-e05e-4843-95c5-b95a6e5de465/LAUSUNTO_20230821172127.PDF) (*Turun hovioikeus* 2023)

Tolvanen Matti -lausunto 29.8.2023 (https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/89da28d3-52bd-4825-8313-87ab47df3a4b/c6b7aaa3-61ce-4ae2-b463-f65bfa885dd4/LAUSUNTO_20230829120006.PDF) (*Tolvanen* 2023)

Vaasan hovioikeuden lausunto 31.8.2023. VHO/398/2023. (https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/89da28d3-52bd-4825-8313-87ab47df3a4b/e0235b9f-8fb0-4c04-a649-4322f44215d2/LAUSUNTO_20230831175102.PDF) (*Vaasan hovioikeus* 2023)

Vuorenpää Mikko -lausunto 31.8.2023. (https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fapi.hankeikkuna.fi%2Fasiakirjat%2F89da28d3-52bd-4825-8313-87ab47df3a4b%2F30935365-bc9c-441a-b5c4-aaf8f9c2c3f1%2FLAUSUNTO_20230905092837.DOCX&wdOrigin=BROWSELINK) (*Vuorenpää* 2023b)

Verkkolähteet

American Bar Association: ABA - Rule 1.3 Diligence – Comment [1]. Saatavissa: https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/rule_1_3_diligence/comment_on_rule_1_3/. (luettu 28.3.2024) (*American Bar Association*)

Asianajajaliitto: Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet. Saatavissa: <https://asianajajaliitto.fi/tapaohjeet/> (luettu 28.3.2024) (*Asianajajaliiton tapaohjeet*)

EU:n virallinen verkkosivu: Oikeuslähteet. Päivitetty 2.2.2021. Saatavissa: https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-fi-maximizeMS-fi.do?member=1. (luettu 5.4.2024) (*EU:n virallinen verkkosivu* 2021)

Hautamäki Terhi – Siirala Samuli: Työtavat uusiksi. Advokaatti 5/2021. Saatavissa: <https://advokaatti.fi/2021/11/26/yli-vuoden-tai-kahden-kasittelyajat-eivat-ole-kohtuullisia-asianajaja-liitto-ehdottaa-tyotapareformia-helpottamaan-tuomioistuinten-jonoja/>. (luettu 24.4.2024) (*Hautamäki – Siirala 2021*)

Kärkkäinen, Henrik: 91 miljoonan euroa ja 14 vuoden fiasko: Poliisin tietojärjestelmähänke kaatui. Iltasanomat.fi. 13.11.2023. Saatavissa: 14 vuotta kestänyt ja 91 miljoonaa maksanut viranomaisten Vitja-tietojärjestelmähänke kaatui - Digitoday - Ilta-Sanomat (luettu 16.4.2024) (*Kärkkäinen 2023*)

Laakso, Janne: 60 miljoonan it-uudistuksen piti nopeuttaa toimintaa – ESS: kävikin päinvastoin. Tivi.fi 5.4.2022. Saatavissa: <https://www.tivi.fi/uutiset/60-miljoonan-it-uudistuksen-piti-nopeuttaa-toimintaa-ess-kavikin-painvastoin/9983bfae-494b-4d63-a693-042a428380d7> (luettu 16.4.2024) (*Laakso 2022*)

Nirhamo, Anniina: Myös tuomioistuimet sähköistyvät – Todistetallenneudistuksen tavoitteena tehostaa oikeusprosessia. 31.1.2023. Edita -verkkosivut. Saatavissa: <https://lakitieto.edita.fi/todistetallenneudistus/>. (luettu 5.4.2023). (*Nirhamo 2023*)

Oikeusministeriö: Asettamispäätös 1.2.2023 VN/34680/2022. Saatavissa: (https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/52fe87c3-0732-48ef-b3a9-38db769912e0/58f04661-0370-41ca-8fc9-13a340f6436c/ASETTAMISPAATOS_20230201140115.PDF) (*Oikeusministeriö I*)

Oikeusministeriö: Henkilötodistelun vastaanottaminen videotallenteelta – OM033:00/2018. Saatavissa: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM033:00/2018>. (luettu 30.3.2024) (*Oikeusministeriö II*)

Oikeusministeriö: Suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan uudistuksen voimaannpano - OM064:00/2021 Saatavissa: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM064:00/2021>. (luettu 5.4.2024) (*Oikeusministeriö III*)

Oikeusministeriö: Syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten asian- ja dokumentinhallinnan kehittämishankkeen (AIPA) jatkotoimikausi 1.12.2021–31.12.2022 – OM007:00/2015. Saatavissa: Syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten asian- ja dokumentinhallinnan kehittämishankkeen (AIPA) jatkotoimikausi 1.12.2021–31.12.2022 - Oikeusministeriö (oikeusministerio.fi) (luettu 15.4.2024) (*Oikeusministeriö IV*)

Poliisi.fi: Poliisiylijohtaja allekirjoitti päätöksen Vitja-hankkeen päättämisestä. 13.11.2023. Saatavissa: Poliisiylijohtaja allekirjoitti päätöksen Vitja-hankkeen päättämisestä - Poliisi (luettu 18.4.2024) (*Poliisi.fi 2023*)

Syyttäjälaitos: Ohje syyttäjän esitutkintayhteistyöstä – yleinen ohje syyttäjille. VKS:2023:1. Annettu: 19.12.2023. Saatavissa: <https://syyttajalaitos.fi/vks-2023-1-ohje-syyttajan-esitutkintayhteistyosta> (luettu 24.4.2024) (*Syyttäjälaitos I*)

Syyttäjälaitos: Rikosasian käsittely. Saatavissa: <https://syyttajalaitos.fi/rikosasian-kasittely> (luettu 23.3.2024) (*Syyttäjälaitos II*)

Syyttäjälaitos: Syyteharkinta. Saatavissa: <https://syyttajalaitos.fi/syyteharkinta>. (luettu 23.2.2024) (*Syyttäjälaitos III*)

Tuomioistuinvirasto: AIPA-hanke. 9.10.2023. Saatavissa: <https://tuomioistuinvirasto.fi/fi/index/tuomioistuinvirasto/tehtavat/hankkeet/aipa-hanke.html>. (luettu 19.4.2024) (*Tuomioistuinvirasto 2023*)

Tuomioistuinvirasto: Tuomioistuinviraston tiedote 11.4.2024 viestipalvelu X:ssä. <https://twitter.com/tuomioistuimet/status/1778354391226986523>. (luettu 12.4.2024. (*Tuomioistuinvirasto 2024*))

Ulkomaiset lähteet

Domstolsverket: Domstolsstatistik 2019. Saatavissa: <https://www.domstol.se/globalassets/filer/gemensamt-innehall/styrning-och-riktlinjer/statistik/domstolsstatistik-2019.pdf> (luettu 11.4.2024) (*Domstolsverket 2019*)

Regeringens proposition 2004/05:131 En modernare rättegång - reformering av processen i allmän domstol. Stockholm 2005. (*Prop. 2004/05:131*)

Regeringens proposition 2015/16:39 En modernare rättegång II. Stockholm 2015. (*Prop. 2015/16:39*).

SOU 2012:93: En modernare rättegång II - en uppföljning. Stockholm 2012. (*SOU 2012:93*)

SOU 2017:7: Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora mål. Stockholm 2017. (*SOU 2017:7*)

Oikeustapakset

Korkein oikeus

KKO 1992:73
 KKO 2010:40
 KKO 2011:110
 KKO 2012:18
 KKO 2012:27
 KKO 2013:98
 KKO 2014:81
 KKO 2015:6
 KKO 2015:28
 KKO 2016:90
 KKO 2017:12
 KKO 2018:3
 KKO 2019:2
 KKO 2020:32
 KKO 2020:51
 KKO 2020:52

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Averill v. Iso-Britannia 6.6.2000
Edwards and Lewis v. Iso-Britannia 27.10.2004
Janatuinen v. Suomi 8.12.2009
Murray v. Iso-Britannia 28.10.1994
Natunen v. Suomi 31.3.2009
Simeonovi v. Bulgaria 12.5.2017

Taulukot

Taulukko 1 Rikosprosessin vaiheet ja niiden tavoitteet, s. 10

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus SopS 18–19/90
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EMR	En modernare rättegång
ETL	esitutkintalaki 805/2011
EU	Euroopan unioni
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus
JulkL	laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999
KKO	korkein oikeus
KO	käräjäoikeus
KP-sopimus	kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja siihen liittyvä valinnainen pöytäkirja yksilövalituksista SopS 7–8/1976
OK	oikeudenkäymiskaari 4/1734
OLJ	Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu
OM	Oikeusministeriö
OMML	Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja
OMSO	Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita
PL	Suomen perustuslaki 731/1999
prop.	proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 690/1997
SEU	Euroopan unionista tehty sopimus
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
SOU	Statens offentliga utredningar
TiL	tuomioistuinlaki 673/2016
VirkamL	virkamieslaki 550/1994
vp	valtiopäivät
YK	Yhdistyneet kansakunnat
YTJulkL	laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 370/2007

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman aihe ja tausta

Digitalisaatio etenee vauhdilla tuomioistuimissa.¹ Vuonna 2022 eduskunta vahvisti todistelutalenneuudistukseen liittyvän lakikokonaisuuden², joka on tarkoitus saattaa voimaan vuonna 2025.³ Uudistuksen myötä oikeudenkäyntimenettely muuttuu siten, että henkilötodistelusta tehdään käräjäoikeudessa kuva- ja äänitallenteet (videotallenteet), joilla korvataan todistajien uudelleenkuulemiset muutoksenhakutuomioistuimissa. Uudistuksen tarkoituksena on hovioikeusmenettelyn tehostaminen, mutta vaikutus ulottuu samalla myös käräjäoikeuskäsittelyyn.⁴

Uudistus tulee siirtämään oikeudenkäynnin painopisteen käräjäoikeuteen. Etupainotteinen oikeudenkäynti edellyttää laadukkaampaa valmistelua ja tehokkaampaa työskentelyä kaikilta prosessitoimijoilta. Ajatuksena on järjestää jutun käsittely siten, että se helpottaa kaikkien oikeudenkäynnin osapuolten työtä ja edesauttaa oikeudenkäynnin keskittämistä olennaisiin seikkoihin.⁵ Asia tulee valmistella perusteellisesti, laadukkaasti ja riittävästi.

Lainsäätäjä on jo aiemmin kiinnittänyt huomiota oikeudenkäynnin puutteisiin.⁶ Rikosprosessin tehostamiseksi on viime vuosina ollut useita eri hankkeita. Uudistuksen lisäksi näitä ovat olleet esimerkiksi rikosketjun LEAN-hanke (OMSO 2020:6), rikosprosessin tehostaminen (OMML 2022:14) ja rikosprosessin sujuvoittaminen (OMML 2023:16). Oikeusprosessin aktiivinen kehittäminen jatkuu ja oikeusministeriö onkin 1.2.2023 asettanut työryhmän oikeusvaltion vahvistamiseksi ja oikeuslaitoksen kehittämiseksi, jonka toimikausi päättyy 31.12.2027.⁷

1.2 Aiheen rajaaminen ja tutkimuskysymykset

Tutkielma on rajattu koskemaan uudistuksesta aiheutuvia muutoksia ja vaikutuksia rikosasian valmistelussa. Tutkielma kohdistuu erityisesti viranomaistahojen valmisteluvastuun jakautumiseen ja vastaajan oikeusturvan toteutumiseen. Tarkasteltavat prosessitoimijat ovat

---

¹ *Nirhamo* 2023.

² Tutkimuksessa hanketta ja sen myötä säädettyjä lakiuudistuksia eli todistelutalenneuudistusta kutsutaan lyhyemmin uudistukseksi.

³ *Oikeusministeriö* III.

⁴ *Nirhamo* 2023.

⁵ *Nirhamo* 2023.

⁶ Tietyt puutteet ovat olleet jo pitkään ratkaisematta ks. esim. *Engerström ym.* 1992 s.11–12 ja 164–167– Asiamäärien nopea kasvu ja juttujen pidentyneet käsittelyajat nähtiin ongelmana jo vuonna 1992. Jo tuolloin havaittiin työnteon jatkuvassa aika- ja suorituspainessa sävyttävän tuomiokunnan ilmapiiriä, sekä todettiin tuomiokunnan työskentelevän toimintakykynsä ylärajoilla.

⁷ *Oikeusministeriö* I.

esitutkintaviranomainen, syyttäjä, käräjäoikeus ja vastaaja sekä hänen puolustajansa. Asianomistaja ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa on rajattu tämän tutkielman ulkopuolelle. Tutkielmassa tarkastellaan syyttäjän ajamien ja pääkäsittelyssä ratkaistavien rikosasioiden prosessimenettelyä.⁸

Tutkielma voidaan jakaa periaatteelliseen ja käytännölliseen osaan. Periaatteelliseen osaan kuuluvat vaatimus oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä ja siihen sisältyvät ja siitä johdetut alaperiaatteet. Periaatteet vaikuttavat oikeusjärjestyksen normien taustalla niitä ohjaavina ja tukevinä. Prosessioikeus sisältää runsaasti väljäsisältöisiä normeja,⁹ joiden soveltamisessa periaatteiden painoarvo korostuu.

Käytännöllisessä osassa rikosprosessin valmistelu jaetaan kolmeen vaiheeseen: esitutkintaviranomaisen toimittamaan esitutkintaan, syyttäjän syyteharkintaan ja käräjäoikeuden kirjalliseen ja suulliseen valmisteluun.

Tutkimuksessa vastataan kahteen tutkimuskysymykseen. Ensinnäkin siihen *miten rikosasian valmisteluun osallistuvien prosessitoimijoiden rooli uudistuksen myötä muuttuu* ja toiseksi siihen, *minkälainen vaikutus uudistuksella on vastaajan oikeusturvaan rikosprosessin valmisteluvaiheissa*.

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tiede on tiedon etsintää ja tutkimuksen kautta tapahtuvaa tiedon järjestelmällistä tavoittelua.¹⁰ Oikeustiede on tieteenala, joka selvittää voimassa olevien oikeussääntöjen sisältöä. Tämä tehtävä jakaantuu oikeuden voimassaolon toteamiseen ja oikeussäännön sisällön selvittämiseen. Tutkimustoiminnassa tai lainkäytössä tulee harvemmin kiinnittää huomiota oikeuden voimassaoloa koskeviin kysymyksiin. Päähuomio keskittyy yleensä oikeussäännön sisältökysymyksiin.¹¹

Tuori on katsonut oikeusjärjestyksen koostuvan eri tasoista. Oikeuden pintatasolla ovat lait ja muut säädökset, oikeuskäytäntö ja oikeuskirjallisuus.¹² Oikeusjärjestyksen pinnan alla sijaitsevat oikeuskulttuuri ja oikeuden syvärakenne, jota voidaan kuvailla myös ”*oikeuden*

---

⁸ Kirjallisen menettelyn ja asianomistajan yksin ajaman rikosasian prosessisäätely ei kuulu tutkielman kohdealueeseen.

⁹ Aarnio 1989 s. 24.

¹⁰ Niiniluoto 2002 s. 34.

¹¹ Aarnio 1989 s. 47. Ks. myös *Kastari* 1969 s. 4 ja 13 – jonka mukaan oikeusjärjestyksen tutkiminen ei keskity niinkään siihen, miten asia todellisuudessa on, vaan siihen, miten asian pitäisi olla. Sen sijaan oikeussosiologia tutkii, miten todellisuudessa käyttäydytään ja mitä norminvastaisuudesta todella seuraa.

¹² *Tuori* 2003 s. 41.

alitajunnaksi”. Tämä oikeuden alitajunta viittaa oikeudellisten toimijoiden praktiseen¹³ tai hillijaiseen tietoon, joka *Tuorin* mukaan on nimenomaan sitä tietoa, mikä tekee lakimiehistä lakimiehiä. Oikeuden pintataso on alati muuttuvaa aallokkoa, kun taas oikeuskulttuuri ja oikeuden syvärakenne hitaasti muuttuvina hillitsevät pintatason myrskyä.¹⁴

Oikeudellisen tutkimuksen eräs perustehtävä on oikeusnormien systematisointi ja tähän tarvittavien peruskäsitteiden selvittäminen.¹⁵ Tutkimusta tehtäessä käytetään tiedon hankinnan ja perustelun apuvälineinä tutkimusmenetelmiä eli tutkimusmetodeja.¹⁶ Tutkielmassani käytän tutkimusmenetelmänä lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa. Lainopin tutkimuskohteena ovat voimassa oleva oikeus¹⁷ sekä oikeusjärjestyksen normit¹⁸ ja sen perinteisenä tehtävänä on voimassa olevan oikeuden ja oikeusnormien sisällön tulkinta ja systematisointi.¹⁹

Lainopin avulla pyritään löytämään vastaus siihen, miten lakitekstiä tulee kussakin tilanteessa tulkita ja miten ongelma pitää ratkaista.²⁰ Lainoppi onkin osaltaan eri tavoin argumentoitujen tulkintasuositusten ehdottamista.²¹

1.4 Oikeuslähteet

Oikeuslähteet ovat niitä lähteitä, joista oikeussäännöt voidaan löytää.²² Oikeustieteessä yleisesti tunnustetusti oikeuslähteiksi katsotaan laki, tapaoikeus, lain esityöt, tuomioistuinkäytäntö, oikeustiede, yleiset oikeusperiaatteet, moraalit (arvot ja arvostukset) sekä oikeusvertailevat ja oikeushistorialliset argumentit.²³

Oikeuslähteet on tapana jakaa niiden velvoittavuuden asteen perusteella kolmeen eri kategoriaan; vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin sekä sallittuihin oikeuslähteisiin.²⁴ Normihierarkian ylimpänä ovat vahvasti velvoittavat oikeuslähteet joita ovat kansallisen oikeuden

¹³ *Tuori* 2000 s. 204.

¹⁴ *Tuori* 2003 s. 37 ja 39–40.

¹⁵ *Aarnio* 1971 s. 50.

¹⁶ *Häyhä* 1997 s. 23.

¹⁷ *Aarnio* 1989 s. 48 ja *Hirvonen* 2011 s. 2.

¹⁸ *Kastari* 1969 s. 4.

¹⁹ *Zitting* 1960 s. 861; *Aarnio* 1975 s. 212; *Aarnio* 1978 s. 53; *Aarnio* 1989 s. 48; *Tuori* 1990 s. 80; *Aarnio* 1997 s. 36–37; *Husa* 1998 s. 43; *Siltala* 2001 s. 8; *Backmann* 2002 s. 1100; *Tolonen* 2003 s. 133; *Aarnio* 2011 s. 1; *Hirvonen* 2011 s. 22 ja *Tolvanen* 2016 s. 275.

²⁰ *Aarnio* 1971 s. 47–48. Ks. myös *Aarnio* 1989 s. 19 – jonka mukaan lakipykälät ovat kuin kuminauha, joita tulkinnan avulla venytetään tai supistetaan. Siinä vaiheessa, kun sääntö on tulkinnalla pingotettu äärimmilleen, on aika ongelmanratkaisuun uusia säännöksiä antamalla.

²¹ *Aarnio* 1971 s. 47–48 ja 61 – *Aarnio* on määritellyt lainopin lakitekstin tulkinnaksi. Lainopissa on kysymys tulkinnasta, toiminnasta, jolla pyritään selvittämään määrätyn verbaalisen käyttäytymisen (esim. lakitekstin) merkitys.

²² *EU:n virallinen verkkosivu* 2021.

²³ *Tolonen* 2003, s. 22–23.

²⁴ *Tuori* 2003 s.44.

ulkopuoliset normistot²⁵, kansalliset normistot²⁶ sekä maan tapa. Heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin luetaan lainsäätäjän tarkoitus ja ennakkoratkaisut. Sallittuihin oikeuslähteisiin kuuluvat muun muassa yleiset oikeusperiaatteet ja oikeustiede. Sallitut oikeuslähteet vahvistavat perustelujen argumenttiketjuja ja näin lisäävät tulkintojen ja ratkaisujen uskottavuutta.²⁷

Suomessa oikeustieteellä ei ole ollut auktoritatiivisen oikeuslähteen asemaa eikä tuomioiden perusteluissa ole viitattu oikeuskirjallisuudessa esitettyihin mielipiteisiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö oikeuskirjallisuudella olisi tosiasiallista vaikutusta käytännön lainkäytössä. Oikeuskirjallisuus tarjoaa informaatiota tietyllä alalla vakiintuneista normeista tai argumenteista, joita tuomarit voivat käyttää erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen tukena. Oikeuskirjallisuudessa vallitsevan mielipiteen katsotaan heijastavan oikeusyhteisössä yleisesti hyväksyttyä käsitystä ja siihen tukeutuminen lainkäytössä osoittaaakin pyrkimystä objektiivisuuteen.²⁸

Tutkielman tärkeimpiä kansallisia oikeuslähteitä ovat perus- ja ihmisoikeuksien kannalta Suomen perustuslaki (PL, 731/1999), oikeudenkäyntimenettelyn osalta laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL, 689/1997) ja oikeudenkäymiskaari (OK, 4/1734)²⁹ sekä rikosasian valmistelun kannalta esitutkintalaki (ETL, 805/2011) ja laki syyttäjälaitoksesta (32/2019).

Oikeusjärjestelmän yleisiin oppeihin kuuluu käsitteiden ja teorioiden ohella myös arvo- ja tavoiteperhaisia *oikeusperiaatteita*. Oikeusperiaate sisältää kehotuksen jonkin arvon toteuttamiseen niin täydellisesti kuin se muiden ehkä sitä rajoittavien oikeusperiaatteiden taikka tosiasiallisten esteiden puitteissa on suinkin mahdollista.³⁰

Oikeusperiaate pyrkii tyypillisesti edistämään jotakin yksittäisen oikeudenalan tai koko oikeusjärjestyksen kannalta keskeistä arvoa tai tavoitetta. Puhutaan arvoperiaatteista ja tavoiteperiaatteista. Arvo- ja tavoiteperiaatteet kuuluvat oikeusjärjestelmään oikeusperiaatteiden muodossa. Jotta periaate voi olla oikeusperiaate, tulee sillä olla institutionaalista tukea

---

²⁵ Ks. *Aarnio* 2011 s. 68 – jonka mukaan näihin luetaan eurooppaoikeuden sitovat osat, Euroopan ihmisoikeussopimuksen normit, EY-tuomioistuimen tietyt prejudikaatit ja Euroopan Ihmisoikeustuomioistuimen tietyt prejudikaatit.

²⁶ Ks. *Aarnio* 2011 s. 68 – Tähän kategoriaan kuuluvat Suomen perustuslaki, muut kansalliset lait ja niiden perusteella annetut alemman asteiset normit, kansallisen oikeuden osaksi saatetut kansainväliset sopimukset ja systeemiperusteet.

²⁷ *Aarnio* 2011 s. 68–70 – Muita sallittuja oikeuslähteitä ovat muun muassa käytännölliset argumentit, eettiset ja moraaliset perusteet sekä vertailevat argumentit.

²⁸ *Virolainen – Martikainen* 2010 s. 423–424.

²⁹ Rikosprosessissa ROL on ensisijainen yleislaki OK:een nähden. ROL 12:1 säädetään, että jollei ROL:ssa toisin säädetä, noudatetaan rikosasioiden käsittelyssä ja muutoksenhaussa sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, OK:n säännöksiä.

³⁰ *Jonkka* 1992 s. 5.

oikeusjärjestelmässä, joko oikeuskirjallisuuden, lainvalmistelun taikka oikeuskäytännön kautta.³¹ Oikeusperiaatteiden keskeisin voimassaolon peruste onkin niiden hyväksyttävyyden.³²

Oikeusturvaperiaatteiden kehittämisessä ja toteuttamisessa perustuslain ohella kansainvälisillä ihmisoikeussopimuksilla on suuri merkitys. Näistä tärkeimmät ovat Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden vuonna 1950 Roomassa tekemä yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi eli ns. Euroopan (neuvoston) ihmisoikeussopimus (EIS) ja YK:n yleiskokouksen vuonna 1966 hyväksymä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus).³³ Kumpikin yleissopimus sisältävät määräyksiä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vähimmäiskriteereistä³⁴ ja erityisesti syytetyn prosessuaalisista oikeuksista.³⁵

Euroopan unionin lainsäädännön (EU-oikeus) merkitys rikos- ja prosessioikeuden alalla on kasvamassa.³⁶ Esimerkiksi EU:n perusoikeuskirjan (2012/C 326/02) artikkelit 47–50 koskevat lainkäyttöä³⁷ ja niiden velvoittavuus vastaa Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 6 artiklan 1 kohdassa tehdyn tunnustuksen myötä primääristä EU-oikeutta^{38,39}.

---

³¹ *Jonkka* 1992 s. 8.

³² *Aarnio* 1989 s. 99 ja *Ervo* 1996 s. 15.

³³ *Fredman ym.* 2020 s. 7 – Suomi ratifioi KP-sopimuksen vuonna 1976 ja EIS:n vuonna 1990 liittyessään Euroopan neuvostoon.

³⁴ *Vuorenpää* 2009 s. 7; *Fredman ym.* 2020 s. 8 ja *Vuorenpää* 2023a.

³⁵ *Fredman ym.* 2020 s. 8.

³⁶ *Fredman ym.* 2020 s. 5 ja 7.

³⁷ Lainkäyttöä koskevissa artikloissa on turvattu oikeus tehokkaiseen oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen, syyttömyysolettama ja oikeus puolustukseen, laillisuusperiaate ja rikoksista määrättävien, rangaistusten oikeasuhtaisuuden periaate sekä kielto syyttää ja rangaista oikeudenkäynnissä kahdesti samasta rikoksesta.

³⁸ Ks. *Borchardt* 2023 s. 94 – EU-oikeuden primäärioikeutta eli ensisijaisia oikeuslähteitä ovat EU:n perustamis- sopimukset SEU ja SEUT liitteineen ja pöytäkirjoineen sekä niihin myöhemmin tehdyt lisäykset ja muutokset.

³⁹ *Ojanen* 2016 s. 39–40; *Fredman ym.* 2020 s. 8 ja *Borchardt* 2023 s. 94.

2 RIKOSPROSESSI JA SEN OIKEUDENMUKAISUUS

2.1 Rikosprosessi ja sen funktiot

Rikosprosessi eli rikosoikeudenkäynti on oikeusvaltion erityinen viranomaismenettely, jossa käsitellään rikosasioita ja jonka tutkinnan kohteena on epäilty rikollinen teko,⁴⁰ jolla on loukattu toisen henkilön perusoikeutta.⁴¹ Rikosprosessi käynnistyy yleensä sillä, että tapahtuma tulee poliisin käsiteltäväksi.⁴²

Rikosprosessi voidaan jakaa neljään käsittelyvaiheeseen: esitutkintaan, syyteharkintaan, oikeudenkäyntiin tuomioistuimessa sekä rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen täytäntöönpanoon.⁴³ Rikosprosessin käsittelyvaiheet kytkeytyvät toisiinsa muodostaen rikosasian käsittelyketjun.⁴⁴

Rikosprosessi voidaan määritellä kolmella tapaa (suppea, laaja ja laajin) sen perusteella, mitä käsittelyvaiheita rikosprosessiin ajatellaan kuuluvan. *Suppeasti määriteltynä* rikosprosessi viittaa ainoastaan tuomioistuimessa tapahtuvaan oikeudenkäyntivaiheeseen. Tällöin se tarkoittaa lailla säänneltyä menettelyä, jossa tuomioistuin määrää ne toimenpiteet, joihin tapahtuneen rikoksen johdosta on ryhdyttävä.⁴⁵ *Laajassa merkityksessä* se kattaa myös oikeudenkäyntiä edeltävän syyteharkinnan ja esitutkinnan. Tällöin se määritellään oikeudellisesti säännellyksi menettelyksi, jossa tutkitaan ja ratkaistaan kysymys rikosoikeudellisesta vastuusta epäillyn rikoksen johdosta.⁴⁶ Rikosprosessin kaikkein *laajimmassa merkityksessä* se sisältää myös rangaistuksen täytäntöönpanon, joka tarkoittaa oikeudellisesti säänneltyä menettelyä, jossa selvitetään rikosoikeudellinen vastuu ja pannaan täytäntöön rikoksen johdosta määrätyt seuraamukset.⁴⁷

⁴⁰ Virolainen – Pölönen 2003 s. 1.

⁴¹ Rantaeskola 2019 s. 16. Ks. myös Aalto 1965 s. 1; Tirkkonen 1969 s. 3 ja 14; Tirkkonen 1974 s. 7 ja Ervo 1996 s. 153 – Oikeuskirjallisuudessa on löydettävissä erilaisista näkökulmista tehtyjä rikosprosessin määritelmiä. Rikosprosessi on määritelty esimerkiksi lailla järjestetyksi menettelyksi, jossa vahvistetaan ne toimenpiteet, joihin on ryhdyttävä tapahtuneen rikoksen johdosta. Ks. myös Lappalainen 1986 s. 1–2; Jonkka 1992 s. 1 ja Ervo 1996 s. 154 – jotka ovat määritelleet rikosprosessin menettelyksi, jossa tutkitaan ja ratkaistaan kysymys rikosoikeudellisesta vastuusta epäillyn rikoksen seurauksena. Ks. myös Wrede 1946 s. 227 – joka on katsonut rikosprosessin tarkoittavan lailla järjestettyä menettelyä, jonka päämääränä on vahvistaa valtion rankaisuoikeutta.

⁴² Helenius – Linna 2024 s. 333.

⁴³ Virolainen – Pölönen 2003 s. 1; Rantaeskola 2019 s. 17 ja Fredman ym. 2020 s. 15.

⁴⁴ Syyttäjälaitos II.

⁴⁵ Tirkkonen 1969 s. 14–15; Jonkka 1992 s. 1 alaviite 2; Jokela 1998 s. 15–16; Launiala 2010 s. 4; Fredman ym. 2020 s. 15 ja Virolainen – Vuorenpää 2021 s. 65.

⁴⁶ Tirkkonen 1969 s. 14–15; Ellilä 1970 s. 640; Jonkka 1992 s. 1; Jokela 1998 s. 15–16; Launiala 2010 s. 4 ja Virolainen – Vuorenpää 2021 s. 65. Ks. myös Launiala 2010 s. 4–5 – Esitutkintaa ei ole pidetty rikosprosessin tai oikeustieteen tutkimuksen kannalta merkittävänä vaiheena. Launiala on kuitenkin korostanut esitutkinnan merkitystä rikosprosessin vaiheena, sillä rikosprosessissa käsiteltävät asiat tulevat lähes kokonaan prosessiin nimenomaan esitutkinnan kautta. Näin myös Sundström 2011 s. 49 – joka on huomauttanut, että esitutkinnalla voi olla rikosprosessin kokonaisuudessa ratkaiseva merkitys aina päätöksentekoon saakka.

⁴⁷ Tirkkonen 1969 s. 14 ja Launiala 2010 s. 4.

Tutkielmassani tarkastelen rikosprosessia sen laajassa merkityksessä, kuitenkin rajaten tutkimuskohdetta rikosprosessin valmisteluvaiheeseen sisältäen esitutkinnan, syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn kirjallisen sekä suullisen valmistelun.

Yleensä keskusteltaessa rikosprosessin funktioista, pyritään vastaamaan kysymykseen; miksi rikosprosessi on olemassa.⁴⁸ Rikosprosessilla ajatellaan olevan erilaisia funktioita, joita voidaan tarkastella joko yksittäistapauksiin rajoittuen tai järjestelmien ja instituutioiden kautta. Alkujaan käräjillä oli kyse nimenomaan yksityishenkilöiden välisten konfliktien ratkaisemisesta. Tuolloin oikeusnormit eivät ehdottomasti määränneet asian lopputulosta. Prosessi muuttui puhtaasti juridiseksi siinä vaiheessa, kun valtion edustaja tuli osaksi asian käsittelyä ja tavoitteeksi tuli selvittää nimenomaan asian aineellinen totuus.⁴⁹

Rikosprosessin tehtäväksi on perinteisesti katsottu tekijän vastuuseen saattaminen (rikosvastuun toteuttamisfunktio) sekä rikoksesta syytetyn oikeusturvasta huolehtiminen (oikeusturvafunktio).⁵⁰ *Rikosvastuun toteuttamisen* näkökulmasta rikosprosessin tarkoituksena on selvittää epäilty rikos sekä siihen syyllistynyt henkilö ja määrätä lopuksi rikoslain (39/1889) mukainen seuraamus tai vaihtoehtoisesti vapauttaa syytön syytteestä.⁵¹ Toisin sanoen rikosprosessin tehtävänä on rikosvastuun yksittäistapauksittainen toteuttaminen.⁵² Tällainen tarkastelutapa on retrospektiivinen, eli menneisyyteen suuntautuva.⁵³ Rikosvastuun toteuttamisfunktiota osin rajoittavana toisena rikosprosessin funktiona voidaan nähdä yksilön *oikeusturva*, jolla tarkoitetaan etenkin rikoksesta epäillyn ja syytetyn henkilön prosessuaalisesta oikeusturvasta huolehtimista.⁵⁴

Molempien funktioiden tarkoituksena on tavoitella oikeudenmukaisessa menettelyssä saavutettavaa *aineellisesti oikeaa lopputulosta*, mutta funktioiden lähestymistavat tuota tavoitetta kohti eroavat toisistaan. Molemmat pyrkivät väärrien tuomioiden vähentämiseen; rikosvastuun toteuttamisfunktion tavoitteena on minimoida väärrien vapauttavien tuomioiden lukumäärä ja

---

⁴⁸ *Launiala* 2010 s. 3.

⁴⁹ *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 75.

⁵⁰ *Tirkkonen* 1969 s. 18; *Virolainen – Pölönen* 2003 s. 2 ja *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 75. Ks. *Launiala* 2010 s. 5–7 – jossa kootusti prosessioikeudellisesta keskustelusta koskien rikosprosessin funktioita.

⁵¹ *Tirkkonen* 1969 s. 18; *Virolainen – Pölönen* 2003 s. 2 ja *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 75.

⁵² *Jonkka* 1992 s. 13; *Frände* 1999 s. 8 ja *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 75.

⁵³ *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 75 – Kyse on rikollisen teon oikeudellisesta arvioinnista jälkikäteen ja rikoksen seurauksena tapahtuvasta rikosvastuun toteuttamisesta.

⁵⁴ *Pölönen* 2003 s. 23 ja *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 75 – Tämä rikosprosessin funktio pitää sisällään syyttömyysolettaman ja usein syyttömän suojaamisen periaatteen sekä inhimilliseen kohteluun sisältyvien vähimmäisehtojen noudattamisen. Ks. lisää esim. *Jonkka* 1992 s. 23.

oikeusturvakomission tavoitteena on minimoida väärin langettavien tuomioiden määrä.⁵⁵ Rikosprosessin sääntely on lopulta tasapainoilua rikoksesta epäillyn oikeusturvan ja rikosprosessin tehokkuuden välillä.⁵⁶

Kun ryhdytään tarkastelemaan rikosprosessin funktiota järjestelmä- ja instituutiotasolla, on tarkastelu prospektiivista eli tulevaisuuteen suuntautuvaa. Järjestelmä ja instituutiotasolla tarkasteltuna kaksi rikosprosessin tärkeintä funktiota ovat ohjausfunktio sekä kaksoisfunktio. Rikosprosessin ohjausfunktiossa on kyse ennen kaikkea rangaistuksen yleisestävän vaikutuksen tehostamisesta⁵⁷; rikosprosessin tulee ohjata ihmisen käyttäytymistä siten, etteivät he tekisi rikoksia ja ymmärtäisivät, ettei rikos kannata.⁵⁸

Rikosprosessilla pyritään siis toteuttamaan rikosvastuun oikeudenmukaista toteutumista yksittäistapauksissa ja antamaan oikeussuojaa rikokseen perustuvia oikeudenloukkauksia vastaan (rikosvastuun toteutuminen ja oikeusturva). Toisaalta rikosprosessin tarkoituksena on ihmisten käyttäytymisen ohjaaminen siten, että rikollisuutta voitaisiin ennaltaehkäistä (ohjausfunktio). Näistä edellä mainituista tarkoituksista voidaan puhua *rikosprosessin kaksoisfunktiona*.⁵⁹ Nämä funktiot täydentävät toisiaan ja painottuvat rikosprosessin eri vaiheissa eri tavoin. Esimerkiksi esitutkiminnan ja tuomioistuimen pääkäsittelyn aikana painotetaan tuotteen selvittämistä, kun taas tuomitsemisvaiheessa painottuu yksilön oikeusturva.⁶⁰

Edellä mainittujen nimenomaan rikosprosessia koskevien funktioiden lisäksi voidaan kaikille prosessilajeille yhteisinä funktioina pitää oikeutta luovaa funktiota ja kontrollifunktiota. Etenkin haastavimmissa tilanteissa tuomioistuimien ei löydä tapaukseen ratkaisua suoraan laista. Voi olla tilanteita, joissa tapauksen puntarointi ei paina vaakakuppi selkeästi tietyn lopputuloksen puoleen, vaan erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja olisikin useampia. Tällöin tuomioistuimen tulee ottaa avuksi lain tulkinta, jota hyödyntämällä se onnistuu valitsemaan ja perustelemaan ratkaisusta yhden. Näin tuomioistuimet eivät vain sovelle oikeutta, vaan tulkinnan kautta myös kehittävät oikeutta ratkaisullaan (*oikeutta luova funktio*).⁶¹

---

⁵⁵ Launiala 2015 s. 225.

⁵⁶ Launiala 2015 s. 225 ja Tolvanen 2016 s. 284.

⁵⁷ Virolainen-Vuorenpää 2021 s. 75–76 – Rangaistuksen yleisestävyyden vaikutus voidaan jakaa pelotusvaikutukseen sekä moraalista ja yleistä lainkuuliaisuutta luovaan ja ylläpitävään vaikutukseen.

⁵⁸ Jonkka 1991 s. 181 ja Virolainen – Vuorenpää 2021 s. 76.

⁵⁹ Virolainen – Pölonen 2003 s. 14; Hirvelä 2006 s. 87–96 ja Virolainen – Vuorenpää 2021 s. 76.

⁶⁰ Virolainen – Vuorenpää 2021 s. 76.

⁶¹ Virolainen – Vuorenpää 2021 s. 76–77.

Viimeisten vuosikymmenien aikana lainsäädännössä ovat lisääntyneet erilaiset väljäsisältöiset yleislausekkeet, avoimet tunnusmerkistöt, sovittelu- ja kohtuullistamisnormit sekä muut joustavat normit ja periaatetyyppiset tavoite- ja puitesäännökset, mikä on kasvattanut tuomioistuinten harkintavaltaa.⁶²

Tuomioistuimille on annettu tehtäväksi myös lainsäädännön jälkivalvonta (*kontrollifunktio*). Vaikka lakien perustuslainmukaisuutta pyritään valvomaan ennakolta esim. PL 74 §:n avulla, ei ennakkovalvonnalla kyetä täysin estämään perustuslain kanssa ristiriidassa olevien lakien säätämistä, mistä syystä tuomioistuimen suorittama jälkivalvonta on tarpeen. Jälkivalvonnan toteuttamisen työkaluina on tuomioistuimella PL 106 §:n mukainen perustuslain etusijasäännös⁶³ sekä perusoikeusmyönteinen laintulkinta.⁶⁴ Tämän kansallisella tasolla tapahtuvan valvonnan lisäksi on suomalaisten tuomioistuinten tehtävänä valvoa, ettei kansallinen lainsäädäntö ole ristiriidassa ylikansallisten normien eli EU-oikeuden ja ihmisoikeussopimusten kanssa. Mikäli ristiriitaa ilmenee, tulee asia ratkaista ylikansallisten normien perusteella.⁶⁵

Oikeuskirjallisuudessa rikosprosessin funktioita on tarkasteltu myös analyyttisen tai eriytyneen funktioajattelun kautta. Tällöin rikosprosessin funktioita lähdetään määrittelemään prosessin eri vaiheiden tai toimijoiden kautta. Rikosprosessin toimijoista poliisilla on esitutkinnassa tehtävänä rikoksen selvittäminen, mitä rajoittaa lakisidonnaisuus. Syyttäjän tehtävänä prosessissa on rikosvastuun toteuttaminen, mitä taas rajoittaa objektiviteettiperiaate. Tuomari tavoittelee työssään oikeudenmukaisuutta, jonka toteutumista rajoittaa näyttökynnys. Syytetyn puolustajan tehtävänä on valvoa syytetyn etua ja huolehtia hänen oikeusturvastaan, joiden edistämistä asianajajan rehellisyysvaatimuksen voidaan ajatella rajoittavan. *Niemi-Kiesiläinen* on analyyttistä funktioajattelua työstäessään jakanut rikosprosessin vaiheet esitutkintaan, syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn, josta hän on vielä erottanut oikeudenkäynnin ja tuomitsemistoiminnan omiksi vaiheikseen. Näiden kautta hän on esittänyt seuraavanlaisen rikosprosessin funktioita kuvaavan taulukon:⁶⁶

---

⁶² *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 77 – Monissa tapauksissa laki on sen säätäjien toimesta jätetty väljäsisältöiseksi, jotta tuomioistuimelle jäisi tehtäväksi päättää lain todellinen sisältö. Täytyy kuitenkin huomioda, ettei tuomioistuin anna lakia soveltaessaan yleisiä oikeusohjeita lainsäätäjän tavoin, vaan ratkaisee ainoastaan yksittäisen oikeusjutun. Ks. myös *Aarnio* 1986 s. 68–69 – joka on kuvannut lainsäätäjän delegoivan erilaisilla joustavilla normeilla sekä puite- ja kohtuullistamissäännöksillä valtaa tuomio- ja toimeenpanovaltaa käyttäville organisaatioille.

⁶³ Tuomioistuimen on annettava etusija perustuslain säännökselle, jos tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiassa lain soveltaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa (PL 106 §).

⁶⁴ *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 78–79.

⁶⁵ *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 79.

⁶⁶ *Niemi-Kiesiläinen* 2003 s. 346–347 ja *Launiala* 2010 s. 9.

Taulukko 1: Rikosprosessin vaiheet ja niiden tavoitteet

Rikosprosessin vaihe	Ensisijainen tavoite
Esitutkinta	Rikoksen selvittäminen, rikosvastuu
Syyteharkinta	Rikosvastuun toteuttaminen
Oikeudenkäynti	Totuuden selvittäminen, oikeusturva
Tuomitseminen	Tuomitsemiskynnys

Niemi-Kiesiläisen tulkinnasta voidaan päätellä, että rikosprosessille ei ole määriteltävissä tiettyä yksiselitteistä funktiota, vaan funktiot tulisi määritellä rikosprosessin eri osaprosessien kautta.⁶⁷

2.2 Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus

2.2.1 Oikeudenmukainen oikeudenkäynti

Oikeudenkäyntimenettelyn oikeudenmukaisuuden⁶⁸ näkökulmasta mielenkiinnon kohteena on PL 21 §, jossa säännellään oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä otsikolla oikeusturva:

Jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen ratkaistavaksi.

Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Oikeusturvasäännöksen tarkoituksena on turvata Suomea velvoittavissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa tunnustettu oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. PL 21 § velvoittaa tuomioistuinta tulkitsemaan tavallisia lakeja perustuslain mukaisesti perus- ja

⁶⁷ *Launiala* 2010 s. 9–10. Ks. *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 76 – jossa Virolainen on todennut rikosprosessin funktion olevan erilainen prosessin eri vaiheissa. Esitutkinnassa ja tuomioistuimen pääkäsittelyssä funktiona on ensisijaisesti totuuden selvittäminen, kun tuomitsemisessa painottuu oikeusturvafunktio. Ks. myös *Jonkka* 1991 s. 248–254 – jossa Jonkka on painottanut asian selvittämisen olevan etenkin syyttäjän tehtävä, ja syytetyn oikeusturvasta huolehtiminen taas ennen kaikkea oikeudenkäynnin tehtävä. Ks. myös *Launiala* 2010 s. 3 – joka on pohtinut rikosprosessin funktioita tarvekenttäajattelun kautta vaihtamalla kysymykseksi mitä odotuksia eri tahoilla on rikosprosessin suhteen. Hänen mukaansa rikosprosessin funktiot muodostuvat rikosprosessiin kohdistuvista oikeutetuista ja perustelluista odotuksista, joihin prosessin on tarkoitus vastata. Odotusten erilaisuuksista johtuen myös funktiot ovat erilaiset prosessin eri vaiheissa.

⁶⁸ Ks. oikeudenmukaisuudesta *Lehtinen* 1949 s. 27–28 ja *Ervo* 1996 s. 44 – Oikeudenmukaisuus on koettu arvo, joka juontuu inhimillisestä toiminnasta johtuvista asiantiloista. Oikeudenmukaisuuteen pyrkivät päätökset on tehtävä päätöksentekijän oman oikeudentunnon pohjalta, sillä harvoin päätöksentekijällä on joka tilanteeseen sopivia sääntöjä käytettävissään. Oikeudenmukaisuus on arvostustoteamus, joka liittyy läheisesti moraalisiin. Ks. myös *Kangas kommentti KKO 2001:105* – jonka, mukaan käsitykset oikeudenmukaisuudesta ja kohtuudesta ovat aikaan ja paikkaan sidottuja.

ihmisoikeusmyönteisesti. Kun otetaan PL 21 §:n lisäksi huomioon PL 106 §:n etusijaperiaate, nämä kaksi säännöstä tuovat perus- ja ihmisoikeudet konkreettisesti myös lainkäyttöön.⁶⁹

Perus- ja ihmisoikeuksien toteuttaminen on PL 22 §:ssä julkisen vallan käyttämiseksi nimennomaisesti asetettu velvollisuus. Tuomioistuimen on siten otettava oikeusturvan toteuttaminen ja turvaaminen huomioon perus- ja ihmisoikeutena tuomiovaltaa käyttäessään.

Oikeudenmukainen oikeudenkäynti rakentuu useista alaperiaatteista.⁷⁰ Tuomioistuinta itseään koskevia periaatteita ovat muun muassa tuomioistuimen riippumattomuus ja puolueettomuus sekä tuomarin esteettömyys. Jotta tuomioistuimen voidaan katsoa olevan *riippumaton*, ei tuomioistuimella saa olla asian käsittelyyn mahdollisesti vaikuttavia sidonnaisuuksia ulkopuolisiin tahoihin, kuten poliittisiin toimijoihin. Tuomioistuimen *puolueettomuudella* tarkoitetaan tasa-
puolisuutta asianosaisiin nähden. Tuomarin tulee toimia ammattimaisesti ja objektiivisesti antamatta esimerkiksi tunteiden vaikuttaa ratkaisujen tekemiseen. Tuomarin tulee olla myös *esteetön*⁷¹, eli hänellä ei saa olla asiassa omaa etua tai muuta vastaavaa sidonnaisuutta asiaan tai asianosaisiin.⁷²

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin keskeinen kulmakivi on *kontradiktorisuus- eli kuulemisperiaate*,⁷³ jota pidettiin ennen 1990-luvun rikosprosessiuudistusta absoluuttisena oikeusperiaatteena.⁷⁴ Kollisiotilanteissa muut periaatteet väistyivät kontradiktorisuuden tieltä. Nykyään kontradiktorisuus on periaate muiden joukossa. Sen painoarvo on toki edelleen suhteellisen voimakas, mutta ei enää absoluuttinen.⁷⁵

Kuulemisperiaatteen mukaan asianosaisilla tulee olla tilaisuus lausua vastapuolen vaatimuksista, väitteistä ja todisteista, asiasta riippuen joko kirjallisesti tai suullisesti (*audiatur et altera pars -sääntö*).⁷⁶ Oikeudenmukainen oikeudenkäynti ei saa sisältää mitään yllätyksellisyyttä

---

⁶⁹ Jokela 2000 s. 529–530.

⁷⁰ Periaatteet ovat kuin erikokoisia ja -muotoisia legopalikoita, jotka yhteen liitettyinä muodostavat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin rakennelman. Ks. HE 133/2021 vp s. 6 – jossa periaatteita kuvataan myös osatekijöiksi, joista tärkeimpiä ovat käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, vaatimus päätöksen perustelemisesta ja oikeus hakea muutosta. Luetteloa ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi.

⁷¹ Ks. tuomarin esteettömyydestä esim. Helenius – Linna 2024 s. 14.

⁷² Helenius – Linna 2024 s. 14.

⁷³ Helenius – Linna 2024 s. 15.

⁷⁴ HE 82/1995 s. 23–24 ja s. 114–116. Ks. myös Wrede 1946 s. 60; Tirkkonen 1969 s. 81 ja Tirkkonen 1974 s. 75 – jotka pitivät kuulemisperiaatteen noudattamista ehdottomana oikeuspakkona jo 1960-luvun ja 1970-luvun taitteessa.

⁷⁵ Ervo 1996 s. 94.

⁷⁶ Tapanila 2021 s.18; Vuorenpää 2023a s. 80–81 ja Helenius – Linna 2024 s. 15.

vaatimusten, väitteiden, oikeudenkäyntiaineiston eikä sovellettavien säännösten osalta. Nämä yllätykselliset elementit pyritään poistamaan kuulemisperiaatteen noudattamisella.⁷⁷

Kontradiktorinen periaate sisältää tuomioistuimelle suunnatun vaatimuksen siitä, että asianosaiset saavat puolin ja toisin ajaa asiaansa.⁷⁸ Jos asianosainen ei kykene ajamaan asiaansa oikeusprosessissa, ei oikeudenkäynti voi olla hänen kannaltaan oikeudenmukainen.⁷⁹

Kontradiktorisuus on paitsi periaate, se ilmenee myös kirjoitetusta laista vahvasti velvoittavana oikeussääntönä, muun muassa EIS 6 artiklan 1 ja 3(d) kohdista sekä PL 21 §:stä.⁸⁰ Kontradiktorisuuden ohella EIT on oikeuskäytännössään⁸¹ edellyttänyt asianosaisten välistä tasavertaisuutta (*equality of arms -periaate*). Rikosprosessissa tämä edellyttää sitä, että syytetyllä ja rangaistusvaatimuksen esittäjällä on yhtäläiset oikeudet ja mahdollisuudet ajaa asiaansa ja heitä kohdellaan oikeudenkäynnissä tasavertaisesti ja puolueettomasti.⁸² Equality of arms -periaatetta sovelletaan esitutkinnasta lähtien.⁸³ Equality of arms -periaate ei aseta rikosprosessissa tarkkoja sisällöllisiä vaatimuksia toisin kuin kontradiktorisuusperiaate. Tärkeää on, että osapuolet ovat edellytyksiltään samalla tasolla ja heillä on yhtäläiset oikeudet ja mahdollisuudet asiansa ajamiseen.⁸⁴

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin alaperiaatteisiin kuuluvat myös perusteluvollisuus, muutoksenhakuoikeus ja oikeudenkäynnin julkisuus. Tuomioistuimen ratkaisun tulee olla

⁷⁷ *Helenius – Linna* 2024 s. 15. Ks. myös *Rantaeskola* 2019 s. 24–25 – Kontradiktorista periaatetta noudatetaan jo esitutkinnasta alkaen. Kuulusteltavalla tulee esimerkiksi olla mahdollisuus lausua häntä vastaan esitetyistä väitteistä. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti koskeekin koko rikosprosessia sen laajassa merkityksessä, eli esitutkinnasta alkaen. Esitutkinnalla on merkityksellinen rooli osana rikosprosessin kokonaisuutta. Esitutinnan aikaisten virheiden tai puutteiden korjaaminen prosessin myöhemmässä vaiheessa voi olla vaikeaa ja osin jopa mahdotonta. Ks. kuitenkin *Sundström* 2011 s. 50 – joka on katsonut, että esitutkinta ei ole osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä.

⁷⁸ *Lappalainen* 1995 s. 61. Ks. myös *HE 133/2021* vp s. 6 – jonka mukaan tätä voidaan kuvata myös prosessuaaliseksi tasa-arvoksi. Ks. lisäksi *Helenius – Linna* 2024 s. 15 – Heidän mukaansa prosessioikeus on tavallaan eräänlainen sääntökehikko, jonka mukaan asian tulee edetä. Oikeudenkäynti kuitenkin elää ja sen sisältö muotoutuu asianosaisten käymän vuoropuhelun ja heidän esiintuomien asioiden mukaan.

⁷⁹ *Tapanila* 2019 s. 22.

⁸⁰ *Tapanila* 2019 s. 23. Ks. *Ervo* 1996 s. 116 – Kuulemisperiaatteeseen liittyy myös OK 17:32, jossa säädetään todistelun suullisuudesta. Kirjallisten todistajankertomusten esittäminen on yleensä kiellettyä (OK 17:11) ja todistajaa on kuultava suullisesti. Tarkoituksena on maksimoida tuomioistuinten mahdollisuus arvioida todistajan luotettavuutta, mutta samalla säännös edistää myös todistelun kontradiktorisuuden toteutumista. Kuulemisperiaate ilmenee myös mm: ETL 4:15, ETL 7:1, ETL 9:4.2, OK 17:24.3 ja OK 17:1.1.

⁸¹ Ks. esim. *Janatuinen v. Suomi* 8.12.2009 – jossa katsottiin, ettei kysymys siitä mikä on merkityksellistä aineistoa asiassa, voi jäädä vain esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän päätettäväksi. Ks. myös *Edwards and Lewis v. Iso-Britannia* 27.10.2004 ja *Natunen v. Suomi* 31.3.2009.

⁸² *Viirolainen – Pölönen* 2003 s. 255; *Tapanila* 2004 s. 31 ja *Tapanila* 2019 s. 23.

⁸³ *Tapanila* 2019 s. 23 alaviite 15.

⁸⁴ *Tapanila* 2019 s. 23–24. Ks. *Fredman ym.* 2020 s. 604 – KHO on ratkaisussaan 21.5.2010 (taltio 1212) todennut seuraavaa: ”Vaatimus oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä rikosprosessissa edellyttää syyttäjän ja syytetytyn aseman tasavertaisuutta. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukseen sisältyvä niin sanottu equality of arms -periaate koskee muun muassa oikeutta merkitykselliseen oikeudenkäyntiaineistoon.”

perusteltu (*perusteluvelvollisuus*) ja asianosaisilla tulee olla oikeus hakea ratkaisun lopputulokseen muutosta (*muutoksenhakuoikeus*). Asianosaisten kannalta on tärkeää, että ratkaisun perusteluista ilmenee se oikeudellinen päättely, johon ratkaisun lopputulos perustuu. Selkeät ja riittävät perustelut voivat vähentää asianosaisten tarvetta muutoksenhakuun.⁸⁵

Julkisuusperiaate ilmenee PL 12.2:sta, jonka mukaan lainkäyttö tuomioistuimissa on lähtökohteisesti julkista. Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (YTJulkL 370/2007) säädetään julkisuusperiaatteesta oikeudenkäynnissä. Julkisuus oikeudenkäynnissä voidaan jakaa asiakirjojen, rikosasiassa asianomistajan nimen, suullisen käsittelyn ja ratkaisun julkisuuteen.⁸⁶ Rikosasian esitutinnan asianosaisjulkisuutta säännellään kattavasti ETL 4:15:ssä. Asianosaisella on mm. esitutinnan aloittamisen jälkeen oikeus saada tieto esitutkintaan johtaneista ja esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista sekä esitutkinta-aineistosta, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Oikeutta ei kuitenkaan ole esimerkiksi silloin kun tietojen antamisesta on haittaa asian selvittämiseksi tai tiedon antamatta jättäminen on välttämätöntä erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun turvaamiseksi. Kun harkitaan asianosaisen oikeutta saada tietoja tai sen rajoittamista, arvioinnissa on otettava huomioon asianosaisen oikeus puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä (ETL 4:15). Esitutinnan asiakirjajulkisuutta säännellään osaltaan myös laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (JulkL 621/1999) 11.2:ssa.⁸⁷

Rikosprosessiin liittyen on olemassa vielä omia oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyviä erityisiä periaatteita, kuten syyttömyysperiaate eli syyttömyysolettama ja itsekriminointisuoja.⁸⁸ *Syyttömyysolettaman* mukaan jokaista tulee kohdella syyttömänä, kunnes hänet on tuomittu rikoksesta lainvoimaisesti.⁸⁹ Syyttömyysolettama tuo rikosprosessiin tiettyä varovaisuutta, kuten puolustuksen suosimisen periaatteen (*favor defensionis*), johon kuuluu muun muassa todistusoikeudellisia normeja. Esimerkiksi epäselvä näyttötilanne tulee ratkaista syytetyn

---

⁸⁵ *Helenius – Linna* 2024 s. 16–17.

⁸⁶ *Helenius – Linna* 2024 s. 18.

⁸⁷ *Tapanila* 2019 s. 34–35.

⁸⁸ *Linna* 2019 s. 20 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 13. Syyttömyysolettamasta ja itsekriminointisuojusta säädetään myös esitutkintalaissa esitutkintaa ohjaavina periaatteina: ETL 4:2:n mukaan rikoksesta epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä ja ETL 4:3:n mukaan rikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään.

⁸⁹ *Launiala* 2015 s. 230; *Linna* 2019 s. 20 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 13.

eduksi (*in dubio pro reo -periaate*) ja tulkinnallisessa tilanteessa tulee valita syytetylle lievempi vaihtoehto (*in dubio mitius -säätö*).⁹¹

Rikosprosessissa kukaan ei ole velvollinen avustamaan oman syyllisyytensä selvittämisessä. Esitutkinnassa rikoksesta epäillyn osalta tämä perustuu ETL 4:3:ään ja tuomioistuinkäsittelyn todisteluvaiheessa muidenkin prosessin toimijoiden osalta OK 17:18.1:n. Periaate tunnetaan rikoksesta epäillyn *myötävaikuttamattomuusperiaatteena* tai *itsekriminointisuoja* (*nemo tenetur se ipsum accusare -periaate*). Itsekriminointisuoja seurauksena kukaan ei ole velvollinen myötävaikuttamaan syyllisyytensä toteennäyttämiseen eikä kenenkään tarvitse tietoja antamalla saattaa itseään tai läheistään syytteen vaaraan tai huonontaa asemaansa rikosprosessissa.⁹² Rikoksesta epäillyllä ja syytetyllä on oikeus olla todistamatta itseään vastaan. Hän voi pysyä asiassa vaiti⁹³ tai mikäli hän päättää antaa kertomuksen, ei hän ole totuusvelvollinen kertomusta antaessaan. Hän voi myös valita pysyä passiivisena koko prosessin ajan.⁹⁴

On kuitenkin katsottu, että syytetyllä olisi eettinen, moraalinen, sosiaalinen tai uskonnollinen velvollisuus puhua totta.⁹⁵ *Ervon* näkemyksen mukaan toivomus syytetyn myötävaikutuksesta saa tukea rikoslaista, jonka mukaan myötävaikutus rikoksen selvittämisessä voidaan ottaa rangaistuksen mittaamisessa huomioon. Myötävaikuttamattomuusperiaatteessa on lopulta kyse rikoksesta epäillyn vapauttamisesta aktiivisesta toimintavelvollisuudesta rikoksen selvittämisessä. Vaikka epäillyllä ei ole myötävaikutusvelvollisuutta, hänellä on velvollisuus sietää häneen kohdistettuja tutkintatoimenpiteitä.⁹⁶

Syyttömyysolettamaan ja itsekriminointisuojaan liittyy läheisesti se, että rikosprosessissa syytäjällä on näyttötaakka vastaajan syyllistymisestä rikokseen.⁹⁷ Syytetyllä taas ei ole niin sanottua selitystaakkaa mikä ilmenee OK 17:6.2:sta. Lainkohdassa rajoitetaan tuomioistuimen

---

⁹⁰ Jos rikosasiassa äänestetään ja tuomareiden äänet menevät tasan, on valittava vastaajalle lievempi mielipide (ROL 10:2).

⁹¹ *Helenius – Linna* 2024 s. 13.

⁹² *Virolainen – Vuorenää* 2021 s. 66 – Myös todistajalla ja asianomistajalla on oikeus vaieta seikasta, joka voisi altistaa hänet tai lähisukulaisensa syytteen vaaraan.

⁹³ KKO on useissa ratkaisuisaan todennut tämän vastaajan oikeuden olemassaolon ks. esim. KKO 2012:27, KKO 2017:12, KKO 2019:2 kohta 10 ja KKO 2018:3 kohta 15.

⁹⁴ *Virolainen – Pölönen* 2003 s. 170–171; *Linna* 2019 s. 20; *Virolainen – Vuorenää* 2021 s. 66 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 13. Ks. KKO 2015:6 – jonka mukaan vastaajan oikeus vaieta ja olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen on osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Ks. myös *Launiala* 2015 s. 230 – joka on jakanut myötävaikuttamattomuusperiaatteen kahteen osaan; itsekriminointisuojaan (epäillyn oikeus passiivisuuteen) ja itsekriminointikieltoon (viranomaisen ei saa painostaa tai pakottaa epäiltyä tunnustamaan tai edesauttamaan rikoksensa selvittämistä).

⁹⁵ *Träskman* 1993 s. 608 ja *Ervo* 2003 s. 2 alaviite 4.

⁹⁶ *Ervo* 2003 s. 2. ja sen alaviite 4.

⁹⁷ *Linna* 2019 s. 20 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 13.

harkintavaltaa arvioida sitä, mikä merkitys syytetyn menettelyllä asiassa on todisteena. Tuomioistuimien ei siten saa käyttää syytetyn passiivisuutta ratkaisevana indisiona häntä vastaan.⁹⁸ Tämä pääsääntö ei ole ehdoton, sillä syyttäjän todistustaakasta huolimatta voi syntyä tilanteita, joissa vastaajan voidaan edellyttää selvittävän niitä seikkoja, joihin hän on puolustukseen vedonnut⁹⁹ tai joiden osalta olosuhteet selvästi vaativat hänen selitystään.¹⁰⁰

Syyttömyysolettaman ja itsekriminointisuojaan lisäksi esitutkintaa ohjaa ETL 4:1:n *tasapuolisuus- eli objektiiviperiaate*¹⁰¹, jota on pidetty jopa esitutkintaperiaatteista tärkeimpänä.¹⁰² Tämän periaatteen mukaan esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan puhuvat seikat ja todisteet. Toimet rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi¹⁰³ sekä esitutkinta on toimitettava riittävän laajoina, monipuolisina ja ennakkoluulottomasti eri vaihtoehdot huomioon ottaen.¹⁰⁴

Oikeusjärjestyksessä pyritään toteuttamaan mahdollisimman pitkälle oikeudenmukaisuuden vaatimusta. Oikeusjärjestys on kuitenkin epätäydellinen, joten se ei aina täysin toteudu. Oikeudenmukaisuus on yksi tärkeimmistä ja välttämättömmistä yhteiskunnan edun kannalta huomioon otettavista kriteereistä, mutta sen lisäksi on aina huomioitava myös tarkoituksenmukaisuus.¹⁰⁵

2.2.2 Oikeudenkäynnin tarkoituksenmukaisuus

Oikeudenkäynnille on asetettu tiettyjä laatuvaatimuksia, jotta lainkäytössä onnistuttaisiin mahdollisimman hyvin.¹⁰⁶ Näitä oikeudenkäynnin laatuvaatimuksia, varmuus, nopeus ja halpuus, voidaan kuvata myös prosessin tarkoituksenmukaisuudeksi ja tätä kautta

⁹⁸ Virolainen – Pölönen 2003 s. 170–171. Vrt. *Murray v. Iso-Britannia* 28.10.1994 ja *Averill v. Iso-Britannia* 6.6.2000, joissa katsottiin, että syytetyn kieltäytyminen vastaamasta kysymyksiin voitiin ottaa huomioon syytettyä tukevana tekijänä, mutta langettavaa tuomiota ei voitu perustaa pelkästään tähän seikkaan.

⁹⁹ Ks. esim. KKO 2012:27 kohta 13, KKO 2017:12 kohta 9, KKO 2018:3 kohta 15, KKO 2019:2 kohta 10 ja KKO 2020:32 kohta 13.

¹⁰⁰ HE 46/2014 vp. s. 53.

¹⁰¹ Ks. esim. HE 14/1985 s. 19; HE 222/2010 s. 192; Virolainen – Pölönen 2003 s. 269 ja 438 sekä Launiala 2012 s. 2 – Tasapuolisuusperiaatetta kutsutaan myös *objektiviteettiperiaateeksi*. Ks. esim. Jokela 2018 s. 169 – Sitä on kutsuttu myös *objektivisuusperiaateeksi*.

¹⁰² Muita lainsäätäjän nimeämiä esitutkintaperiaatteita ovat suhteellisuusperiaate (ETL 4:4), vähimmän haitan periaate (ETL 4:5) ja hienotunteisuusperiaate (ETL 4:6).

¹⁰³ Ks. tarkemmin Launiala 2012 s. 7–11 – Rikoksen estäminen ja paljastaminen sijoittuvat aikaan ennen varsinaisen esitutkinnan aloittamista, joten niihin ei lähtökohtaisesti sovelleta ETL:a. Tästä huolimatta tasapuolisuusperiaatetta tulee jo tuolloin noudattaa, jotta tasapuolisuusperiaate voisi toteutua myös rikosprosessin myöhemmissä vaiheissa.

¹⁰⁴ Launiala 2012 s. 13 ja Launiala 2015 s. 230.

¹⁰⁵ Ervo 1996 s. 46.

¹⁰⁶ Virolainen – Vuorenpää 2021 s. 117.

*tarkoituksenmukaisuusperiaatteiksi.*¹⁰⁷ Tarkoituksenmukaisuutta on yleisesti pidetty prosessi-oikeuden ja myös rikosprosessioikeuden ylimpänä periaatteena.¹⁰⁸ Tässä roolissaan tarkoituksenmukaisuusperiaate vaikuttaa siten, että muilla prosessioikeuden johtavilla periaatteilla ei ole ehdotonta oikeusperiaatteellista merkitystä vaan niitä modifioidaan mikäli tarkoituksenmukaisuus niin vaatii. Johtavien periaatteiden noudattamista ei siten pidetä ehdottomana oikeuspak-kona.¹⁰⁹

Oikeudenkäyntimenettelyn tarkoituksena on oikeussuojan antaminen. Oikeussuojan takaava prosessi on varma, nopea ja halpa. Prosessin *varmuus*, jota voidaan pitää tarkoituksenmukaisuustavoitteista tärkeimpänä, tarkoittaa sitä, että prosessin lopputulos on aineellisen lain mukainen (*aineellinen oikeusvarmuus*).¹¹⁰ Oikeudenkäynnin päämääränä olevaa totuutta voidaan kuvata nimenomaan aineelliseksi, koska se perustuu vapaan todistusteorian mukaisesti aineelliseen todistusjärjestelmään.¹¹¹ Myös oikeudenkäyntiprosessin tulee olla sellainen, että tuomioistuimella on parhaat mahdollisuuden ratkaista oikein niin tosiasia- kuin oikeuskysymyksetkin.¹¹² *Muodollisella oikeusvarmuudella* taas tarkoitetaan sitä, että lainkäytön tulee olla mahdollisimman ennakoitavaa.¹¹³

Rikosprosessissa suhtaudutaan korostetummin aineellisen totuuden selvittämiseen kuin riita-asioissa, joissa toisinaan tyydytään selkeästi prosessuaaliseen totuuteen. Aineellisen totuuden korostetumpaa asemaa selittää osaltaan rikosasioihin kohdistuva julkinen intressi, joka velvoittaa tutkimaan mitä todella on tapahtunut. *Tirkkosen* mukaan pyrkimys oikeudenmukaiseen ratkaisuun johtaa rikosprosessissa siihen, että menettelyssä on voimassa *aineellisen totuuden periaate*.¹¹⁴ Rikosoikeudessa on voimakkaana perustavoitteena nimenomaan aineellinen totuus ja siihen perustuva lain mukainen syyksilukeminen ja rangaistus.¹¹⁵

---

¹⁰⁷ *Ervo* 1996 s. 48–49; *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 117; *HE 133/2021 vp* s. 6; *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 33 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 18.

¹⁰⁸ *Tirkkonen* 1974 s. 73 ja *Ervo* 1996 s. 48.

¹⁰⁹ *Tirkkonen* 1969 s. 81 ja *Tirkkonen* 1974 s. 75.

¹¹⁰ *Tirkkonen* 1974 s. 72; *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 117 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 19.

¹¹¹ *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s.118.

¹¹² *HE 133/2021 vp* s. 6.

¹¹³ *OMSO 2020:6* s. 14. Ks. myös *Brusiin* 1938 s. 68 – joka on määritellyt oikeusvarmuuden ”konkreettisten oikeudellisten ratkaisujen ennakoitavuudeksi”.

¹¹⁴ *Tirkkonen* 1974 s. 31.

¹¹⁵ *Tirkkonen* 1969 s. 24–25; *Lehtimaja* 1978 s. 259; *Virolainen* 1988 s. 116; *Virolainen* 1995 s. 87 ja 104–105; *Ervo* 1996 s. 44 ja 52 sekä *Helenius – Linna* 2024 s. 19. Ks. myös *Ylikangas* 1982 s. 37 ja 66 – jossa Ylikangas on pohtinut Olaus Petrin tuomarinohjeiden laatimisen tavoitteita. Ylikangas on tulkinnut Olaus Petrin tavoitteena olleen löytää korjaus erinäisiin epäkohtiin, joita hän oli havainnut Ruotsin tuomiokäytännössä. Tärkein näistä epäkohdista näytti olleen ”väärä tuomio”. Olaus Petrin ohje nro. 1 alkaakin lauseella: ”Koska tuomarilla on Jumalan käsky tuomita oikein, niin on hänen kaikin voimin pyrkiminen tietämään mikä oikeus on.”

Oikeudenkäynnin tavoitteena on hankkia tuomioistuimelle paras mahdollinen todistusaineisto, jonka avulla rekonstruoidaan kuva siitä mitä on todella tapahtunut.¹¹⁶ Aineellista totuutta ei kuitenkaan selvitetä kaikin keinoin, vaan selvittämisen rajat tulevat vastaan, kun muut intressit syrjäyttävät selvityshintressin. Totuuden selvittämisen rajat johtuvat muun muassa ihmisarvon kunnioittamisesta. Rikosoikeudenkäynnissä totuutta ei tule väkisin selvittää kaikissa olosuhteissa, vaan tavoitteena tulee olla totuuden selvittäminen hyväksyttävällä tavalla. Aineellisen totuuden selvittäminen onkin mahdottomuus, joten totuus on aina enemmän tai vähemmän prosessuaalinen totuus.¹¹⁷ Kuten *Tolvanen* on todennut: ”Oikeudenkäynnissä ei löydetä jotain prosessin ulkopuolista totuutta, vaan totuus luodaan prosessissa.”¹¹⁸

Keskeisenä asiana oikeuksiin pääsyn kannalta pidetään prosessin *nopeutta*.¹¹⁹ Pitkät vuosia kestävät prosessit aiheuttavat turhaa epävarmuuden aikaa ja rapauttavat oikeussuojatavoitteen toteutumista.¹²⁰ Kohtuuttoman pitkään kestänyt oikeudenkäynti on ihmisoikeusrikkomus.¹²¹ Liian hitaasti etenevät oikeudenkäynnit voivat johtaa ankarimmillaan oikeuksien vähenemiseen tai jopa niiden menetyksiin (*access delayed, access denied*).¹²² Suomessa oikeudenkäynnin nopeus perustuu suurimmalta osin yleiseen tavoitteeseen järjestää asian käsittely nopeasti.¹²³ Tuomioistuinten käsittelyajat ovat olleet jo vuosia pitkiä, mihin myös lakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota useassa eri yhteydessä.¹²⁴

Yhteiskunnan näkökulmasta keskeinen prosessin tavoite on *halpuus*. Yhteiskunnan ylläpitämän tuomioistuinlaitoksen tulisi vaarantamatta muita keskeisiä prosessin tavoitteita toimia kustannustehokkaasti.¹²⁵ Prosessin halpuus on myös asianosaisten kannalta merkityksellinen tavoite. Suureksi kasvavat oikeudenkäyntikulut ja riski joutua korvaamaan vastapuolen asianosaiskulut nostavat korkean kynnyksen kanteen nostamiseen ja siten esteen pääsulle oikeuksiin.¹²⁶ Kalliit ja monimutkaiset prosessit vaikeuttavat asianosaisten oikeussuojan hakemista tai voivat

---

¹¹⁶ *Ervo* 1996 s. 52–53 alaviite 144.

¹¹⁷ *Ervo* 1996 s. 44 ja 54–55 – Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuusvaatimus kuitenkin edellyttää aineellisen totuuden tavoittelua eikä tyytymistä suoraan prosessuaaliseen totuuteen. Ks. myös *OMSO 2020:6* s. 15 – jossa on todettu, että oikeudenkäynnissä ei saada selville aineellista totuutta. Rikosprosessi onkin lähinnä asianomistajan ja epäillyn perusoikeuksien keskinäistä punnintaa.

¹¹⁸ *OMSO 2020:6* s. 15.

¹¹⁹ *Helenius – Linna* 2024 s. 19.

¹²⁰ *Virolainen* 1988 s. 25 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 19.

¹²¹ *Helenius – Linna* 2024 s. 19.

¹²² *Virolainen* 1988 s. 25.

¹²³ *Helenius – Linna* 2024 s. 19.

¹²⁴ *OMML 2022:14* s. 21 ja *OMML 2023:16* s.17.

¹²⁵ *Tirkkonen* 1974 s. 72 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 19.

¹²⁶ *Helenius – Linna* 2024 s. 19–20.

pelotella heidät kokonaan edes hakemasta oikeussuojaa.¹²⁷ Näin prosessin halpuustavoite tukee periaatetta, jonka mukaan kaikilla tulee olla mahdollisuus saada oikeussuojaa myös tosiasiallisesti (*access to justice*).¹²⁸

Oikeudenkäynnin nopeutta ja halpuutta voidaan kuvata myös oikeudenkäynnin *tehokkuudeksi* (*prosessiekonomia*),¹²⁹ jolla on merkittävä rooli yhteiskuntajärjestelmän pyörimisessä.¹³⁰ Ratkaisu tulee pyrkiä saavuttamaan mahdollisimman joutuisasti, joustavasti ja taloudellisesti.¹³¹ Prosessissa tulee välttää tarpeettomia prosessitoimia ja suorittaa tarpeelliset toimet ainoastaan välttämättömässä laajuudessa, mahdollisimman nopeasti ja vähillä kustannuksilla.¹³²

Oikeusturvaodotukseen kuuluu, ettei asian käsittely aiheuta asianosaiselle enempää haitallisia seurauksia kuin on välttämätöntä. Prosessiekonomian periaatteen mukaan asian käsittelyä saa viivyttaa vain silloin, kun se on välttämätöntä oikean lopputuloksen turvaamiseksi. Viivästyminen aiheuttaa prosessikustannuksia ja suoranaisia tai vähintään välillisiä taloudellisia menetyksiä asianosaisille.¹³³ Vaikka rikosprosessin varmuus on rikosprosessin hallitseva tavoite, korostetaan menettelyn tehokkuutta etenkin vähäisimpien rikosten käsittelyssä.¹³⁴

Oikeudenkäyntimenettelyn tarkoituksena on järjestää kokonaisuudessaan tarkoituksenmukainen ja oikeudenmukainen oikeudenkäynti. Tällöin tarkoituksenmukaisuuden periaatteeseen sisältyvät alaperiaatteet (varmuus, nopeus ja halpuus) ovat keskenään optimaalisessa tasapainossa. Tasapainottelussa on tapauskohtaisesti lupa painottaa jotakin alaperiaatetta toisten alaperiaatteiden kustannuksella. Varmuudella on *prima facie* -arvo nopeuteen ja halpuuteen nähden erityisesti rikosprosessissa. Nopeuden ja halpuuden painottaminen varmuuden edelle edellyttääkin tapaukselta selkeitä ja painavia nopeuden ja halpuuden puolesta puhuvia intressiperusteita.¹³⁵

---

¹²⁷ Virolainen 1988 s. 25.

¹²⁸ HE 133/2021 vp s. 6 ja Vuorenää 2023a s. 67.

¹²⁹ Virolainen 1988 s. 25 ja Virolainen – Vuorenää 2021 s. 119 – Prosessiekonomian periaatetta voidaan kutsua myös taloudellisuusperiaatteeksi.

¹³⁰ Tirkkonen 1974 s. 72.

¹³¹ Virolainen 1988 s. 25.

¹³² Virolainen – Vuorenää 2021 s. 119.

¹³³ Timonen 1987 s. 69.

¹³⁴ Helenius – Linna 2024 s. 20 – suuri osa rikosasioista ratkaistaankin prosessiekonomisesti tehokkaassa kirjallisessa menettelyssä (ROL 5 a luku).

¹³⁵ Ervo 1996 s. 49.

2.2.3 Menettelyperiaatteet

Menettelyperiaatteet osoittavat lainsäätäjän käsityksen siitä, miten oikeudenkäynti tulisi järjestää, jotta prosessissa täytyisivät oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset ja tarkoituksenmukaisuusperiaatteet. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus ja tarkoituksenmukaisuusperiaatteet ilmaisevat oikeudenkäyntiä koskevia arvopäämääriä, kun taas menettelyperiaatteet ovat käytännöllisiä keinoja niiden arvopäämäärien saavuttamiseksi.¹³⁶

Menettelyperiaatteisiin luetaan välittömyys-, keskitys- ja suullisuusperiaate, sekä uusimpana merkittävänä prosessiperiaatteena jäsennellyn käsittelyn periaate¹³⁷.¹³⁸ Oikeudenkäynnin *välittömyys* tarkoittaa sitä, että vaatimukset, väitteet ja todistusaineisto tulee esittää tuomarille suoraan ja autenttisesti.¹³⁹ Vaatimus ja todistajan lausuma esitetään tuomarille suoraan ja todistuskappaleet tulee tuomarin havainnoida itse. Tuomarin tulee suorittaa havainnointi välittömästi ”omin silmin ja korvin”.¹⁴⁰

Välittömyysperiaate edellyttää, ettei tuomioistuimen kokoonpano vaihdu kesken asian käsittelyn. Tällöin jäsenen tilalle tullut toinen tuomari ei pystyisi vastaanottamaan aineistoa välittömästi vaan aineistoon pitäisi perehtyä kirjallisen aineiston pohjalta.¹⁴¹ Välittömyys tarkoittaa kin asianosaisten kannalta mahdollisuutta itse esitellä asia ja oikeudenkäyntiaineisto jutun ratkaisevalle kokoonpanolle.¹⁴²

Suullisuusperiaatteen mukaan asianosaisten tulee istunnossa esittää vaatimuksensa ja väitteensä suullisesti.¹⁴³ Menettelyn ollessa suullista on asianosaisilla tilaisuus vastata toistensa esityksiin välittömästi. Tällöin myös tuomarilla on mahdollisuus käyttää heti kyselyoikeuttaan. Suullisessa oikeudenkäynnissä asianosaiset voivat varmistua siitä, että heidän esittämänsä

---

¹³⁶ *Helenius – Linna* 2024 s. 21.

¹³⁷ Jäsennellyn käsittelyn periaatetta käsitellään jäljempänä uudistusten yhteydessä luvussa 4.

¹³⁸ *HE 133/2021 vp s. 7* ja *Helenius – Linna* 2024 s. 21. Ks. myös *Helenius – Linna* 2024 s. 21 – Välittömyys-, keskitys-, ja suullisuusperiaate vahvistivat merkitystään huomattavasti 1990-luvun alioikeusuudistuksessa. Nykyään niiden voidaan katsoa olevan vakiintuneita menettelyperiaatteita. Ks. myös *Wrede* 1946 s. 387–388 – joka on jo vuonna 1946 korostanut käsittelyn suullisuus- ja välittömyysperiaatteen noudattamista ja niiden saavuttamiseksi jutun parempaa valmistelua ja voimakkaampaa oikeudenkäynnin johtoa.

¹³⁹ *Rantaeskola* 2019 s. 25; *HE 133/2021 vp s. 7*; *Vuorenpää* 2023a s. 72 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 21.

¹⁴⁰ *Helenius – Linna* 2024 s. 21 – Välittömyysperiaatteen noudattaminen ei edellytä fyysistä läsnäoloa samassa salissa, vaan kuultavia voidaan laajastikin kuulla videoyhteyden avulla.

¹⁴¹ *Helenius – Linna* 2024 s. 22.

¹⁴² *HE 133/2021 vp s. 7*.

¹⁴³ *HE 133/2021 vp s. 7*; *Vuorenpää* 2023a s. 70–71 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 23.

oikeudenkäyntiaineisto on ymmärretty heidän tarkoittamallaan tavalla.¹⁴⁴ Suullisuusperiaate osaltaan mahdollistaa kuulemisperiaatteen toteuttamisen luotettavalla tavalla.¹⁴⁵

Välittömyyden ja suullisuuden toteutuminen oikeudenkäynnissä edellyttää *keskitysperiaatteen* noudattamista.¹⁴⁶ Keskitysperiaate kuvastaa tavoitetta käsitellä asia ajallisesti mahdollisimman yhtäjaksoisesti.¹⁴⁷ Valmistelusta lähtien on pyrkimyksenä tiivis käsittelyrytmi ja keskitetty menettely. Valmistelu tulee suorittaa loppuun viivytyksettä ja suullinen valmistelu pyritään saamaan päätökseen yhdessä istunnossa.¹⁴⁸ Valmistelua ei kuitenkaan tule liikaa kiirehtiä, koska tällöin kiirehtiminen voi kostautua viivytyksinä pääkäsittelyssä, mikäli valmistautumisen avulla asiaa ei olekaan saatu ”pääkäsittelykuntoon”. Keskitetty menettely on myös pääkäsittelyn tavoitteena. Pääkäsittely pyritään saamaan toimitetuksi yhtenä tai ainakin peräkkäisinä päivinä.¹⁴⁹ Aloitettua pääkäsittelyä saadaan lykätä vain tärkeästä syystä.¹⁵⁰

2.2.4 Rooli- eli työnjakoperiaatteet

Rooli- eli työnjakoperiaatteet ovat hajanainen ryhmä erilaisia sääntöjä ja periaatteita siitä, millainen työnjako erilaisissa prosesseissa on asianosaisten ja tuomioistuimen välillä.¹⁵¹

Käsiteläri määräämisperiaate/virallisperiaate määrittelee kenellä on aloitevalta oikeudenkäynnissä. Rikosprosessi on tuomioistuinventoista ja erityisesti muodollisen prosessin johdon alaan kuuluvissa asioissa lähtökohtaisesti noudatetaan virallisperiaatetta.¹⁵² *Määräämisperiaate* ilmentää asianosaisten määräämisoikeutta koskien oikeudenkäynnin laajuutta ja nykyään enenevässä määrin myös sen kulkua.¹⁵³

Virallisperiaatteen mukaan oikeudenkäynnin asianosaisilla ei ole oikeutta määrätä oikeudenkäynnin kohteesta, vaan tuomioistuin toimii viran puolesta. Rikosasioissa virallisperiaate toimii vallitsevana: syyttäjät toimii asiassa oma-aloitteisesti viran puolesta. Rikosprosessissa syytetyillä

¹⁴⁴ HE 133/2021 vp s. 7.

¹⁴⁵ Helenius – Linna 2024 s. 23.

¹⁴⁶ HE 133/2021 vp s. 7 ja Vuorenpää 2023a s.79.

¹⁴⁷ Vuorenpää 2023a s.73 ja Helenius – Linna 2024 s. 22.

¹⁴⁸ Helenius – Linna 2024 s. 22. Ks. myös Rantaeskola 2019 s. 25 – Yhtäjaksoisella menettelyllä varmistetaan, että esitetty näyttö on oikeuden kokonpanolla mahdollisimman hyvässä muistissa.

¹⁴⁹ Helenius – Linna 2024 s. 22.

¹⁵⁰ Pölönen – Tapanila 2015 s. 53 ja Helenius – Linna 2024 s. 22 – Lykkäyksiä rajoittamalla on päästy eroon tavasta lykätä oikeudenkäyntejä istunnosta toiseen. Tällainen tapa oli vallitseva Suomessa ennen alioikeusuudistusta.

¹⁵¹ Laukkanen 1995 s. 22–23; Määttä 2013 s. 196; Pölönen – Tapanila 2015 s. 52 ja Helenius – Linna 2024 s. 23–24.

¹⁵² Määttä 2013 s. 196 ja Korhonen – Jämsä 2022 s. 26. Ks. myös SOU 2017:7 s. 148 ja Virolainen – Vuorenpää 2021 s. 191–192.

¹⁵³ Korhonen – Jämsä 2022 s. 26.

tai asianomistajalla ei ole valtaa määrätä prosessitoimillaan oikeudenkäynnin kohteesta tai menettelystä. Rikosasian oikeudenkäynti ei ole kuitenkaan aina täysin puhtaasti virallisperiaatteen mukaista.¹⁵⁴

Käsitepari käsittelymenetelmä/tutkinta- tai tutkimismenetelmä heijastaa määräämis- ja virallisperiaatetta oikeudenkäyntiaineiston osalta. *Käsittelymenetelmässä* asianosaiset vastaavat oikeudenkäyntiaineiston esittämisestä ja todisteiden hankkimisesta, kun taas tuomioistuin vain käsittelee tuota aineistoa. *Tutkimismenetelmässä* tuomioistuimen on selvitettävä asian oikeudelliset ongelmat, tosiseikkakysymykset ja hankittava näyttö.¹⁵⁵

Rikosasiassa käsitepari akkusatorinen menetelmä/inkvisitorinen menetelmä määrittelee työnjaon oikeudenkäyntiaineiston osalta.¹⁵⁶ Rikosprosessi rakentuu *akkusatorisen menetelmän* vaaraan, jossa syyttäjän tehtävänä on nostaa syyte ja hankkia näyttö asiassa. Tuomioistuimen rooli on akkusatorisessa menetelmässä passiivisempi ja se painottuu prosessin oikeudenmukaisuudesta huolehtimiseen sekä asian ratkaisemiseen.¹⁵⁷ Tuomioistuin saa hankkia näyttöä asiassa, mutta vain silloin kun hankittava näyttö ei todennäköisesti tue syytettä. Tämä tuomioistuimen näytön hankintaoikeus ilmentää rikosasian oikeudenkäynnin *inkvisitorisen menetelmän* piirrettä.¹⁵⁸ Inkvisitorisessa menetelmässä tuomioistuimen tehtävänä on hankkia oikeudenkäyntiaineisto ja selvittää asia ja totuus sekä huolehtia rikosvastuun toteuttamisesta.¹⁵⁹

Tuomarin tulee yksittäistapauksia ratkaistessaan soveltaa säännösten lisäksi myös oikeusperiaatteita, jolloin saavutetaan sääntelyllä tavoitellut joustot oikeusturvaa vaarantamatta.¹⁶⁰ Rikosasian valmistelussa tapahtuva riitaisten ja riidattomien seikkojen erottelu ilmentää sitä, että rikosprosessin virallisvetoisuudesta on alettu enenevissä määrin joustamaan.¹⁶¹ Vaikka säännökset on muotoiltu siten, että tuomioistun viimesijassa käyttää päätösvaltaa menettelytavoista päätettäessä, ei sen tarvitse tarkoittaa sitä, että määräämisperiaate sivuutettaisiin kokonaan.

---

¹⁵⁴ *Helenius – Linna* 2024 s. 24 – Määräämisperiaatetta rikosasian käsittelyssä ilmentää esimerkiksi tuomioistuinta sitova syytesidonnaisuus ja se, että syyttäjä ei voi suoraan viran puolesta nostaa syytettä asianomistajarikoksissa. Ks. *Wrede* 1946 s. 233 – Wrede on käyttänyt virallisperiaatteesta myös termiä virallisuusperiaate.

¹⁵⁵ *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 191 ja *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 27.

¹⁵⁶ *Määttä* 2013 s. 196 ja *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 27.

¹⁵⁷ *Pölönen* 2003 s. 52; *Määttä* 2013 s. 196; *Pölönen – Tapanila* 2015 s. 53 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 25.

¹⁵⁸ *Helenius – Linna* 2024 s. 25.

¹⁵⁹ *Virolainen* 1988 s. 348; *Pölönen – Tapanila* 2015 s. 53 ja *Vuorenpää* 2023a s. 141–142.

¹⁶⁰ *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 29.

¹⁶¹ *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 29–30 ja s. 30 alaviite 50 – Joustoa ilmentää myös syyteneuvottelun käyttö. On myös huomioitava, että EIT:n vakiintunut oikeuskäytäntö mahdollistaa luopumisen EIS 6 artiklan mukaisista oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevista oikeuksista. Ks. oikeuskäytännöstä esim. *Simeonovi v. Bulgaria* 12.5.2017, kohta 115.

Tuomioistuimen tulisi ottaa harkinnassaan huomioon asianosaisten esittämät näkemykset prosessisäädösten soveltamiseksi. Näin erityisesti silloin kun asianosaiset ovat asiasta yksimielisiä.¹⁶²

Tuomioistuin soveltaa lakia viran puolesta ja voi nojautua sellaiseenkin säännökseen, johon asianosaiset eivät ole vedonneet.¹⁶³ Säännöksen soveltaminen tai todistustositseikan huomioon ottaminen *vapaan todistusharkinnan periaatteen*¹⁶⁴ mukaisesti ei saa tapahtua asianosaisille yl-läytyksenä, vaan heille on ensin varattava tilaisuus lausua käsityksensä sovellettavasta säännöksestä tai esiin nostetusta todistustositseikasta.¹⁶⁵ Näin ollen viran puolesta huomioon otettava aineisto ja lainsoveltamiskysymykset eivät ole erityisasemassa kontradiktorisen periaatteen soveltamisessa. Tuomioistuin saa perustaa ratkaisunsa vain aineistoon, jonka kohdalla on noudatettu kontradiktorista periaatetta.¹⁶⁶

---

¹⁶² Korhonen – Jämsä 2022 s. 28 ja 30. Ks. *SOU 2017:7* s. 45 ja 142 – Ruotsissa on pohdittu rikosprosessin joustavuuden parantamista tuomalla käsittelyyn lisää dispositiivisia elementtejä mm. osapuolten kantojen merkitystä korostamalla.

¹⁶³ Virolainen 1988 s. 120; Lappalainen 1995 s. 63 ja Ervo 1996 s. 139.

¹⁶⁴ Ks. Helenius – Linna 2024 s. 23–24 – Periaatteen mukaan tuomioistuin saa vapaasti harkita esitettyä näyttöä (todistustositseikkoja) kunhan näyttö liittyy esitettyihin vaatimuksiin ja vedottuihin seikkoihin.

¹⁶⁵ Virolainen 1988 s. 120; Lappalainen 1995 s. 63; Ervo 1996 s. 139 ja Helenius – Linna 2024 s. 98–100.

¹⁶⁶ Virolainen 1988 s. 120; Lappalainen 1995 s. 63 ja Ervo 1996, s. 139.

3 RIKOSPROSESSIN VALMISTELUVAIHEET JA NIIDEN JOHTAMINEN

3.1 Rikosprosessin valmisteluvaiheet

3.1.1 Esitutkinta

Esitutkinta on rikosprosessin ja siten myös rikosasian valmistelun aloittava vaihe.¹⁶⁷ Esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti ja todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa (ETL 1:2.2).

Esitutkinnan tarkoitus ja tavoite on määritelty esitutkintalaissa.¹⁶⁸ Esitutkinnan ensisijaisena tarkoituksena on selvittää, onko riittäviä perusteita panna vireille varsinainen oikeudenkäynti rikoksesta epäiltyä vastaan.¹⁶⁹ Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esitutkinnassa harkitaan ja etsitään syyllistäviä tekijöitä. Esitutkinnan tarkoituksena ei ole objektiivisen totuuden esiin tuominen vaan aineiston kerääminen.¹⁷⁰

Esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai kun muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty (ETL 3:3.1).¹⁷¹ Esitutkinta on toimitettava ilman aiheutonta viivytystä (ETL 3:11.1).¹⁷² Lähtökohtaisesti poliisi on päävastuullisena suurimmassa osassa rikosten esitutkinnan toimittamisesta.¹⁷³ Poliisin lisäksi muita esitutkintaviranomaisia ovat rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaiset (ETL 2:1).¹⁷⁴

Esitutkinnassa on selvitettävä muun muassa asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat (ETL 1:2.1). Esitutkinnassa annetaan rikosprosessissa ratkaistavalle konfliktille alustava määrittely, jonka perusteella esitutkinnan kulku suunnataan.¹⁷⁵

---

¹⁶⁷ *HelHO* 2013 s. 3 ja *Hirvelä – Heikkilä* 2017 s. 353.

¹⁶⁸ *Fredman* 2021 s. 365.

¹⁶⁹ *Tirkkonen* 1972 s. 332 ja *Niemi-Kiesiläinen* 1997 s. 3.

¹⁷⁰ *Sundström* 2011 s. 50.

¹⁷¹ Pääsäännöstä poikkeaa ETL 3:4, jossa säädetään asianomistajarikoksen esitutkinnan toimittamisesta.

¹⁷² Esitutkinta on toimitettava kiireellisenä esimerkiksi silloin kun alle 18-vuotias on epäiltynä rikoksesta. Esitutkinta voidaan myös ETL 3:14:n mukaisesti suorittaa joko täydellisenä tai suppeana.

¹⁷³ *OMML 2023:16* s. 24.

¹⁷⁴ Rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisten esitutkintatoimivallasta säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (108/2018), rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015) ja sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa (255/2014).

¹⁷⁵ *Launiala* 2015 s. 227.

Esitutkinnan käsitettä ei ole laissa eikä esitöissä määritelty, mutta oikeuskirjallisuudessa se on määritelty oikeudellisen selvityksen hankkimiseksi rikoksesi epäilyllä teosta mahdollisen syyteharkinnan suorittamista ja rikosoikeudenkäynnin valmistelua varten.¹⁷⁶

Esitutkinta on syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin valmistelua¹⁷⁷, sillä esitutkinnassa on selvitettävä syyteharkinnan kannalta kaikki sellaiset seikat, jotka mahdollistavat syyteharkinnan asianmukaisen suorittamisen (ETL 1:2.2). Rikosprosessin kokonaisuuden kannalta esitutkinnan yhtenä tehtävänä on hankkia ja järjestää syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä tarvittava todistusaineisto. Suurin osa oikeudenkäynnissä tarvittavasta aineistosta kerätään esitutkintapöytäkirjaan ja sen liitteisiin.¹⁷⁸

Poliisin velvollisuutena on selvittää ketkä ovat rikosasian asianosaiset. ETL 2:5.1:ssä on lueteltu esitutkinnan asianosaisina asianomistaja, rikoksesta epäilty¹⁷⁹ ja muu henkilö, jonka oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin rikos ja sen selvittäminen voivat vaikuttaa.¹⁸⁰ Rikosoikeudenkäynnissä asianosaisia ovat edellä mainitut sekä näiden lisäksi virallinen syyttäjä. Syyttäjän asema poikkeaa muista asianosaisista, sillä hän ei prosessaa omassa intressissään vaan hän edustaa virkansa puolesta valtiota.¹⁸¹

Rikoksesta epäillyllä on oikeus omalta osaltaan vaikuttaa asian käsittelyyn aina esitutkintavaiheesta tuomioistuinkäsittelyyn saakka.¹⁸² EIS 6.3 artiklan c-kohdan mukaan syytetyllä on oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä. Oikeus puolustautua kuuluu ihmisoikeussopimusten mukaan syytetyn prosessuaalisiin

---

¹⁷⁶ *Launiala* 2015 s. 228–229 ja *Fredman ym.* 2020 s. 2 ja 16.

¹⁷⁷ Ks. kuitenkin myös *Launiala* 2015 s. 227 – jonka mukaan esitutkinta ei ole pelkästään tuomioistuinkäsittelyn esivaihe, vaan konflikti voidaan pyrkiä ratkaisemaan jo esitutkinnassa, jolloin juttu ei etene edes syyteharkintaan.

¹⁷⁸ *Fredman ym.* 2020 s. 17. Ks. *OMML 2022:14* s. 54 – jonka mukaan se, miten hyvin esitutkintavaihe palvelee syyteharkintaa ja tuomioistuinvaihetta on yksi keskeinen tekijä rikosprosessin sujuvoittamisen ja rikosprosessin keston kannalta.

¹⁷⁹ Ks. *Jonkka* 1992 s. 45 ja *Rantaeskola* 2019 s. 26. – Esitutkinnassa epäilyllä tarkoitetaan henkilöä, jota epäillään tutkittavana olevan rikoksen tekijäksi. Ks. myös *Rantaeskola* 2019 s. 26–27 – Epäilty on yleensä luonnollinen henkilö, mutta rikoslaissa on erikseen määritelty tiettyjen rikosten osalta rangaistuvastuu myös oikeushenkilölle. Jotta joutuu epäillyn asemaan, tulee olla olemassa joitain konkreettisia seikkoja, jotka antavat perustellun syyn epäillä tätä henkilöä rikoksen tekijäksi tai siihen osalliseksi. Ks. vielä *Tirkkonen* 1969 s. 229 ja 298–299; *Jonkka* 1992 s. 45 ja *Rantaeskola* 2019 s. 26 – Syyteharkinnassa ennen syytteen nostamista käytetään myös termiä epäilty, mutta syytteen nostamisen jälkeen termiksi vaihtuu syytetty (vastaaja). Tuomioistuimen syyksi lukevan tuomion jälkeen terminä käytetään tuomittu.

¹⁸⁰ *Rantaeskola* 2019 s. 25.

¹⁸¹ *Jonkka* 1992 s. 44–45.

¹⁸² *Jonkka* 1992 s. 45.

oikeuksiin, mikä on otettava huomioon jo esitutkintavaiheessa.¹⁸³ Epäilylle on hänen pyynnöstään määrättävä puolustaja esimerkiksi silloin kun hän on vangittuna (ROL 2:1.2). Viran puolesta epäilylle on määrättävä puolustaja muun muassa silloin, kun hän ei kykene puolustamaan itseään tai hän on alle 18-vuotias eikä ole ilmeistä, että hän ei tarvitsisi puolustajaa (ROL 2:1.3).

Puolustajan tehtävät ovat oikeusapulain 8.2:ssa, ROL 2 luvussa ja OK 15 luvussa.¹⁸⁴ Puolustajan tulee huolellisesti hyvää asianajotapaa noudattaen valvoa päämiehensä etua ja oikeutta sekä siinä tarkoituksessa edistää asian selvittämistä (ROL 2:6).¹⁸⁵ Puolustajan tulee niin pian kuin mahdollista neuvotella päämiehensä kanssa ja ryhtyä valmistelemaan hänen avustamistaan sekä ryhtyä muihin toimenpiteisiin, joita hänen päämiehensä oikeuksien valvominen vaatii (ROL 2:7.1).¹⁸⁶ Puolustajan tulee ajaa päämiehensä asiaa rehellisesti ja kaikella ahkeruudella (OK 15:10).¹⁸⁷ Mikäli puolustaja osoittautuu epärehelliseksi, ymmärtämättömäksi, taitamattomaksi tai muuten sopimattomaksi toimeensa, voi tuomioistuimien kieltää häntä esiintymästä kyseisessä asiassa (OK 15:10 a). Valtio on oikeudenmukaisuuden edistämiseksi velvollinen kansallisessa lainsäädännössään turvaamaan kansalaisen tarvitseman oikeudellisen avun antamisen edellytykset.¹⁸⁸

Puolustajan tulee huolehtia siitä, että hänen päämiehensä edut tulevat prosessissa huomioiduiksi ja valvoa, että hänen päämiestään kohdellaan asianmukaisesti koko prosessin ajan. Puolustaja ei ole velvollinen edesauttamaan aineellisen totuuden selvittämistä, vaan hänellä on epäillyn rinnalla oikeus olla myötävaikuttamatta asiaan. Puolustuksen toiminnassa onkin ennen kaikkea kysymys epäillyn ja syytetyn oikeusturvafunktion toteuttamisesta.¹⁸⁹ Asianajajalla on kuitenkin

---

¹⁸³ *Fredman* 2021 s. 365–366 – Näin vaikka esitutkintavaiheessa kyse ei vielä ole Suomen lain mukaan ”syytteestä” ja ”syytetystä”. EIS:n terminologiaa tulee tulkita autonomisesti. EIT:n oikeuskäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että henkilö on syytteessä siitä alkaen, kun toimivaltainen viranomainen on ilmoittanut hänelle häneen kohdistuvasta rikosepäilystä. EIS 6 artiklaa voidaan sanamuodostaan huolimatta soveltaa myös oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa, sikäli kuin artiklan määräysten noudattamatta jättäminen tuossa vaiheessa olisi omiaan merkittävästi horjuttamaan oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta. Ks. myös *Hirvelä – Heikkilä* 2017 s. 353–354 – EIT:n oikeuskäytännön mukaan henkilö on syytteessä aina siihen saakka, kunnes syytteestä on lopullisesti päätetty. EIS 6 artiklan vaikutus lakkaa, kun syytteen käsittelyä ei enää jatketa.

¹⁸⁴ *Launiala* 2010 s. 24.

¹⁸⁵ Avustajan velvollisuudesta noudattaa hyvää asianajotapaa on kirjattu myös mm. asianajajista annetun lain (496/1958) 5 §:än, oikeusapulain (257/2002) 1:8:än, hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kohtaan 3.1 ja Suomen asianajajaliiton sääntöjen 33 §:än.

¹⁸⁶ Puolustajan on avustettava päämiestään myös haettaessa muutosta ylemmässä oikeusasteessa (ROL 2:7.1).

¹⁸⁷ Pykälä on historialliselta katsantokannalta katsottuna hyvin vanha, aina 1700-luvulta saakka. Puolustajan tärkeä rooli rikosprosessin oikeudenmukaisuuden takaamisessa on siten tunnustettu jo hyvin varhaisessa vaiheessa Suomen oikeushistoriaa.

¹⁸⁸ *Peltonen* 2000 s. 579. Ks. myös *Koulu ym.* 2019 s. 220 – EIS:n vaatimus oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä ei automaattisesti sisällä oikeutta tehokkaaseen asianajamiseen. EIS ja erityisesti sen soveltamiskäytäntö jakaa asianajamisen useisiin erillisoikeuksiin kuten oikeuteen olla läsnä ja osapuolten menettelylliseen tasa-arvoisuuteen.

¹⁸⁹ *Launiala* 2010 s. 2.

tuomioistuimessa totuusvelvollisuus.¹⁹⁰ Asianajajien on edistettävä hyvää ja tehokasta oikeudenhoitoa eikä asianajaja saa tuomioistuimessa kiistää seikkaa, jonka hän tietää todeksi.¹⁹¹

Kaikissa oikeusvaltioissa asianajajan eettinen perusta on sama: asianajajan on ajettava yksinomaan päämiehensä etua lain sallimilla keinoilla. Asianajotoimeksianto perustuu luottamussuhteeseen, jossa keskeistä on asianajajan lojaalisuus ja uskollisuus päämiehelleen.¹⁹²

Valtiolla on toisaalta oikeus vaatia asianajajia noudattamaan lakia, käyttämään hyväksyttäviä menettelytapoja ja pyrkimään siihen, että lain soveltaminen ja oikeudelliset päätökset perustuvat oikeisiin faktoihin sekä asianmukaiseen lain soveltamiseen.¹⁹³ Tehokas ja varma oikeudenhoito edellyttää, että asiamiehet toimivat ammattitaitoisesti ja -eettisesti lainkäytön perusperiaatteiden eli lainkäytön varmuuden, nopeuden ja halpuuden tavoitteiden mukaisesti.¹⁹⁴ Asianajajilla on velvollisuus tasapainottaa nämä yhteiskuntaa kohtaan olevat velvollisuudet ja heidän päämiehiään kohtaan olevat luottamussuhteeseen liittyvät velvollisuudet. Tämän rajanvedon ratkaiseminen on asianajajien vastuulla, ja valtiovallan on se tiedostettava.¹⁹⁵

Syyttäjän tehtävät painottuvat syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn, mutta lisäksi syyttäjän on varmistettava, että esitutkinta tulee asianmukaisesti riittävässä laajuudessa suoritetuksi. Syyttäjä perehtyy vaativampiin rikosasioihin jo esitutkinnan alussa ja voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää esitutkinnan lopettamisesta. Syyttäjällä on korostettu rooli toimiessaan esitutkinnan tutkinnanjohtajana silloin, kun poliisimiestä epäillään rikoksesta.¹⁹⁶

Esitutkintaviranomaisille ja syyttäjälle on ETL 5:3:ssä säädetty yhteistyövelvollisuus. Esitutkintaviranomaisen tulee asian laadun tai laajuuden edellyttämällä tavalla ilmoittaa syyttäjälle

---

¹⁹⁰ Korhonen – Jämsä 2022 s. 115 alaviite 152.

¹⁹¹ Asianajajaliiton tapaohjeet 2.3 ja 8.2.

¹⁹² Niemistö 2000 s. 567–568. Ks. *American Bar Association Rule 1.3 Diligence (Comment [1])* – Lojaalisuusvelvollisuuden ensisijaisuutta on korostettu esimerkiksi Yhdysvaltain ammattilaitoksen American Bar Associationin hyväksymissä velvoittavissa ammattieettisissä ohjeissa: asianajaja on velvoitettu ajamaan päämiehensä asiaa sitoutumisella, päättäväisyydellä ja antaumuksella: ”A lawyer must also act with *commitment* and *dedication* to the interests of the client and with *zeal* in advocacy upon the client's behalf.” (kurs. kirjoittajan).

¹⁹³ Peltonen 2000 s. 579 – Asianajajan yhteiskuntaa sekä päämiehen vastapuolta kohtaan olevia velvollisuuksia kutsutaan *bona fides* -velvollisuuksiksi. Ks. Halila 1950 s. 54–55 – Totuusvelvollisuuden taustalla on yleisempi periaate asianosaiselle kuuluvasta prosessuaalisesta *bona fideksestä*, jolla Halila on tarkoittanut asianosaiselta odotettavissa olevaa rehtiä suhtautumista oikeudenkäyntiprosessissa. Tällä tarkoitetaan asianosaisten tehokasta, oikeasuhtaista ja vilpitöntä osallistumista tarkoituksenmukaisen oikeudenkäynnin luomisessa. Varma ja oikeasisältöinen tuomion luominen edellyttää, että asianosaiset puhuvat totta.

¹⁹⁴ Liljenfeldt – Korhonen 2011 s. 713–714. Näin myös *Asianajajaliiton tapaohjeet* kohta 2.3.

¹⁹⁵ Peltonen 2000 s. 579 ja Markus – Paukku 2023 s. 165 – On syytä huomata, että Suomen prosessioikeudessa ei ole lakisääteistä eikä kirjoittamatonta normia, joka velvoittaisi päämiehen itsensä ottamaan vastapuolen edut ja oikeudet huomioon.

¹⁹⁶ *Syyttäjälaitos II*.

esitutkinnan toimittamiseen ja esitutkintatoimenpiteisiin liittyvistä seikoista sekä tutkinnan edistymisestä muuten. Mikäli esitutkintaviranomainen on ilmoittanut tutkittavaksi tulleesta rikoksesta syyttäjälle, on tutkinnanjohtajan jo ennen esitutkinnan päättämistä kuultava syyttäjää siitä, onko asia selvitetty riittävästi ETL 1:2:n edellyttämällä tavalla, mikäli asian laatu ja laajuus edellyttää syyttäjän kuulemista tai jos esitutkinta on tarkoitus päättää saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi. Syyttäjän on myös tarvittavassa määrin osallistuttava esitutkintaan sen varmistamiseksi, että asia selvitetään ETL:n edellyttämässä laajuudessa. Pykälän 3 momentissa on lisäksi annettu esitutkintaviranomaiselle yleinen velvollisuus neuvotella esitutkintayhteistyön järjestämiseen liittyvistä kysymyksistä.

Loppulausuntomenettely pyrkii perusteelliseen esitutkintaan.¹⁹⁷ Ennen esitutkinnan päättämistä asianosaisille on varattava tilaisuus antaa esitutkintaviranomaiselle loppulausunto esitutkinta-aineiston riittävydestä, näytön arvioinnista, oikeuskysymyksistä tai muista asian käsittelyn kannalta tärkeistä seikoista, jollei lausunnon pyytäminen ole asian laatu ja laajuus, rikoksen vähäisyys tai muut vastaavat seikat huomioon ottaen syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn kannalta ilmeisen tarpeetonta (ETL 10:1.1)¹⁹⁸. Tutkinnanjohtaja päättää loppulausunnon pyytämistä ja sen mahdollisesti edellyttämistä toimenpiteistä. Tarvittaessa syyttäjää on kuultava loppulausuntopyynnön tarpeellisuudesta ja sisällöstä (ETL 10:1.3). Loppulausunnon saatuaan esitutkintaviranomaisen on harkittava antaako lausunto aihetta esitutkinnan täydentämiseen (ETL 10:1.2).

3.1.2 Syyteharkinta

Esitutkintaa seuraa syyteharkinta, jonka suorittaa syyttäjä.¹⁹⁹ Syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänä olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla (laki syyttäjälaitoksesta 9 §).

Syyteharkinnassa syyttäjän tulee kertyneen esitutkinta-aineiston perusteella päättää, nostetaanko asiassa syyte ja aloitetaan oikeudenkäynti²⁰⁰ vai päädytäänkö syyttämättä jättämiseen.²⁰¹ Syyttäjällä on itsenäinen ja riippumaton syyteharkintavalta. Syyttäjä tekee itsenäisesti ja

---

¹⁹⁷ *Fredman ym.* 2020 s. 17.

¹⁹⁸ Ks. *Jonkka* 1992 s. 46 – jonka mukaan mahdollisuus loppulausunnon antamiseen ilmentää kontradiktorisuuden periaatetta.

¹⁹⁹ Ks. *Vuorenpää* 2023a s. 47 – jonka mukaan syyttäjät on jaettu perinteisesti yleisiin syyttäjiin ja erityissyyttäjiin.

²⁰⁰ Syyttäjän tehtävänä on nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä (ROL 1:2.1).

²⁰¹ *Virolainen – Pölönen* 2004 s. 49.

riippumattomasti päätösvaltaansa kuuluvat, rikosoikeudellisen vastuun toteuttamista koskevat ratkaisut käsiteltävänä olevassa rikosasiassa (laki syyttäjälaitoksesta 10 §).

Syytepakko- eli legaliteettiperiaatteen mukaan syyttäjän on nostettava syyte epäilystä rikoksesta, jos hän katsoo, että teko on laissa säädetty rangaistavaksi, syyteoikeus ei ole vanhentunut ja esitutkinnassa hankitun aineiston perusteella on riittäviä todisteita, eli ”todennäköisiä syitä” syytteen tueksi (ROL 1:6.1).²⁰²

Vaikka syytteen tueksi olisi todennäköisiä syitä, voi syyttäjä *opportunitettiin- eli tarkoituksenmukaisuusperiaatetta* (syyteharkintaperiaate) ilmentävän ROL 1:7–8:n perusteella jättää syytteen nostamatta.²⁰³ Kysymyksessä on tällöin harkinnanvarainen syyttämättäjättämispäätös.²⁰⁴ Syyttäjän tulee tehdä päätös syyttämättäjättämisestä myös muun muassa silloin, jos aiemmin mainitut ROL 1:6.1:ssä säädetty edellytykset eivät täyty.²⁰⁵

Syyteharkinta on suoritettava *objektiviteettiperiaatteen* mukaisesti puolueettomasti ottamalla huomioon myös syytteen nostamista vastaan puhuva selvitys, jolloin syyttäjän roolia ei voida pitää selkeästi syytetyn vastaroolina.²⁰⁶

Ennen syyteratkaisun tekemistä syyttäjä voi kutsua muun muassa epäillyn ja hänen puolustajansa suulliseen neuvotteluun, jos hän katsoo sen olevan eduksi syyteratkaisun tekemiselle tai asian käsittelylle tuomioistuimessa (ROL 1:8a). Tietyissä tapauksissa syyttäjä voi omasta tai asianosaisen aloitteesta laatia kirjallisen tuomioesityksen, joka käsitellään tuomioistuimessa normaalia prosessia keveämmässä menettelyssä; tunnustamisoikeudenkäynnissä.²⁰⁷ Tuomioesityksen tekeminen edellyttää muun muassa, että epäilty on tunnustanut²⁰⁸ rikoksen (ROL 1:10.2:n 1 kohta).²⁰⁹

Jos syyttäjä katsoo, että epäilystä rikoksesta voitaisiin tehdä tuomioesitys, on hänen neuvoteltava asiasta epäillyn tai vastaajan kanssa, jolle on neuvottelua varten määrättävä avustaja.

²⁰² Virolainen – Pölönen 2004 s. 60 ja Fredman ym. 2020 s. 13.

²⁰³ Virolainen – Pölönen 2004 s. 60. Syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta esimerkiksi, jos epäilystä rikoksesta ei olisi odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta ja tekoa on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä rikoksesta epäillyn syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä (ROL 1:7.1.1).

²⁰⁴ Fredman ym. 2020 s. 13.

²⁰⁵ Lisäksi syyttäjän tulee tehdä päätös syyttämättä jättämisestä esimerkiksi, kun asianomistaja ei ole tehnyt syyttämispyyntöä. Syyttämättäjättämispäätös on perusteltava. Perusteluista täytyy käydä ilmi ne seikat ja todisteet sekä näytön arviointi ja oikeudellinen päättely, joihin päätös perustuu (ROL 1:6 a).

²⁰⁶ Ervo 1996 s. 61 ja Syyttäjälaitos III.

²⁰⁷ HE 58/2013 vp s. 13.

²⁰⁸ Ks. HE 58/2013 vp s. 5 – jossa tunnustus on määritelty asianosaisen selitykseksi siitä, että vastapuolen väite jostain tunnustajalle epäedullisesta seikasta on tosi.

²⁰⁹ Tuomioesityksen laatimisen edellytyksistä ks. lisää ROL 1:10 ja HE 58/2013 vp.

Neuvotteluissa voi syyttäjän, epäillyn tai vastaajan ja hänen avustajansa lisäksi olla läsnä myös asianomistaja avustajineen. Tarvittaessa syyteneuvotteluissa voi olla mukana muitakin henkilöitä (ROL 1:10a).²¹⁰

Rikosprosessin akkusatorisuus edellyttää syyttäjältä aktiivisuutta.²¹¹ Syyteharkinnassa asia on valmisteltava niin hyvin, että tuomioistuinvaiheessa todistelu voidaan ottaa vastaan yhdenjaksoisessa käsittelyssä tai asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä.²¹²

3.1.3 Tuomioistuinkäsittely

Yleiset tuomioistuimet koostuvat kolmesta instanssista: kärjäoikeuksista, hovioikeuksista ja korkeimmasta oikeudesta (PL 98.1 § ja OK 1:2). Kärjäoikeus käsittelee pääsääntöisesti ensimmäisenä oikeusasteena riita-, rikos- ja hakemusasiat. Hovioikeus käsittelee kärjäoikeuden ratkaisuksista tehdyt valitukset ja kantelut sekä hovioikeuden ratkaistavaksi säädettyt ylimääräistä muutoksenhakua koskevat asiat ja muut laissa sen ratkaistavaksi säädettyt lainkäyttöasiat (tuomioistuinlaki, TiL, 673/2016 2:1.1 ja 3:1.1). Korkeimman oikeuden tehtävänä on muun muassa käsitellä hovioikeuksien ratkaisuksista tehdyt valitukset sekä kärjäoikeuden ratkaisuksista tehdyt ennakkopäätösvalitukset (laki korkeimmasta oikeudesta 665/2005 2 § ja OK 30 a luku). Hovioikeuksien päätehtävänä on toimia muutoksenhakutuomioistuimena, joka kontrolloi kärjäoikeuksien ratkaisujen oikeellisuutta. Korkeimman oikeuden päätehtävänä on ennakkopäätösten eli prejudikaattien antaminen.²¹³

Oikeusaste- eli instanssijärjestyksen periaate pohjautuu edellä kuvattuun kolmiportaiseen oikeusastejärjestykseen. Asian tutkiminen ja ratkaiseminen on aloitettava alimmasta mahdollisesta oikeusasteesta²¹⁴ ja asian käsittelyssä tulee noudattaa oikeusastejärjestystä, jossa eri oikeusasteilla on selvästi omat asemansa ja tehtävänsä.²¹⁵

Esitutkinnassa ja syyteharkinnassa valmisteltu rikosasia siirtyy kärjäoikeuden käsiteltäväksi. Rikosasia tulee kärjäoikeudessa vireille siinä vaiheessa, kun syyttäjän laatima haastehakemus

---

²¹⁰ Pykälässä syyttäjälle on annettu tehtäväksi tehdä selkoa epäillyn tai vastaajan ja asianomistajan oikeuksista sekä tuomioesityksen merkityksestä.

²¹¹ *Fredman ym.* 2020 s. 13.

²¹² *Fredman* 2021 s. 365. Ks. *Tolvanen* 2004 s. 55 – joka on katsonut, että lainmukaisesti toimitettu esitutkinta vastaa siviiliasian oikeudenkäynnin valmistelua. Ks. myös *Ervo* 1996 s. 154 – jossa esitutkintaa on kuvailtu syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä palvelevaksi prosessiksi.

²¹³ *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 11–12.

²¹⁴ *Tirkkonen* 1969 s. 163–165; *Virolainen* 1995 s. 351–353 ja *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 11.

²¹⁵ *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 12.

saapuu käräjäoikeuden kansliaan tai, jos syyttäjä antaa haasteen²¹⁶, kun haaste annetaan tiedoksi vastaajalle (ROL 5:1).²¹⁷

Syyttäjän on toimitettava haastehakemuksen lisäksi käräjäoikeuteen kirjalliset todisteet, todisteena käytettävät esineet, esitutkintapöytäkirja ja muut asian käsittelemistä varten tarvittavat asiakirjat (ROL 5:4). Syyttäjän tulee huomioda, että tuomioistuimelle tulee toimittaa vain asian käsittelyn kannalta tarpeellista aineistoa.²¹⁸

Jos esitutkinnassa on selvitetty muutakin kuin syytteessä tarkoitettua rikosta, tulee esitutkintapöytäkirja rajata koskemaan vain asiaan kuuluvia osia. Rajauksella ei saa kuitenkaan antaa väärää kuvaa suoritetusta esitutkinnasta tai aiheuttaa epäilystä siitä, että tuomioistuimelle ei olisi toimitettu kaikkia syytetyn puolesta puhuvia seikkoja. Syyttäjän tulee avoimesti ilmoittaa tuomioistuimelle ja vastaajalle miltä osin hän ei ole esitutkintapöytäkirjaa tuomioistuimelle toimittanut. Tämä mahdollistaa vastaajalle tilaisuuden tarkistaa pois jätetyn aineiston sisältö ja tarvittaessa pyytää täydentämään oikeudelle jätettyä esitutkintapöytäkirjaa.²¹⁹

Käräjäoikeus aloittaa asian valmistelun heti haastehakemuksen saapumisen jälkeen. Rikosasian valmistelu suoritetaan yhden tuomarin kokoonpanossa (OK 2:5.1:n 2 kohta). Valmistelu aloitetaan haastehakemuksen tarkastamisella, jotta siinä olevat mahdolliset puutteet eivät aiheuta myöhemmin pääkäsittelyn lykkästarvetta.²²⁰ Jos tuomioistuin huomaa syyttäjän toimittaman haastehakemuksessa muodollisia tai asiallisia puutteita, tulee sen kehottaa syyttäjää täydentämään puutteet (ROL 5:5).²²¹ Jos syyttäjä ei kehotuksesta huolimatta täydennä haastehakemusta ja se on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, tulee tuomioistuimen

---

²¹⁶ ROL 5:1.1:n mukaisesti tuomioistuin voi määrätä siinä laajuudessa kuin se katsoo aiheelliseksi, että syyttäjä saa nostaa syytteen antamalla haasteen itse. Syyttäjä saa itse aina nostaa syytteen, jos asia on tarkoitus käsitellä ROL 5 a luvun mukaisessa kirjallisessa menettelyssä. Ks. myös *HE 200/2017 vp s. 27* – Tarvittaessa syyttäjä voi määrätä, että rikoksesta epäilty on velvollinen pysymään esitutkintaviranomaisen toimipaikassa syyttäjän antaman haasteen tiedoksi antamista varten (ETL 10:2 a). Tällä on haluttu lisätä prosessin tehokkuutta käyttämällä niin sanotun yhden kosketuksen periaatetta etenkin tilanteissa, joissa tiedetään vastaajan olevan hankalasti tavoitettava henkilö.

²¹⁷ *HelHO* 2013 s. 3 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 333.

²¹⁸ *Jokela* 2018 s. 347 ja *Jokela* 2024 s. 525.

²¹⁹ *Jokela* 2018 s. 347 ja *Jokela* 2024 s. 525.

²²⁰ *Jokela* 2018 s. 348 ja *Jokela* 2024 s. 525–526.

²²¹ Haastehakemuksessa on ilmoitettava muun muassa ketkä ovat vastaaja ja asianomistaja, mihin rikokseen vastaajan katsotaan syyllistyneen, lainkohdat joihin rangaistusvaatimus perustuu sekä esitettävät todisteet teemoineen (ROL 5:3).

jättää asia heti tutkimatta (ROL 5:6).²²² Vähäiset puutteet tuomioistuimen on korjattava itse, jotta vältetään asian käsittelyn aiheeton pitkittyminen.²²³

Mikäli tuomioistuin havaitsee esitutkinnassa sellaisia puutteita, joiden täydentämättä jättäminen aiheuttaisi pääkäsittelyn lykkäämisen, tulee tuomioistuimen ROL 5:7:n nojalla ilmoittaa puutteesta syyttäjälle ja kehottaa häntä huolehtimaan määräajassa esitutkinnan täydentämisestä. Tällainen puute voi olla esimerkiksi esitutkinnassa tutkimaton todistusosiseikka tai esitutkinnan piiriin ennestään kuulumaton tuomioistuinkäsittelyssä nimetty todiste.²²⁴ Tuomioistuimen täydennyskehotuksen seurauksena esitutkinta laajenee. Tuomioistuimen tulee puolueettomuusvaatimuksen vuoksi varoa, ettei täydentämisellä hankita todennäköisesti syytteen puolesta puhuvaa näyttöä.²²⁵ Tuomarin onkin hyvä keskustella syyttäjän ja vastaajan kanssa esitutkinnan täydentämisen tarpeesta.²²⁶

Esitutkinnan puutteiden havaitseminen edellyttää tuomarilta esitutkinta-aineiston vähintäänkin pääpiirteittäistä tarkastamista. Lainsäätäjä on myös katsonut, että tuomari voi käyttää esitutkintapöytäkirjaa apuvälineenä suunnitellessaan keskitetyn ja selkeän pääkäsittelyn toimittamista. Esitutkintapöytäkirjasta saa käsityksen siitä kuinka laaja asia on ja kuinka laajasti asiassa tullaan esittämään todistelua. Tuomari voi myös tarkistaa esitutkintapöytäkirjasta onko asiassa sellaisia oikeudellisia kysymyksiä, joihin hänen tulee ennen asian pääkäsittelyä perehtyä. Erityisesti laajoissa ja hankalissa asioissa tuomarilla on tämän jälkeen helpompaa johtaa pääkäsittelyä ja hallinnoida siinä esitettävää todistusaineistoa.²²⁷

Esitutkinta-aineistoon ennakkoon tutustumisessa on myös tunnistettu ongelmia. Usein on väitetty, että esitutkintapöytäkirjaan ennakkoon tutustuessaan tuomari saa ennakkokäsityksen

---

²²² Saman lainkohdan mukaan tuomioistuimen tulee myös jättää asia heti tutkimatta, mikäli se ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavakseen. Ks. *Jokela* 2018 s. 349–350 ja *Jokela* 2024 s. 526–527 – Muulla syyllä tarkoitetaan prosessiestettä, joka voi olla esimerkiksi syytteen nosto väärässä forumissa. ROL 5:6 pykälää voidaan soveltaa vielä oikeudenkäynnin kuluessa, jolloin juttu voidaan prosessitaloudellisesti päättää jättämällä se tutkimatta, mikäli ilmaantuu puutteita oikeudenkäynnin edellytyksissä. Tutkimatta jättäminen ei estä syyttäjää panemasta uudelleen vireille samaa asiaa uudella haastehakemuksella.

²²³ *OLJ* 1/1993 s. 150; *HE* 82/1995 s. 66; *Jokela* 2018 s. 348 ja *Jokela* 2024 s. 526.

²²⁴ *Jokela* 2018 s. 350 ja *Jokela* 2024 s. 528 – Tuomioistuimen mahdollisuudella esitutkinnan täydennyttämiseen edistetään oikeudenkäynnin keskittämisperiaatteen toteutumista. Esitutkintaa ei täydennytetä siitä syystä, että tuomioistuin ennakkoon arvioisi onko asiassa väitetty rikos tutkittu riittävästi vaan siitä syystä, että tuomioistuin tarkastelee asiaa prosessiperiaatteiden näkökulmasta eli onko asia riittävän valmis yhtäjaksoisessa pääkäsittelyssä käsiteltäväksi.

²²⁵ OK 17:7:n mukaan tuomioistuin saa rikosasiassa hankkia näyttöä, jos se todennäköisesti ei tue syytettä.

²²⁶ *Jokela* 2018 s. 351 ja *Jokela* 2024 s. 528 – Tuomioistuin kuitenkin lopulta vastaa jutun asianmukaisesta käsittelystä (ROL 6:5.2), joten tarpeellisen esitutkinnan täydennys tulee tehdä, jos voidaan arvioida, ettei se todennäköisesti aiheudu vastaajalle haitaksi.

²²⁷ *OLJ* 1/1993 s. 151; *HE* 82/1995 s. 65 ja *Jokela* 2018 s. 346.

syytetyn syyllisyydestä. Tämän on ajateltu vaikuttavan myöhempään todistusharkintaan.²²⁸ *Jokela* on pitänyt tärkeimpänä, että tuomari on tietoinen ennakkokäsityksen vaarasta ja ei lukit-
taudu siihen käsitykseen, jonka hän on mahdollisesti esitutkintapöytäkirjaan tutustuessaan saa-
nut.²²⁹

Jollei tuomioistuin jätä asiaa tutkimatta, on sen viipymättä annettava haaste tiedoksi vastaajalle
(ROL 5:8.1–2).²³⁰ Haasteessa tuomioistuin kehottaa vastaajaa ilmoittamaan kantansa häntä vas-
taan esitettyihin vaatimuksiin ja ilmoittamaan kantansa perustelut, mikäli hän kiistää syytteet
tai muut vaatimukset. Lisäksi häntä kehoitetaan ilmoittamaan todisteet todistusteemoineen ja
kirjallisesti määrääjassa tai suullisesti istunnossa (ROL 5:9).²³¹ Vastaajan ennakkovastauksen
tarkoituksena on auttaa tuomioistuinta ja syyttäjää pääkäsittelyyn valmistautumisessa.²³²

Käräjäoikeus antaa haasteen liitteenä vastaajalle tiedoksi syyttäjän haastehakemuksen ja asian-
omistajan yksityisoikeudelliset korvausvaatimukset.²³³ Vastaaja saa esitutkintapöytäkirjan liit-
teineen suoraan esitutkintaviranomaiselta.²³⁴

Rikosasian valmistelu on pääosin kirjallista, sillä voimassa olevan ROL 5:10:n mukaan suulli-
nen valmistelu²³⁵ on pakollisesti järjestettävä vain, jos pääkäsittelyn keskittämisen turvaaminen
sitä erityisestä syystä edellyttää. Käytännössä käräjäoikeudet järjestävät valmisteluistunnon ri-
kosasioissa harvoin, lähinnä vain hyvin laajoissa²³⁶ asioissa.²³⁷ Lainsäätäjä on arvioinut, että
laajoja asioita suppeammassa tapauksissa haastehakemus, vastaus ja kirjallinen esitutkinta-ai-
neisto muodostavat riittävän hyvän mielikuvan asian riitakysymyksistä ja asian laajuudesta.²³⁸

---

²²⁸ *OLJ 1/1993* s. 151; *HE 82/1995* s. 65 ja *Jokela* 2018 s. 347.

²²⁹ *Jokela* 2018 s. 347. Vrt. *Pölonen* 2003 s. 345–350.

²³⁰ Haasteen tiedoksiannosta säädetään OK 11 luvussa.

²³¹ Ks. *Rovaniemen hovioikeus* 2021 s. 83 – Käytännössä ensisijaiseksi vastaamistavaksi pääkäsittelyyn menevissä rikosasioissa on muodostunut kirjallinen ennakkovastaus. Ks. *Jokela* 2018 s. 352 – Alkujaan oli tarkoitettu, että kirjallinen vastine pyydetään pääkäsittelyn keskittämisen turvaamiseksi sellaisissa tapauksissa, joissa vastaajan kanta syytteeseen vaikuttaa esitutkintapöytäkirjan perusteella epäselvältä. Toisaalta equality of arms -periaate edellyttää, että vastaajalle varataan aina mahdollisuus kirjallisen ennakkovastauksen antamiselle, sillä suullisessa istunnossa sellaisen antaminen ei ole enää mahdollista.

²³² *Jokela* 2018 s. 359

²³³ *HelHO* 2013 s. 10.

²³⁴ *Jokela* 2018 s. 348.

²³⁵ Suullinen valmistelu voidaan pitää myös puhelimitse tai teknisiä tiedonvälitystapoja hyödyntäen, mikäli tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi (ROL 5:10 a).

²³⁶ Ks. *HelHO* 2013 s. 3 – Helsingin hovioikeuspiirin vakiintuneen käytännön mukaan laajana rikosasiana pidetään asiaa, jonka pääkäsittely kestää vähintään kolme istuntopäivää.

²³⁷ Todistelutalenneuudistuksen vaikutuksista suullisen valmistelun järjestämisvelvollisuuteen rikosasiassa ks. jäljempänä luku 4.

²³⁸ *HE 82/1995 vp* s. 69.

Haastehakemuksesta ja vastauksesta huolimatta asia voi edelleen jäädä epäselväksi, joten tällöin on aiheellista viedä asia suulliseen valmisteluun.²³⁹ Valmistelun muoto ja valmisteluistunnon tarpeellisuus ovat tuomioistuimen muodolliseen prosessinjohtoon kuuluvia asioita, joista asianosaiset eivät voi tuomioistuinta sitovasti määrätä. Tuomioistuimen on kuitenkin annettava asianosaisille mahdollisuus esittää tästä näkemyksensä kontradiktorisen periaatteen mukaisesti.²⁴⁰

Yhtäjaksoisen pääkäsittelyn turvaamiseksi tuomioistuin voi ennen pääkäsittelyä päättää erilaisiin valmistelutoimenpiteisiin ryhtymisestä. Tällaisia ovat esimerkiksi asiantuntijalausunnon hankkiminen, todistelun vastaanottaminen, kirjallisen todisteen tai muun käsittelyä varten tarvittavan asiakirjan esittäminen ja katselmuksen toimittaminen. Mikäli asianosainen haluaa tuomioistuimen suorittavan edellä mainittuja valmistelutoimenpiteitä, tulee hänen tehdä siitä esitys tuomioistuimelle (ROL 5:11).

Syyttäjän ajamissa rikosasioissa tuomioistuimella ei ole samanlaista velvollisuutta tehdä *kirjallista yhteenvetoa* kuin riita-asioissa.²⁴¹ Kirjallisen yhteenvedon tekeminen rikosasioissa onkin hyvin poikkeuksellista.²⁴² Vaikka syyttäjän ajamissa asioissa ei ole laissa asetettu tuomioistuimelle velvollisuutta yhteenvedon laatimiseen, ei se ole myöskään kiellettyä sen ollessa tarkoituksenmukaista.²⁴³

Asianosaiset voivat yhteenvedosta tarkistaa, että tuomioistuin on ymmärtänyt asian heidän tarkoitamallaan tavalla ja vaatimukset on kirjattu oikein. Asianosaisille tulee kontradiktorisuutta noudattaen antaa mahdollisuus lausua yhteenvedosta ja esittää mahdolliset korjaukset.²⁴⁴ Kun rikosasian valmistelu on toimitettu, tulee asia viipymättä määrätä pääkäsittelyyn.²⁴⁵

3.2 Prosessin johtaminen rikosprosessin eri vaiheissa

3.2.1 Prosessin johtamisesta prosessinjohtoon

Kastari on tarkastellut oikeusjärjestystä ja sen sisältämiä rooleja sosiologisesta näkökulmasta. Hän on havainnut, että oikeusjärjestyksestä löytyy osaksi samankaltaisia rooleja, joita löytyy

²³⁹ *Jokela* 2024 s. 534.

²⁴⁰ *Jokela* 2018 s. 364.

²⁴¹ Todistelutalenneuudistuksen vaikutuksista velvollisuudesta kirjallisen yhteenvedon laatimiseen myös syyttäjän ajamissa rikosasioissa ks. jäljempänä luku 4.

²⁴² *HE 133/2021 vp* s. 13.

²⁴³ *Määttä* 2013 s. 393–394; *OMSO 2020:6* s. 46 ja 53 ja *Jokela* 2024 s. 557–558.

²⁴⁴ *OLJ 1/1993* s. 236; *Jokela* 2024 s. 558. Ks. *HE 82/1995 vp* s. 104.

²⁴⁵ Mikäli suullista valmistelua tai kirjallisen vastauksen pyytämistä pidetään tarpeettomana, tulee tuomioistuimen määrätä rikosasia suoraan pääkäsittelyyn (ROL 5:12).

myös yhteiskuntajärjestelmästä. Hänen mukaansa yhteiskunta koostuu ihmisten välisten suhteiden verkoista, joiden solmukohdissa kullakin ihmisellä on oma asemansa eli roolinsa ja sen tuomat oikeudet ja velvollisuudet. Normeihin ja niihin liittyviin odotuksiin liittyy myös tällaisia sosiaalisia rooleja. Sosiaalinen rooli on niiden odotusten ja normien kokonaisuus, joita henkilöön kohdistetaan tietyn sosiaalisen aseman haltijuuden perusteella. Oikeustieteessä oikeussubjektilla on joitain sosiaalisen roolin piirteitä.²⁴⁶

Rikosoikeudenkäynnin voidaan kuvailla koostuvan eri oikeussubjektien rooleista. Näitä ovat muun muassa tuomioistuinkäsittelyn valmistelusta vastaava tuomari, syyteharkinnan suorittava syyttäjä, esitutkinnan toimittamisesta vastaava tutkinnanjohtaja sekä vastaaja, tämän avustaja, asianomistaja ja todistaja. Jokaisella heistä on oma sosiaalinen roolinsa, jonka mukaan heillä on oikeus vaatia muita oikeudenkäynnin oikeussubjekteja täyttämään sosiaalisten rooliensa mukaiset vaatimukset. Samalla kaikkien tulee myös vastata toisten odotuksiin rooliensa velvoitteiden täyttämistä.

Rikosprosessin johtamisen näkökulmasta on syytä lain asettamien velvoitteiden kautta tarkastella niitä rooleja, jotka vastaavat menettelyn etenemisestä eri vaiheissa. Näiden roolien haltijoina toimivat tuomioistuinkäsittelyn osalta oikeuden puheenjohtaja, syyteharkinnan osalta syyttäjä ja esitutkinnan osalta tutkinnanjohtaja ja syyttäjä.

3.2.2 Prosessin johtaminen esitutkinnassa ja syyteharkinnassa

ETL 2:2.1:ssä säädetään kuka voi toimia esitutkinnassa tutkinnanjohtajana. Tutkintaa johtaa tutkinnanjohtajana toimiva pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tapauksissa, joissa rikoksesta epäiltynä on poliisi, toimii syyttäjä tutkinnanjohtajana.²⁴⁷ Esitutkinnan joutuisuusvaatimuksen edellyttämänä tutkinnanjohtaja voi vaihtua kesken tutkinnan, mutta sitä ei pidetä suotavana.²⁴⁸

Tutkinnanjohtaja tekee päätökset tutkinnan aloittamisesta, suuntaamisesta ja toteuttamisesta, mukaan lukien tutkintatoimenpiteistä ja niiden järjestyksestä.²⁴⁹ Tutkinnanjohtajan tehtävänä on tarvittaessa myös päättää esitutkinnan toimittamatta jättämisestä ja lopettamisesta (ETL 3:9) ja esitutkinnan rajoittamisesta (ETL 3:10-10a). Tutkinnanjohtaja ei tavallisesti itse osallistu

---

²⁴⁶ *Kastari* 1969 s. 7–9 – sosiaalisella kontrollilla tarkoitetaan toimintaa, jossa normeja ylläpidetään joko negatiivisilla tai positiivisilla pakotteilla eli sanktioilla.

²⁴⁷ *Tolvanen* 2004 s. 55–56.

²⁴⁸ *Fredman ym.* 2020 s. 141 – Tutkinnanjohtajan vaihtuessa on erittäin tärkeää välittää tehtävän vastaanottajalle tiedot tutkinnassa suoritetuista ratkaisuksista ja vireillä olevista pakkokeinoista sekä niiden määräajoista.

²⁴⁹ *Tolvanen* 2004 s. 55–56 ja *Virolainen – Pölönen* 2004 s. 41.

tutkintaan. Laki ei kuitenkaan kiellä, että tutkinnanjohtaja toimittaisi esimerkiksi kaikkein merkittävimmät ja hankalimmat kuulustelut.²⁵⁰

Tutkinnanjohtaja vastaa esitutinnan oikeellisuudesta eli tutkinnanjohtajalla on valvontavelvollisuus siitä, että esitutkinta tulee oikein suoritetuksi. Tutkinnanjohtajan tulee valvoa, että tutkijat noudattavat työssään ETL 4 luvun esitutkintaperiaatteita.²⁵¹ On hyvä huomioida, että esitutkintaviranomaisella on todellista lainkäyttövaltaa, sillä esitutkintaviranomaisen päätöksiin ei pääsääntöisesti saa hakea muutosta.²⁵² Tutkinnanjohtajalla on siten merkityksellinen rooli rikosprosessin suunnan määrittävässä alkuvaiheessa.

Tutkinnanjohtaja päättää esitutinnan aikana siitä, suoritetaanko asianosaisen pyytämiä esitutkintatoimenpiteitä. Asianosaisen pyytämät kuulustelut ja muut esitutkintatoimenpiteet on suoritettava, jos hän osoittaa, että ne saattavat vaikuttaa asiaan, ja jollei niistä aiheudu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia. Asian siirryttyä syyttäjälle, siirtyy hänelle myös päätösvalta asianosaisen pyytämien esitutkintatoimenpiteiden suorittamisesta (ETL 3:7).

Syyttäjän tehtävänä on viedä rikosprosessia eteenpäin esitutkinnasta tuomioistuinkäsittelyyn.²⁵³ Toisaalta syyttäjän tehtävänä on suodattaa syyteharkinnassa ne tapaukset, joita lainsäädännön mukaan ei ole perusteltua viedä esitutkintaa pidemmälle.²⁵⁴

Aktiivisuus on syyttäjän rooliin kuuluva ominaisuus.²⁵⁵ Syyttäjän työpanoksesta riippuu minikälaisia ja miten paljon juttuja valikoituu tuomioistuinkäsittelyyn sekä myös miten perusteellisesti yksittäinen rikosjuttu tutkitaan. Muilla prosessitahoilla ja osallisilla on lupa odottaa syyttäjältä tutkimuksellista asennoitumista. Syyttäjän tulee oma-aloitteisesti varmistaa esitutkintaineiston asianmukaisuus ja tarvittaessa ennen syyteharkintaa pyytää esitutkinnan täydentämistä havaitsemistaan puutteista.²⁵⁶

---

²⁵⁰ *Fredman ym.* 2020 s. 143. Ks. myös *HE 222/2010 vp* s. 28 – Samaan rikoskokonaisuuteen kuuluvien rikosten tutkinnanjohtajien esimieheksi voidaan määrätä tutkinnan yleisjohtaja, joka päättää esitutkinnan yhteensovittamisesta ja joka voi tuossa tarkoituksessa antaa alaisenaan toimivia tutkinnanjohtajia koskevia määräyksiä (ETL 2:2.2). Tutkinnan yleisjohtajaa tarvitaan laajoissa asioissa muun muassa tekemään päätöksiä tutkinnan ja tutkintaresurssien suuntaamisesta sekä ratkaisemaan alaisenaan toimivien tutkinnanjohtajien välisiä erimielisyyksiä.

²⁵¹ *Fredman ym.* 2020 s. 142.

²⁵² Poikkeuksina pääsäännöstä ovat muutoksenhakuoikeus tutkinnanjohtajan ratkaisuun koskien avustajan kelpoisuutta (ETL 11:3.4) ja tuomioistuimen pakkokeinopäätöksiin.

²⁵³ *Virolainen – Pölönen* 2004 s. 37 ja *Jonkka* 2003 s. 982 – jossa Jonkka on kuvaillut syyttäjää rikosprosessin suodattimeksi ja moottoriksi.

²⁵⁴ *Jonkka* 2003 s. 982.

²⁵⁵ *Jonkka* 2003 s. 982. Toisin *Nissinen* 1997 s. 401 – jossa Nissisen toteaa aktiivisuuden olevan vain syyttäjän tapa toimia.

²⁵⁶ *Jonkka* 2003 s. 982.

Syyttäjän pääasiallinen tehtävä ja syyteharkinnan ensisijainen tavoite on rikosvastuun toteutuminen²⁵⁷ ja epäillyn rikoksen tutkiminen.²⁵⁸ Tämän lisäksi syyttäjän tulee omalla vastuualueellaan huolehtia oikeussuojan takaamisesta ja kaikkien asianosaisten oikeusturvan toteutumisesta jo syyteharkinnassa.²⁵⁹ Syyttäjä on esitutkinnassa ja syyteharkinnassa velvollinen huolehtimaan syyttömyysolettaman ja equality of arms -periaatteen toteutumisesta.²⁶⁰

Rikosprosessin kokonaisuuden näkökulmasta syyttäjän rooli nähdään ensisijaisesti tutkintaviranomaisena. Tässä roolissa syyttäjän tulee hoitaa tehtävänsä objektiivisen tarkastelun kestävästi ja kansalaisten luottamuksen arvoisesti. Erityisesti juuri syyteharkinnassa vaatimus syyttäjän puolueettomuudesta on tärkeä; *Jonkan* sanoin ”syyttäjän ei tule asennoitua sen paremmin suden kuin lampaankaan puolelle”.²⁶¹

3.2.3 Prosessinjohto tuomioistuinkäsittelyssä

Rikosasian oikeudenkäyntiä johtaa käräjäoikeuden puheenjohtajana toimiva tuomari tai käräjänotaari.²⁶² Tuomarilla on oikeudenkäynnissä useita eri alarooleja: järjestelyrooli eli asianhallintarooli, oikeutta kehittävä rooli, faktarooli, normirooli ja lainkäyttörooli.²⁶³

Tuomaria koskevat valtion virkamieslain (VirkamL 750/1994) 4 luvun säännökset virkamiehen velvollisuuksista. Virkamiehen tulee suorittaa tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä, noudattaa työnjohto- ja valvontamääräyksiä sekä käyttäytyä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla (VirkamL 14§). On otettava huomioon, että ratkaisutoiminnassa tuomaria sitoo ainoastaan laki (TiL 9:1.1), jolloin työnjohto- ja valvontamääräykset eivät koske sitä, miten tuomari asian ratkaisee²⁶⁴ eikä työnjohdollisella määräyksellä voida velvoittaa tuomaria käsittelemään asiaa, jossa hän itse katsoo olevansa esteellinen.²⁶⁵

Virkamiehen yleisiä velvollisuuksia täydentää tuomarille asetettu korostettu huolellisuus- ja joutuisuusvaatimus (TiL 9:1.2). Lainsäätäjä on katsonut säädöksen tarpeelliseksi, sillä tuomioistuimen ratkaisut koskevat ihmisille tärkeitä asioita, eikä tuomioistuinmenettelyssä tai

²⁵⁷ Niemi-Kiesiläinen 2003 s. 346–347; *Jonkka* 2003 s. 982 ja *Virolainen – Pölönen* 2004 s. 37 alaviite 35.

²⁵⁸ *Jonkka* 2003 s. 982.

²⁵⁹ *Tolvanen* 2004 s. 59 ja *Virolainen – Pölönen* 2004 s. 37 alaviite 35.

²⁶⁰ *Virolainen – Pölönen* 2003 s. 440.

²⁶¹ *Jonkka* 2003 s. 981 ja 983.

²⁶² Tuomioistuinharjoittelusta annetun lain (674/2016) 15 §:ssä ja 16 §:ssä säädetään käräjänotaarin toimivallasta toimia rikosasioissa käräjäoikeuden puheenjohtajana. Ks. tuomarin virasta *Helenius – Linna* 2024 s. 48–49.

²⁶³ Ks. tuomarin alarooleista tarkemmin *Hirvelä – Heikkilä* 2017 s. 218–223.

²⁶⁴ *Helenius – Linna* 2024 s. 54.

²⁶⁵ KKO 2016:90 kohta 28 – jossa todettiin, että tuomaria ei voi päällikkötuomarin tai muun esimiehen työnjohdollisella määräyksellä velvoittaa käsittelemään asiaa, jossa hän katsoo olevansa esteellinen.

tuomiossa olevien virheiden korjaaminen onnistu kuten hallintotoiminnassa. Luottamus oikeuslaitokseen edellyttää tuomareiden toiminnalta kokonaisvaltaista ammattimaisuutta ja luotettavuutta. Säädöksellä pyritään myös edistämään PL 21 §:n mukaista perusoikeutta saada asia viivytyksettä toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi.²⁶⁶

Tehokas *prosessinjohto* oikeudenkäynnin valmisteluvaiheessa edistää asian käsittelyn ja ratkaisun keskittämistä yhtäjaksoiseen pääkäsittelyyn sekä lyhentää oikeudenkäynnin kokonaiskestoa.²⁶⁷ Rikosasioissa tuomari käyttää rikosoikeudellista ratkaisu- ja tuomiovaltaa. Hänen ensisijainen tehtävänsä on varmistaa rikosprosessin oikeusturvavaatimuksen toteutuminen ja oikeudenmukaisuuden vaaliminen. Tuomitseminen on rikosprosessin huipentuma, jossa lopullisesti ratkaistaan kysymys syyllisyydestä ja määrätään seuraamus.²⁶⁸

Valtiovallan vastuulla on huolehtia siitä, että access to justice -periaate ja kontradiktorinen periaate toteutuvat käytännössä. Prosessin osapuolten tulee tosiasiallisesti päästä lain mukaisiin oikeuksiinsa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset täyttävän oikeudenkäyntimenettelyn avulla. Tätä varten tarvitaan prosessioikeutta antamaan tuomioistuimelle toimintaohjeet siitä kuinka aineelliset oikeudet ja velvollisuudet vahvistetaan ja pannaan täytäntöön.²⁶⁹ Käytännössä tuomioistuin toteuttaa velvoitteensa huolehtia access to justice -periaatteen ja kontradiktorisen periaatteen toteutumisesta prosessinjohdolla.

Tuomioistuimen prosessitoimet²⁷⁰ voidaan karkeasti jakaa ratkaisuihin ja prosessinjohtoon.²⁷¹ Prosessinjohtotoimien avulla ei pyritä välittömästi riitaisten kysymysten ratkaisemiseen vaan niiden ensisijaisena tarkoituksena pidetään menettelyn järjestämistä ja eteenpäin viemistä sekä käsiteltävänä olevan asian selvittämistä.²⁷² Vaikka asianosaist pyrkivät vaikuttamaan käsittelyn kulkuun ja asian ratkaisuun prosessitoimien avulla, vain tuomioistuimen toteuttamia prosessitoimia kutsutaan prosessinjohtoksi.²⁷³

---

²⁶⁶ HE 7/2016 vp s. 83–84.

²⁶⁷ Virolainen – Launiala 2024 s. 419.

²⁶⁸ Virolainen – Pölönen 2004 s. 37 ja sen alaviite 35.

²⁶⁹ Helenius – Linna 2024 s. 1 ja 15.

²⁷⁰ Wrede 1946 s. 114 – Wrede on määritellyt prosessitoimet sellaisiksi oikeussubjektien toimiksi, jotka suoranaisesti kohdistuvat oikeudenkäynnin tarkoitukseen eli oikeussuojan antamiseen.

²⁷¹ Tirkkonen 1974 s. 498–499; Virolainen 1988 s. 40 ja Virolainen – Launiala 2024 s. 17.

²⁷² Virolainen 1988 s. 40 ja Virolainen – Launiala 2024 s. 17.

²⁷³ Virolainen – Launiala 2024 s. 17. Ks. myös Havansi 2004 s. 285 – jonka mukaan tuomioistuimen prosessinjohtovaltaa ei voi kukaan muu asianosaista velvoittavasti käyttää. Tuomioistuimen prosessinjohtovaltaa ei voi syrjäyttää edes asianosaisten keskinäisillä sopimuksilla.

Prosessinjohto jaetaan tavallisesti materiaaliseen (aineellinen) sekä muodolliseen prosessinjohtoon.²⁷⁴ *Materiaalinen prosessinjohto*²⁷⁵ liittyy tuomioistuimen tehtäviin itse asian selvittämiseksi²⁷⁶ ja kohdentuu asian aineellisoikeudelliseen eli oikeuskysymysten ja näytön selvittämiseen²⁷⁷ ja siitä säädetään ROL 6:5.2:ssa.²⁷⁸ Sen avulla tuomioistuin pyrkii selvittämään, rikastamaan ja tarvittaessa myös rajoittamaan sitä oikeudenkäyntiaineistoa, joka on annettavan tuomion pohjana.²⁷⁹ Materiaalinen prosessinjohto kohdentuu asian aineellisoikeudelliseen eli oikeuskysymysten ja näytön selvittämiseen.²⁸⁰

Materiaalisella prosessinjohtolla voidaan ajatella olevan seuraavat funktiot: 1) selvittävä prosessinjohto²⁸¹ 2) muuntava eli korjaava prosessinjohto²⁸² 3) rikastava prosessinjohto²⁸³, 4) rajoittava prosessinjohto²⁸⁴ ja 5) informatiivinen prosessinjohto²⁸⁵.²⁸⁶

Tuomioistuin toteuttaa materiaalista prosessinjohtoa käyttämällä kyselyoikeuttaan ja täyttämällä kyselyvelvollisuuttaan. Kyselyllä selvennetään mahdolliset epäselvyydet siitä mitä asianosainen tarkoittaa ilmaisullaan tai prosessitoimellaan. Kyselyoikeuden tai -velvollisuuden

²⁷⁴ *Virolainen* 1988 s. 41; *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 108; *Helenius – Linna* 2024 s. 94 ja *Virolainen – Launiala* 2024 s. 18.

²⁷⁵ Ks. *Wrede* 1946 s. 62 – joka kutsui sitä myös termillä aineellinen oikeudenkäynnin johtaminen.

²⁷⁶ *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 108.

²⁷⁷ *Helenius – Linna* 2024 s. 94 ja 97.

²⁷⁸ *Määttä* 2013 s. 126.

²⁷⁹ *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 108.

²⁸⁰ *Helenius – Linna* 2024 s. 94 ja 97.

²⁸¹ Ks. *Virolainen – Launiala* 2024 s. 186 – Selvittävä prosessinjohto tarkoittaa tuomarin johdolla tapahtuvaa asianosaisen epäselvän, puutteellisen tai ristiriitaisen tarkoituksen tai lausuman selvittämistä. Ks. myös KKO 2012:18 – jossa käräjäoikeus ei ollut prosessijohdotoimin riittävästi selvittänyt vaatimuksen perustetta.

²⁸² Ks. *Virolainen – Launiala* 2024 s. 186–187 – Korjaavan prosessinjohton avulla tuomari pyrkii saamaan asianosaisen oikaisemaan tai muotoilemaan epäselvästi tai puutteellisesti ilmaisemaansa kirjallista tai suullista lausumaa.

²⁸³ Ks. *Virolainen – Launiala* 2024 s. 187 – Tuomioistuimella on rikastavan prosessinjohton avulla mahdollisuus vaikuttaa oikeudenkäyntiaineiston täydentämiseen esimerkiksi esittämällä kysymyksiä siten, että asianosainen huomaa vedota uuteen oikeustositseikkaan.

²⁸⁴ *Virolainen – Launiala* 2024 s. 187 – Rajoittavan prosessinjohton keinoin tuomioistuin voi rajoittaa asianosaisen esittämän materiaalin laillisen oikeudenkäyntiaineiston ulkopuolelle tai torjua asianosaisen aikoman todistuskeinon käyttämisen. Ks. myös *Virolainen – Launiala* 2024 s. 425 – Prosessinjohton rajoittavan funktion perusteella tuomioistuimen on huolehdittava siitä, ettei asiaan sekoiteta sellaista, mikä ei siihen kuulu (OK 5:21.3 ja 6:2a.2). Jos asianosaisen mainitsema seikka on asian kannalta selvästi irrelevantti, voi tuomioistuin jättää seikan huomiotta. Mikäli asianosaisen nimenomaisena tarkoituksena on vedota kyseiseen seikkaan, voidaan hänelle huomauttaa seikan merkityksettömyydestä, jolloin hänellä on mahdollisuus vedota tämän asemesta johonkin relevanttiin oikeustositseikkaan.

²⁸⁵ *Virolainen – Launiala* 2024 s. 187 – Informatiivisella eli informoivalla prosessinjohtolla tuomioistuin informoi asianosaisia esimerkiksi oikeusohjeista, jotka mahdollisesti tulevat asiassa sovellettavaksi. Ks. myös KKO 2020:52 – jossa KKO on muistuttanut, että prosessinjohtolla on pyrittävä selvittämään tulkinnanvaraista tai ristiriitaista syytetä huomioiden etenkin vastaajan oikeusturva ja tuomioistuimen puolueettomuus. Ks. myös KKO 2013:98 – jossa hovioikeuden olisi tullut kyselyin selvittää ajantasaiset rangaistusvaatimukset. Ks. myös KKO 1992:73 – jonka mukaan syytettyä tulee informoida mahdollisista asiassa sovellettavaksi tulevista rikosnimikkeistä.

²⁸⁶ *HE 15/1990 vp* s. 27; *Helenius – Linna* 2024 s. 100 ja *Virolainen – Launiala* 2024 s. 185–186.

käyttö ei ole tuomarin puolueettomuutta heikentävää toimintaa eikä kyse ole myöskään asianosaisten prosessitaktisesta ohjaamisesta.²⁸⁷

Kyselyoikeuden ja -velvollisuuden tarkoituksena on jo vanhastaan pidetty pyrkimystä pitää oikeudenkäyntiaineisto yllätyksellisistä seikoista vapaana ja määrittää oikeudenkäynnin kohde sekä ne seikat, joista on tarve esittää todistelua.²⁸⁸ Yksiselitteinen ja asianosaisten tarkoitusta vastaava oikeudenkäyntiaineisto mahdollistaa oikeusvarman ratkaisun ja lisää luotettavuutta tuomioistuimissa tapahtuvaan lainkäyttöön.²⁸⁹

Muodollisella prosessinjohdolla tarkoitetaan oikeudenkäynnin ulkoisen kulun järjestämistä²⁹⁰ ja siitä säädetään ROL 6:5.1:ssä.²⁹¹ Sen tavoitteina ovat käsittelyn selvyys ja järjestys sekä käsittelyn tarkoituksenmukaisuus (ROL 6:5).²⁹² Tuomarilla on vastuu muodollisesta prosessinjohtosta eli siitä, että oikeudenkäynti etenee paitsi lain mukaan, myös tosiasiallisesti tavalla, joka täyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin, tarkoituksenmukaisuuden ja menettelyperiaatteiden vaatimukset.²⁹³ Tuomioistuimella on laaja harkintavalta prosessin kannalta tarkoituksenmukaisten toimintatapojen suhteen. Esimerkiksi syyttäjä saa laajentaa syytettä vain, jos tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi (ROL 5:17.1). Muodolliseen prosessinjohtoon kuuluvat myös järjestyksenpitoa koskevat säännökset. Tuomioistuimen puheenjohtaja on velvollinen valvomaan järjestyksen noudattamista istunnossa ja antamaan tätä varten tarvittavat määräykset (OK 14:6).²⁹⁴

Prosessijohdon jakaantuminen materiaaliseen ja muodolliseen puoleen on havaittavissa prosessinjohtoa koskevasta normistosta. Aineellisen ja muodollisen prosessinjohton jakolinja ei ole selkeästi erottavissa oleva raja vaan pikemminkin kuin veteen piirretty viiva, jonka yli näiden osa-alueet sekoittuvat ja samalla kytkeytyvät kiinteästi toisiinsa. Esimerkiksi, jollei muodollisesta prosessinjohtosta huolehdita, häiritsee se aineellisen puolen selvittämistä. Rajoitetusti

---

²⁸⁷ *Helenius – Linna* 2024 s. 97. Ks. myös KKO 2010:40 – jonka mukaan tuomioistuimen olisi tullut selventää syyttäjän vaatimukset ja asianosaisten käsitys näistä. Ks. myös KKO 2014:81 – tuomioistuimen tulee prosessinjohtotoimin selventää epäselvä teonkuvaus.

²⁸⁸ *Annerstedt* 1887 s. 36–37 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 97.

²⁸⁹ *Helenius – Linna* 2024 s. 97.

²⁹⁰ *Wrede* 1946 s. 62 alaviite 2; *Sjöström* 1948, s. 49; *Virolainen* 1988 s. 43; *HE 15/1990 vp* s. 27; *Virolainen – Vuorenpää* 2021 s. 108 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 94. Ks. *HE 15/1990 vp* s. 27 – Oikeudenkäynnin ulkoisella kululla tarkoitetaan käsittelyn selvyyden ja järjestyksen sekä menettelyn tarkoituksenmukaista järjestämistä.

²⁹¹ *Määttä* 2013 s. 127.

²⁹² *Virolainen* 1988 s. 43.

²⁹³ *Helenius – Linna* 2024 s. 16. Ks. *Virolainen* 1988 s. 50 – Muodolliseen prosessinjohtoon voidaan katsoa kuuluvan myös ns. hyvän tuomaritavan noudattaminen oikeudenkäynnissä.

²⁹⁴ *Helenius – Linna* 2024 s. 104. Ks. esim. KKO 2011:110 – jossa KKO katsoi, että asiamiehen kelpoisuudesta ja esiintymisoikeudesta tehtävä ratkaisu oli oikeudenkäyntijärjestykseen liittyvä ja näin myös prosessinjohtoon kuuluva kysymys.

kootusta oikeudenkäyntiaineisosta voi seurata epäoikeudenmukainen lopputulos. Puutteellisesta muodollisesta tai aineellisesta prosessinjohtosta seuraa tavallisesti myös oikeudenkäyntikulujen kasvu.²⁹⁵ Yhtäaikainen huolehtiminen sekä muodollisesta että materiaalisesta prosessinjohtosta mahdollistaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen.

Prosessinjohto voi olla joko aktiivista tai passiivista. *Aktiivisella prosessinjohtolla* tarkoitetaan tuomioistuimen oma-aloitteista prosessin johtamista. Aktiivisuuden aste vaihtelee asiatyypin mukaan; dispositiivisessa asiassa tuomioistuimen oma-aloitteinen prosessinjohto on matalimmillaan, indispositiivisessa asiassa tuomioistuimen tulee prosessinjohtolla varmistaa lakiin perustuvien velvoitteidensa täyttäminen ja rikosasiassa tuomioistuimen erityinen prosessinjohtollinen rooli korostuu vastaajan oikeusturvan toteutumisen valvomisessa.²⁹⁶

Aktiivisen prosessinjohton avulla tuomari voi vaikuttaa siihen, että oikeudenkäynnissä tulevat esille asiassa merkitykselliset ja asianosaisten tarkoitusta vastaavat seikat. Tuomioistuimen tulee prosessinjohtotoimissaan kiinnittää erityistä huomiota rikosasian vastaajan puolustautumismahdollisuuksiin. Aktiivinen ja tiukka prosessinjohto ei lähtökohtaisesti aiheuta tuomarin esteellisyttä vaan se hyödyttää molempia asianosaispuolia esimerkiksi turvaamalla käsittelyn ripeän etenemisen.²⁹⁷

Prosessinjohton voidaan ajatella olevan ennemminkin vuorovaikutuksellista kommunikointia asianosaisten kanssa kuin yksisuuntaista tuomioistuimen toimintaa. Tällöin voidaan puhua myös *yhteistoiminnasta* ja *yhteistoimintaperiaatteesta*. Koska pitkäkestoiset ja kalliit oikeudenkäynnit ovat Suomessa merkittävä ongelma, ovat *Helenius* ja *Linna* pohtineet tulisiko asianosaisten vastuuta prosessin nopeasta etenemisestä tehostaa. Keinona voitaisiin käyttää esimerkiksi oikeudenkäyntikuluratkaisuja tilanteissa, joissa yhteistoimintaperiaatetta ei ole noudatettu.²⁹⁸

---

²⁹⁵ *Helenius – Linna* 2024 s. 94.

²⁹⁶ *Helenius – Linna* 2024 s. 95.

²⁹⁷ *Helenius – Linna* 2024 s. 16 ja 94–97. Ks. esim. KKO 2020:51 – jossa KKO katsoi, että, syytteen sananmuodon ollessa tulkinnanvarainen tai ristiriitainen tulee tuomioistuimen ROL 6:5.2:n mukaisesti pyrkiä selvittämään sitä prosessinjohtollisin keinoin huomioon ottaen kuitenkin erityisesti vastaajan puolustautumismahdollisuudet ja tuomioistuimeen kohdistuva puolueettomuusvaatimus. Näin tulee menetellä myös silloin, kun tuomioistuin viran puolesta harkitsee teon arvioimista muun kuin syyttäjän esittämän lainkohdan perusteella.

²⁹⁸ *Helenius – Linna* 2024 s. 98–99.

4 TODISTELUTALLENNEUUDISTUKSEN VAIKUTUKSET RIKOSASIAN VALMISTELUUN

4.1 Todistelutalenneuudistus

Vuonna 2018 aloitettiin todistelutalenneuudistukseen johtanut hanke henkilötodistelun vastaanottamiseksi videotallenteelta.²⁹⁹ Hankkeen tavoitteena oli valmistella ehdotus lainsäädännöksi koskien henkilötodistelun vastaanottamista muutoksenhakutuomioistuimessa käräjäoikeudessa tehdyttä videotallenteelta. Hankkeen myötä on hyväksytty kuusi uutta säädöstä (96–101/2022³⁰⁰),³⁰¹ mutta ne eivät ole vielä tätä tutkielmaa tehdessä astuneet voimaan.

Uudistus on saanut vaikutteita Ruotsin vuoden 2008 oikeudenkäymiskaaren (rättegångsbalken, RB, 1942:740) oikeudenkäyntimenettelyn nykyaikaistamishankkeesta nimeltään En modernare rättegång (EMR-uudistus). EMR-uudistuksessa otettiin käyttöön menettely, jossa oikeudenkäynnissä hyödynnetään suullisesta henkilötodistelusta laadittuja videotallenteita.³⁰² Yksi peruste EMR-uudistukseen oli pelko käytännöstä, jossa oikeudenkäynti käytäisiin ensin käräjäoikeudessa toisintaen se samanlaisena hovioikeudessa. Tämä olisi tarkoittanut lainkäytön keskittymistä tosiasiallisesti hovioikeuteen käräjäoikeuden sijasta.³⁰³

Uudistuksen tarkoituksena on keskittää näytön vastaanottaminen käräjäoikeuksiin, jossa vastaanotettavasta suullisesta todistelusta tehdään videotallenne.³⁰⁴ Muutoksenhakuelimissä suullinen todistelu otetaan tulevaisuudessa vastaan lähtökohtaisesti videotallenteelta, jolloin käräjäoikeudessa kuultuja henkilöitä ei kutsuta esittämään kertomustaan toistamiseen.³⁰⁵

Uudistuksen tavoite on tehostaa muutoksenhakumenettelyä sekä vähentää muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja haittoja (*access to justice -periaate* ja *prosessiekonomia*). Tavoitteena on myös parantaa suullisen todistelun laatua hovioikeudessa

---

²⁹⁹ Oikeusministeriö II. Ks. HE 133/2021 vp s. 4–5 – Todistelutalenneuudistus on ollut esillä useaan otteeseen 2000-luvulla, mutta lainsäädäntötoimiin ei ole tätä aiemmin ryhdytty.

³⁰⁰ Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta (96/2022), laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta (97/2022), laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n muuttamisesta (98/2022), laki elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain 10 §:n muuttamisesta (99/2022), laki oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 4 luvun 17 §:n ja 5 luvun 10 §:n muuttamisesta (100/2022) ja laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 1 ja 5 §:n muuttamisesta (101/2022).

³⁰¹ Oikeusministeriö II.

³⁰² HE 133/2021 vp s. 47 – EMR-uudistuksen muina tavoitteina oli mm. lisätä tietotekniikan hyödyntämistä oikeudenkäynnissä ja antaa asianosaisille enemmän vastuuta oikeudenkäynnin kulusta.

³⁰³ Prop. 2004/05:131 s. 171–172 ja 200 ja Korhonen – Jämsä 2022 s. 18.

³⁰⁴ HE 133/2021 vp s. 1. ja Oikeusministeriö II.

³⁰⁵ HE 133/2021 vp s. 1.

(*parhaan todistusaineiston periaate*³⁰⁶) ja muutoksenhaussa tapahtuvan näytön arvioinnin oikeellisuutta (*todistelun luotettavuus*). Samalla pyritään siirtämään oikeudenkäynnin painopistettä käräjäoikeuteen (*oikeusastejärjestyksen periaate*) ja vahvistamaan hovioikeuden roolia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena, sekä edistämään tietotekniikan hyödyntämistä oikeudenkäyntiprosessissa.³⁰⁷

Etenkin rikosasioissa uudistuksen tavoitteena on paremman valmistelun mahdollistaminen, jonka taas olisi tarkoitus johtaa pääkäsittelyyn ja tuomion kirjoittamiseen käytetyn ajan lyhenemiseen. Perusteellisesti toimitettu valmistelu mahdollistaa todistelun rajaamisen ja pääkäsittelyn kohdentamisen vain merkityksellisimpiin seikkoihin.³⁰⁸

Rikosasian valmistelun ja tämän tutkielman kannalta tärkeimmät uudistukset säädetään laeissa 96–97/2002, jotka kohdistuvat oikeudenkäymiskaareen ja lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa. Uudistukset koskevat seuraavia säännöksiä: OK 22:6 (videotallenne), ROL 6:5.1 (asian jäsennellyt käsittely), ROL 5:10b (valmistelussa tehtävä kirjallinen yhteenveto) ja ROL 5:10.1 (suullisen valmistelun toimittaminen).

4.2 Välittömät vaikutukset

4.2.1 Videotallenne

Suullisen todistelun tallentamistapaa käräjäoikeudessa muutetaan siten, että käräjäoikeudessa tehdään kaikissa asioissa ja kaikesta vastaanotetusta suullisesta todistelusta videotallenne. Tallenne tulee olla tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla muutoksenhakutuomioistuimen hyödynnettävissä. Uuden OK 22:6.1:n mukaan kuulustelusta tehdään videotallenne ja samalla pelkän äänitallenteen tekemisestä luovutaan.³⁰⁹

Videotallenne tehdään videotallennusjärjestelmällä, mikä tulee todennäköisesti lisäämään käräjäoikeuden työtä pääkäsittelyssä. Tiettyjen asioiden kohdalla videotallenteen luontiin kuuluu myös sen *indeksointi*. Indeksoinnilla tarkoitetaan eri asiakohtien (mm. teemojen ja syytekoh- tien) käsittelyhetkien merkitsemistä videotallenteelle.³¹⁰

---

³⁰⁶ Ks. *Virolainen – Pölönen* 2003, s. 375–376; *Ekelöf ym.* 2009 s. 42–46; *HE 46/2014 vp* s. 56 ja *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 66 – jolla tarkoitetaan sitä, että mitä pidemmäksi todistusketju muodostuu, sitä heikommaksi todisteen sisäinen välittömyys ja luotettavuus käy. Paras todistusaineisto on sellainen missä on mahdollisimman vähän välivaiheita ja josta asian ratkaisija saa mahdollisimman välittömän kosketuspinnan asiaan.

³⁰⁷ *HE 133/2021 vp* s. 1 ja 17 sekä *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 335.

³⁰⁸ *HE 133/2021 vp* s. 82 ja *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 25 ja 118.

³⁰⁹ *HE 133/2021 vp* s. 18 ja 64 sekä *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 183.

³¹⁰ *HE 133/2021 vp* s. 27 ja 65.

Indeksoinnin avulla henkilötodistelu voidaan hovioikeudessa ottaa vastaan videotallenteelta vain tarpeellisilta osin, jolloin asian valmistelu helpottuu ja pääkäsittelyt lyhentyvät. Indeksoinnista ei säädetä laissa, vaan sitä käsitellään hallituksen esityksen perusteluissa ja lakivaliokunnan mietinnössä. Indeksointi on tarpeen lähinnä pitkäkestoisten tai useita erillisiä syytekohtia, todistusteemoja, tapahtumia tai oikeussuhteita sisältävien kertomusten kohdalla. Pääsääntöisesti kertomuksia ei siis indeksoida.³¹¹

Videotallenteen luonnista ja sen indeksoinnista aiheutuvat lisätyöt eivät lähtökohtaisesti tule kuormittamaan oikeuden puheenjohtajaa, sillä kyseiset tehtävät tulevat tarkoituksenmukaisuuden perusteella kärjäsihteerin hoidettaviksi. Tästä huolimatta indeksointi tulee oletettavasti aiheuttamaan myös puheenjohtajalle päänvaivaa, sillä Ruotsissa vastaavanlainen indeksointimenettely on koettu hankalaksi.³¹²

Ruotsin kärjäoikeuksissa videotallenne laaditaan käytännössä aina. Ruotsin hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa on myös mahdollisuus tehdä videotallenne, mutta käytännössä sen tekemiselle ei ole ollut tarvetta. RB:n mahdollistamat lisä- ja uudelleenkuulustelut ovat olleet Ruotsin oikeuskäytännössä harvinaisia. Teknisesti videotallenteen laatiminen on toiminut Ruotsissa hyvin, sillä tallennuksen epäonnistumisesta johtuvia uudelleenkuulusteluja on ollut erittäin vähän.³¹³

4.2.2 Jäsennelty käsittely

Uudistuksen myötä kärjäoikeuden valmistelua ja pääkäsittelyä kehitetään niin että asiat käsitellään jäsennellyssä pääkäsittelyssä ilman turhan todistelun esittämistä. Uudistetun ROL 6:5.1:n mukaan tuomioistuimen tulee valvoa, että asia tulee pääkäsittelyssä jäsennellysti käsitellyksi. Asian jäsennellyn käsittelyn varmistaminen on lisätty yhdeksi valmistelun tavoitteeksi. Asian riittävä valmistelu ja jäsennelty pääkäsittely helpottavat asian ratkaisemista kärjäoikeudessa.³¹⁴ Uudistus ja vaatimus asian jäsennellystä käsittelystä alleviivaavat prosessisuunnitelman laatimisen tärkeyttä ja vaativat, että kaikki prosessitoimijat ottavat rikosprosessin valmistelun vakavasti.³¹⁵

---

³¹¹ HE 133/2021 vp s. 65; LaVM 16/2021 vp s. 6; Korhonen – Jämsä 2022 s. 187 ja Rovaniemen hovioikeus 2023a s. 64. Ks. myös LaVM 16/2021 vp s. 6 – Mietinnössä indeksoinnin on katsottu kuuluvan osaksi videotallenteen tekemistä.

³¹² HE 133/2021 vp s. 27 ja 48 – Ruotsissa videotallenteen luonnista ja sen indeksoinnista vastaa tuomioistuinharjoittelua suorittava notaari.

³¹³ HE 133/2021 vp s. 48–49.

³¹⁴ HE 133/2021 vp s. 18 ja 80–81.

³¹⁵ Korhonen – Jämsä 2022 s. 113 alaviite 149.

Rikosasian jäsentelyn tulee alkaa jo esitutkinnassa,³¹⁶ jossa tulee pyrkiä ennakoimaan ne lähtökohdat, joiden perusteella jäsenely käsittely käräjäoikeudessa toteutetaan. Esitutkinta tulee myös toteuttaa samoista lähtökohdista kuin arvioitu käräjäoikeusmenettely.³¹⁷

Poliisin ja syyttäjän yhteistyössä laatima tutkintasuunnitelma toimii asian jäsentelyn perustana³¹⁸ ja sen avulla voidaan järkevöittää ja nopeuttaa myöhempää rikosprosessia.³¹⁹ Etenkin laajoissa rikosasioissa on tärkeää, että esitutkinta ja syyteharkinta tuottavat jäsenellyn oikeudenkäyntiaineiston. Jäsenely aineisto koostuu eri asiakokonaisuuksista ja niihin liittyvistä kiistanalaisista seikoista, jotka tuomioistuimen on ratkaistava. Jutun rakenne tulee ilmetä jo tutkintasuunnitelmasta ja esitutkinta-aineiston järjestämistavasta.³²⁰

Syyttäjän varhainen osallistuminen rikosprosessiin tehostaa syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä, sillä tällöin asia tulee syyttäjälle tutuksi ja hän voi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tehdä tarvittavat lisätutkintapyynnöt. Rikosasioissa syyttäjät laativat tavallisesti hyvin jäsenelyjä haastehakemuksia rikosprosessin perustaksi. Laillisuusperiaate, syytesidonnaisuus ja syyttömyysolettama vaativat, että syytteiden teonkuvaukset perustuvat selkeästi rikoslain yleisiin ja erityisiin säännöksiin. Tämän myötä rangaistusvaatimuksen kannalta merkittävät tunnusmerkkitekijät muodostavat asian jäsenelyksen ja ne on konkretisoitava syytteen teonkuvauksessa todistusteemakohtaisesti. Riitaisia seikkoja koskevat todistusteemat tulee yksilöidä, sillä ne luovat asian jäsenellyn käsittelyn suunnittelun ja toteutuksen kriittisen perustan.³²¹

Esitutinnan loppulausuntomenettelyä tulee käyttää asian jäsentelyn työkaluna. Loppulausuntoa pyydetessä tulisi yksilöidysin kysymyksin saada täsmennystä riitaisista ja riidattomista seikoista.³²² Syyttäjän tehtävänä on laatia käräjäoikeudelle ehdotus prosessisuunnitelmaksi³²³ ja puolustuksen tulee tätä ehdotusta täydentää omalta osaltaan arvioilla vastakuulusteluun ja omaan todisteluun käytettävistä ajoista.³²⁴

---

³¹⁶ Korhonen – Jämsä 2022 s. 113.

³¹⁷ Korhonen – Jämsä 2022 s. 23 ja *OMML 2022:14* s. 54–56.

³¹⁸ Korhonen – Jämsä 2022 s. 113. Ks. *OMML 2022:14* s. 96 – Tutkintasuunnitelmasta ei ole säädetty laissa, mutta sen lakiin sisällyttämistä harkitaan.

³¹⁹ Korhonen – Jämsä 2022 s. 2 ja *OMML 2022:14* s.55 ja 119. Ks. tutkintasuunnitelman tarkemmista hyödyistä *Syyttäjälaitos I* kappale 5.2.

³²⁰ Korhonen – Jämsä 2022 s. 109.

³²¹ Korhonen – Jämsä 2022 s. 110 ja 112–113.

³²² Korhonen – Jämsä 2022 s. 113 ja *OMML 2022:14* s. 126–127.

³²³ Ks. Korhonen – Jämsä 2022 s. 112–113 – Syyttäjän ehdotuksesta tulee ilmetä asian yksityiskohtaiset käsittelyvaiheet siinä järjestyksessä, jonka mukaan syyttäjä haluaa esittää kirjallisen ja suullisen todistelunsa. Ehdotuksen tulee sisältää tarkka päiväkohtainen aikataulukutus sekä arvio koko käsittelyyn tarvittavista käsittelypäivistä.

³²⁴ *HelHO* 2013 s. 7 ja Korhonen – Jämsä 2022 s. 112.

Käräjäoikeuden on huolehdittava, että videotallenteet ovat hyödynnettävissä tarkoituksenmukaisella tavalla muutoksenhakutuomioistuimessa. Oikeudenkäynnin kohde voi olla huomattavasti suppeampi hovioikeudessa kuin käräjäoikeudessa. Laajoissa asioissa kuulustelut ja niistä tehdyt videotallenteet muodostavat jäsenneltyjä kokonaisuuksia, joista oleelliset kohdat ovat helposti yksilöitävissä indeksointia hyödyntäen. Tällä tavoin hovioikeudessa vältetään ottamasta vastaan tarpeetonta todistelua.³²⁵ Jäsentelyn perustana tulee olla käsitys asian ratkaisun kannalta merkityksellisistä oikeusohjeista. Niiden perusteella määräytyvät ne tosiseikat, joista oikeudenkäynnissä tulee ottaa vastaan selvitystä.³²⁶ Rikosasian valmistelulta, riidattomien ja riitaisten seikkojen nimeämiseltä ja näiden perusteella nimettyjen todisteiden teemoittelulta edellytetään jatkossa korkeampaa laatua.³²⁷

Tarkoituksenmukaisimman jäsentelytavan valitseminen edellyttää asianosaisten keskusteluttamista. Asianosaisten on tuolloin syytä kommentoida ehdotettuja tapoja ja tarvittaessa esittää myös eriäviä näkökantoja jäsentelytavoista. Sopivan jäsentelytavan hahmottelussa ei ole syytä kiirehtiä, sillä valmisteluun käytettävä lisäaika tuottaa merkittävää ajansäästöä pääkäsittelyssä ja tuomion laatimisessa.³²⁸

Jo vuoden 1993 alioikeusuudistuksen myötä erityisesti usean päivän käsittelyt on tullut järjestää siten, että ne ovat hyvin jäsenneltyjä ja toisiinsa liittyvät kysymykset käsitellään keskitetysti.³²⁹ Näin ollen todistelutalenneuudistuksen myötä asian jäsennellyn käsittelyn vaatimukseen tulee uusina prosessitoimina vain videotallenteiden tekeminen sekä niiden hyödyntäminen hovioikeudessa. Vaatimus jäsennellystä käsittelystä on lain tasolla hyvin väljästi muotoiltu eikä se sisällä mitään uutta normatiivista keinoa, jolla varmistettaisiin jäsennellyn käsittelyn toteuttaminen käytännössä.³³⁰

Voidaan puhua uudesta menettelyperiaatteesta, *jäsennellyn käsittelyn periaatteesta*, joka ohjaa kaikkien prosessitoimijoiden toimintaa koko oikeusprosessin ajan.³³¹ Jäsennellyn käsittelyn periaate liittyy läheisesti keskitysperiaatteeseen. Jäsennellyn käsittelyn periaatteen merkitys on

---

³²⁵ HE 133/2021 vp s. 59 ja Korhonen – Jämsä 2022 s. 188.

³²⁶ Korhonen – Jämsä 2022 s. 87.

³²⁷ OMMML 2023:16 s. 100 – Edellä mainittuihin seikkoihin vaikuttaa resurssien ja lainsäädännön lisäksi kouluttaminen.

³²⁸ Korhonen – Jämsä 2022 s. 114.

³²⁹ Korhonen – Jämsä 2022 s. 15–16 ja 79–80 ja HE 15/1990 vp s. 78 – ”Varsinkin silloin, kun asia on niin laaja, että siinä pidettävän pääkäsittelyn toimittaminen edellyttää asian käsittelemistä useampana päivänä, on tärkeää, että asian käsittely on hyvin jäsennelty ja että toisiinsa liittyvät kysymykset käsitellään keskitetysti. Tämän vuoksi tuomioistuimen tulisi etukäteen suunnitella, mitä asian osia kussakin käsittelyssä on käsiteltävä.”

³³⁰ Korhonen – Jämsä 2022 s. 16 ja 86.

³³¹ Korhonen – Jämsä 2022 s. 79.

korostunut viimeaikaisissa prosessi uudistuksissa.³³² Jäsennellyssä käsittelyssä kysymykset on esiteltävä johdonmukaisessa järjestyksessä ja eri kokonaisuuksien on erotettava toisistaan.³³³ Henkilötodistelun vastaanottaminen teemoittain tulee suurella todennäköisyydellä lisääntymään. Teemoittaisessa kuulustelutavassa huomiota kiinnitetään siihen mitä teemaa mikäkin todistelu koskee, sekä millä tavalla ja missä järjestyksessä todistelu esitetään. Jäsennellyn käsittelyn periaatteen taustalla on videotallenteen hyödyntämisen lisäksi prosessieconomian ja sujuvuuden lisääminen.³³⁴

Valmistelun päätyttyä kaikille osapuolille tulee olla selvää, minkälaisiin osakokonaisuuksiin asia jakaantuu ja minkälaista todistelua riitaisista seikoista tullaan esittämään. Näin osapuolilla on tarvittavat edellytykset valmistautua henkilötodisteluun suullisessa, välittömässä, keskiteytyssä ja jäsennellyssä pääkäsittelyssä. Laajoissa rikosasioissa selkeää ja jäsentynyttä pääkäsittelyä ei voida järjestää ilman laadukasta yhteenvetoa ja suullista valmisteluistuntoa eikä ilman huolellista valmistautumista sekä yhteistyötä kaikkien prosessitoimijoiden kesken.³³⁵

4.2.3 Kirjallinen yhteenveto

Asian perusteellisen valmistelun työväliseksi lisätään lakiin uusi pykälä ROL 5:10b, jossa säädetään kirjallisen yhteenvedon tekemisestä syyttäjän ajamissa rikosasioissa. Pykälän mukaan tuomioistuimen on valmistelun kuluessa tehtävä kirjallinen yhteenveto asianosaisten vaatimuksista, niiden perusteista sekä tarvittaessa todisteista ja siitä, mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen, jos se on asian laajuuden vuoksi tai muusta erityisestä syystä tarpeen (ROL 5:10b.1).

Kynnystä yhteenvedon tekemiselle ei tule asettaa liian korkealle. Yhteenvedon tekeminen on tarpeen, mikäli asia on tavanomaista laajempi siihen sisältyvien ratkaistavien kysymysten tai nimetyn todistelun määrän vuoksi.³³⁶ Yhteenveto tulee tehdä myös silloin, kun se on tarpeen muusta kuin asian laajuuteen liittyvästä erityisestä syystä, esimerkiksi rikosasian ollessa poikkeuksellisen monimutkainen.³³⁷

---

³³² *Helenius – Linna* 2024 s. 22.

³³³ *HE 133/2021 vp* s. 59; *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 79–80 ja *Helenius – Linna* 2024 s. 22.

³³⁴ *Helenius – Linna* 2024 s. 22.

³³⁵ *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 91 ja 124.

³³⁶ *HE 133/2021 vp* s. 82 ja *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 119.

³³⁷ *HE 133/2021 vp* s. 82. Ks. myös *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 117 - Laajoissa rikosasioissa tulisi aina tehdä kirjallinen yhteenveto, jossa määriteltäisiin yksityis- ja teemakohtaisesti osapuolten vaatimusten perusteet, teemoihin liittyvät riidattomat seikat ja riitaisia seikkoja koskeva todistelu.

On mahdollista, että laajojen rikosasioiden käsittelyssä ilmenee samanlaisia haasteita oikeudenkäynnin kohteen ymmärtämisessä ja todistelun kohdentamisessa kuin useissa riita-asioissa. Laakivaliokunta on riita-asioden osalta katsonut, että yhteenvedon tekeminen edistää oikeusvarmuutta, selkeyttää prosessia ja jäntevöittää asian jatkokäsittelyä. Oikeuden puheenjohtaja voi käyttää yhteenvetoa hyödyksi täyttäessään informointivelvollisuuttaan.³³⁸

Yhteenveto on tehtävä ennen suullisen valmistelun istuntoa, mikäli sen voidaan katsoa edistävän suullisen valmistelun toimittamista (ROL 5:10b.2). Yhteenvetoa tulee tarvittaessa täydentää valmistelun edistyessä esimerkiksi siten, että kirjallisen valmistelun jälkeen tehdään väliyhteenveto, jota täydennetään suullisessa valmistelussa esiin tulleella aineistolla.³³⁹

Asianosaisille varataan kontradiktorisen periaatteen mukaisesti tilaisuus lausua käsityksensä yhteenvedosta (ROL 5:10b.3). Tällä tavoin varmistetaan myös yhteenvedon kirjausten paikkansapitävyys. Yhtenä yhteenvedon tehtävänä onkin saada tuomioistuimen ja asianosaisten välille keskustelua siitä, miten tuomioistuin on ymmärtänyt asianosaisten esitykset.³⁴⁰ Tuomarin laatiessa yhteenvedon, asianosaiset voivat huomata sen sisältämät virheet ja huomauttaa muista sen puutteista. Lopullinen yhteenveto on siten tuomioistuimen ja asianosaisten välisen yhteistyön luomus.³⁴¹

Tällä hetkellä syyttäjän ajamien rikosasioiden osalta ei ole laissa säännöstä yhteenvedon tekemisestä,³⁴² eikä yhteenvetoja nykyään käytännössä tehdä. Suurin osa syyttäjän ajamista rikosasioista on laajuudeltaan pieniä ja vaativuudeltaan selviä, jolloin yhteenvedon laatiminen ei edistäisi niiden käsittelyä.³⁴³ Sen sijaan laajoissa rikosasioissa käräjäoikeudet ovat nykyäänkin tarvittaessa pyytäneet puolustukselta kirjallisen ennakkovastauksen (ROL 5:9) sekä laatineet kirjallisen yhteenvedon. Tätä on tosiasiallisesti vaatinut tavoite pääkäsittelyn keskittämistä. Kirjallinen yhteenveto ja prosessisuunnitelma ovat myös tärkeitä tuomarin prosessinjohton apuvälineitä selkeän ja jäsennellyn pääkäsittelyn järjestämisessä.³⁴⁴

---

³³⁸ HE 32/2001 vp s. 54 ja LaVM 12/2002 vp s. 5.

³³⁹ HE 133/2021 vp s. 13 ja 81–82.

³⁴⁰ LaVM 12/2002 vp s. 5 ja HE 133/2021 vp s. 81–82.

³⁴¹ LaVM 12/2002 vp s. 5.

³⁴² Yhteenvedon tekemisestä asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa säädetään ROL 7:15:ssä ja riita-asian osalta OK 5:24:ssä.

³⁴³ HE 133/2021 vp s. 81.

³⁴⁴ Korhonen – Jämsä 2022 s. 25, 83, 116 ja 194–195.

4.2.4 Suullinen valmistelu

Rikosasiassa toimitettavasta suullisesta valmistelusta säädetään ROL 5:10:ssä. Uudistetun pykälän 1 momentin mukaan asiassa on toimitettava suullinen valmistelu, jos pääkäsittelyn keskeyttämisen tai asian jäsenneilyn käsittelyn turvaaminen sitä edellyttää. Voimassa olevaa säännöstä muutetaan siten kahdella tapaa: ensinnäkin suullinen valmistelu tulee pitää myös tapauksissa, joissa se on tarpeen asian jäsenneilyn käsittelyn turvaamiseksi, ja toiseksi rikosasian suullisen valmistelun toimittaminen ei edellytä enää erityistä syytä.³⁴⁵

Rikosasioissa on ollut tapana vain poikkeuksellisesti toimittaa suullinen valmisteluistunto.³⁴⁶ Riita-asioissa suullisen valmisteluistunnon pitäminen on ollut pääsääntö jo alioikeusuudistuksesta lähtien. Laajat rikosasiat eivät kuitenkaan juuri poikkea laajoista riita-asioista, joten tätä rikosasioiden menettelytapaa on pidettävä erikoisena. Voidaan katsoa, että laajoihin useita päiviä kestäviin rikosasioihin on sisältynyt aina ROL 5:10.1:n vaatima erityinen syy suullisen valmisteluistunnon toimittamiseksi.³⁴⁷

Jatkossakin suullisen valmistelun tarpeessa olevia juttuja ovat esimerkiksi laajat talous- ja huumausainerikokset sekä jutut, joissa tullaan esittämään paljon todistelua tai kun todistelu otetaan vastaan pääkäsittelyssä teemoittain.³⁴⁸ Valmistelussa tulee tällöin keskittyä muun muassa siihen missä järjestyksessä todistelu tullaan pääkäsittelyssä esittämään.³⁴⁹ Valmistelussa tulee myös tarkentaa osapuolten vaatimuksista ja niiden perusteista määrittyvä oikeudenkäynnin kohde, asian riidaton taustoitus ja riitaisiin seikkoihin liittyvä todistelu.³⁵⁰

Lainsäätäjä on arvioinut, että rikosasioissa olisi hyödyllistä toimittaa nykyistä useammin suullinen valmistelu.³⁵¹ Toisaalta *Jokela* on katsonut, että uudistus itsessään lisää tarvetta toimittaa

³⁴⁵ HE 133/2021 vp s. 80–81 – Rikosasian suullisen valmistelun toimittamiseksi vaadittavan erityisen syyn vaatimusta ei voida enää asian jäsenneilyn käsittelyn turvaamisvaatimuksen näkökulmasta pitää perusteltuna.

³⁴⁶ Määttä 2013 s. 398; HE 133/2021 vp s. 80; Korhonen – Jämsä 2022 s. 117 ja Jokela 2024 s. 534. Ks. myös OMSO 2020:6 s. 46 ja 53 – Tolvanen on havainnut, että suullista valmistelua on nykyään käytetty lähinnä käsittelyaikataulusta sopimiseen.

³⁴⁷ Korhonen – Jämsä 2022 s. 117 ja 120 Ks. laajojen rikos- ja riita-asioiden yhtäläisyyksistä HE 133/2021 vp s. 81.

³⁴⁸ HE 133/2021 vp s. 80–81 ja Jokela 2024 s. 534 – Todennäköisesti jatkossakaan suullisen valmistelun toimittaminen ei siis ole tarpeen valtaosassa rikosasioita.

³⁴⁹ HE 133/2021 vp s. 80–81 ja Jokela 2024 s. 534.

³⁵⁰ Korhonen – Jämsä 2022 s. 120.

³⁵¹ OMSO 2020:6 s. 46–47 ja 53 ja HE 133/2021 vp s. 16–17 – On arvioitu, että nykyään etenkin laajojen rikosasioiden valmistelussa on pääkäsittelyn kulkuun kielteisesti vaikuttavia puutteita. Käräjäoikeudet käsittelevät monet laajat rikosasiat ilman riittävää valmistelua. Rikosasian valmistelu on pääasiassa kirjallista, suullisia valmisteluja pidetään poikkeuksellisesti, eikä yhteenvetoja ole tapana laatia. Riittämätön valmistelu vaikeuttaa pääkäsittelyn prosessinjohtoa, lisää oikeudenkäynnin jäsentelemättömyyttä ja lisää riskiä pääkäsittelyn lykkäämistarpeesta jonkin ennalta arvaamattoman seikan ilmaantumisen vuoksi.

suullisia valmisteluita.³⁵² Pelkkään kirjalliseen valmisteluun nähden suullinen valmistelu tehostaa riitaisten ja riidattomien tosiseikkojen selvittämistä sekä tarpeettoman todistelun karsimista. Suullinen valmistelu edistää keskittämisperiaatteen toteutumista pääkäsitelyssä sekä selkeyttää ja lyhentää pääkäsitelyitä.³⁵³ On myös esitetty, että laadukas yhteenveto ja valmisteluistunto takaavat, että osapuolet kartoittavat todistelun mahdollisimman hyvin jo ennen pääkäsitelyä. Yhteenveto ja valmisteluistunto varmistavat myös sen, että osapuolet ovat tosiasiallisesti ja tiedollisesti yhtenevästi kartalla myös itse asiasta, jolloin ei tarvitse luottaa vain lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla aineistosta osapuolille syntyneeseen subjektiiviseen ”hyvään mielikuvaan” asiasta.³⁵⁴

Jatkossa rikosasioiden valmistelun kehittämisessä on syytä kiinnittää huomiota käräjäoikeuksien riittävään resursointiin sekä toimintakulttuurin muutokseen, jotta tuomarit omaksuvat valmisteluistunnot osaksi rikosasian käsittelyä.³⁵⁵

4.3 Välilliset vaikutukset

4.3.1 Oikeudenkäynnin painopisteen siirtyminen käräjäoikeuteen

Oikeusastejärjestyksen periaatteen ja huolellisen prosessaamisen vaatimus yhdessä edellyttävät, että oikeudenkäynnin painopisteen tulee olla käräjäoikeudessa,³⁵⁶ mikä onkin yksi uudistuksen tavoitteista.³⁵⁷

Voidaan sanoa, että oikeudenkäynnin tulee tapahtua käräjäoikeudessa, jolloin hovioikeudessa on kysymys puhtaasti vain muutoksenhausta.³⁵⁸ Muutoksenhaku hovioikeuteen on vain ensiasiatteen oikeudenkäyntiä täydentävä oikeusturvakeino.³⁵⁹ Tämä edellyttää alioikeusmenettelyltä riittävän korkeaa tasoa.³⁶⁰

---

³⁵² Jokela 2024 s. 534–535. Ks. lain perusteluista *OLJ 1/1993* s. 161–162 ja *HE 82/1995 vp* s. 69–70 sekä erityisesti vuoden 2022 lainmuutoksesta *HE 133/2021 vp* s. 80–81.

³⁵³ *HE 133/2021 vp* s. 80.

³⁵⁴ Korhonen – Jämsä 2022 s. 118. Ks. *HE 82/1995 vp* s. 69 – ”...virallinen syyttäjä, vastaaja että tuomioistuimien voivat haastehakemuksen ja mahdollisen kirjallisen vastauksen sekä esitutkinta-aineiston avulla muodostaa riittävän hyvän mielikuvan siitä, mistä asiassa on kysymys, ja kuinka laaja asia on.”

³⁵⁵ Korhonen – Jämsä 2022 s. 120.

³⁵⁶ Korhonen – Jämsä 2022 s. 12, 22 ja 41.

³⁵⁷ *HE 133/2021 vp* s. 17 ja Korhonen – Jämsä 2022 s. 23.

³⁵⁸ Korhonen – Jämsä 2022 s. 16–17.

³⁵⁹ *HE 83/2001 vp* s. 4 ja Korhonen – Jämsä 2022 s. 12.

³⁶⁰ Korhonen – Jämsä 2022 s. 14. Ks. myös *HE 15/1990 vp* s. 5 ja Korhonen – Jämsä 2022 s. 13 – joiden mukaan jo alioikeus uudistuksen tavoitteena oli nostaa käräjäoikeuden oikeudenkäytön tasoa, sillä oikeusturvan tason parantuminen alioikeudessa vähentää tarvetta muutoksenhakuun.

Uudistuksen myötä käräjä- ja hovioikeuksien tulee tarkastaa ja kunnostaa toimintansa perustukset siten, että ne kohdistuvat juuri oikeusjärjestyksessä määriteltyihin tehtäviin sekä mahdollistavat omalta osaltaan myös muiden oikeusasteiden optimaalisen toiminnan toteutumisen. Oikeusasteiden on oltava aiempaa tietoisempia oikeusjärjestyksen mukaisista rooleistaan ja tehtävistään, sekä huomioitava myös muiden oikeusasteiden tarpeet.³⁶¹

Oikeusastejärjestyksen mukaiset tuomioistuinten roolit vahvistuvat laadukkaamman valmistelun myötä. Rikosasian valmistelun parantamistoimet tuleekin aloittaa jo heti esitutkinnassa muun muassa perehdyttämällä ja sitouttamalla syyttäjää ja puolustus asiaan. Näin asioiden yllätyksellisyys ja oikeudenkäynnin kuluessa tehtävät lisätutkintapyynnöt vähenevät.³⁶²

Rikosasian oikeudenkäynti on riippuvainen jokaisen osapuolen panoksesta, minkä vuoksi rikosasian valmistelun onnistuminen on monen sekä ennakoitavissa olevan että ennakoimattoman tekijän summa.³⁶³ Onkin tärkeää pyrkiä siihen, että jo asian valmisteluvaiheessa selvitetään mistä jutun kannalta relevanteista tosiseikoista syyttäjää ja puolustus ovat yhtä mieltä sekä minkä näytön esittäminen asiassa on tarpeen. Ihanteellista olisi, jos valmistelussa kyettäisiin rajamaan pääkäsittely siten, ettei siellä vastaanotettaisi tarpeetonta todistelua.³⁶⁴

Nykyään vastaajan kiistämisperusteet ja todisteet voivat muuttua merkittävästi vielä juuri ennen pääkäsittelyä tai jopa vasta pääkäsittelyssä.³⁶⁵ Ruotsissa on katsottu, että vastaajalla tulisi olla erilaisia kannustimia osallistua rikosprosessin eri vaiheisiin ja että asianosaisten määräämistöihin tulisi pyrkiä saavuttamaan lopullinen yhteisymmärrys oikeudenkäynnin kohteesta.³⁶⁶

Jäsennellyn pääkäsittelyn seurauksena prosessin osapuolten tulee etukäteen valmistautua todistelun ryhmittelyyn ja todistelun esittämiseen siten, että se voidaan pääkäsittelyssä vastaanottaa järkevinä kokonaisuuksina teemakohtaisesti. Osapuolten tulee aiempaa tarkemmin harkita riittäisiin seikkoihin liittyviä näyttöasetelmia, näytön riittävyttä sekä todistustaakkaan liittyviä kysymyksiä. Käräjäoikeusprosessi onkin järjestettävä sellaiseksi, että kaikki asian ratkaisemisen kannalta oleelliset seikat, asian ratkaisemiseksi tarvittavat oikeusohjeet sekä riittäisiin seikkoihin liittyvät tarpeelliset todisteet esitetään jo käräjäoikeudessa.³⁶⁷

---

³⁶¹ Korhonen – Jämsä 2022 s. 16–17.

³⁶² Korhonen – Jämsä 2022 s. 22–23.

³⁶³ OML 2023:16 s. 106.

³⁶⁴ OMSO 2020:6 s. 46.

³⁶⁵ OML 2023:16 s. 106.

³⁶⁶ SOU 2017:7 s. 143 ja 154 ja Korhonen – Jämsä 2022 s. 23 alaviite 36.

³⁶⁷ Korhonen – Jämsä 2022 s. 12, 15 ja 331–332.

Käräjäoikeuden pääkäsittely on lähtökohtaisesti ainoa mahdollisuus ajaa asiaa, ”day on court”³⁶⁸ ja ainoa tilaisuus esittää kuulusteltaville kysymyksiä³⁶⁹. Todistajien kuulustelu tulee suunnitella etukäteen, jotta teemakohtaisissa kokonaisuuksissa pysytään. Ennakkosuunnitelmaan ei saisi kuitenkaan juurtua liiaksi vaan todistajia kuulusteltaessa tulisi huomioida prosessin aikana tapahtuvat muutokset ja reagoida näihin istunnossa mahdollisimman reaaliaikaisesti. Esimerkiksi jos käsittelyn kuluessa jokin seikka todetaan riidattomaksi, ei tästä seikasta tarvitse enää esittää kysymyksiä kuultavalle.³⁷⁰

Asianosaisilta edellytetään laajaa huolellisuusvelvollisuutta ja heidän tulee prosessitoimissaan keskittyä sisällön oikea-aikaiseen ja tiiviiseen sekä yksilöityyn esittämistapaan.³⁷¹ Tämä ilmentää oikeudenkäynnin asianosaisia koskevaa *huolellisen prosessaamisen vaatimusta*. Asianosaisilta tulee voida edellyttää moitteetonta ja huolellista prosessaamista,³⁷² jota ilman ei voida saavuttaa oikeudenkäynnin painopisteen pysymistä käräjäoikeudessa. Asianosaisten selkeään ja jäsennehtyyn käsittelyyn tähtäävä huolellinen prosessaaminen vähentää tuomariproessin johdollisen tarpeen minimiin.³⁷³

Käräjäoikeusvaiheen korostunut asema oikeudenkäynnissä nostaa asianajon vaatimuksia, sillä virheiden korjaaminen on vain rajoitetusti mahdollista. Vaikka rikosasioissa ei ole varsinaista preklusiosääntelyä, on hyvä huomioida, että uudistuksen myötä käräjäoikeudessa tehdyt videotallenteet muodostavat myös hovioikeudessa käytettävän suullisen todistelun. Lähtökohtaisesti hovioikeudessa ei ole enää mahdollista nostaa paremmalla todistelumenettelyllä esiin sellaisia näkökohtia ja seikkoja, joita käräjäoikeudessa ei ole nostettu esiin.³⁷⁴

---

³⁶⁸ Korhonen – Jämsä 2024 s. 331.

³⁶⁹ HE 133/2021 vp s. 29 ja Korhonen – Jämsä 2024 s. 331. Ks. Korhonen – Jämsä 2022 s. 40 – Puolustajan tulee ottaa huomioon, että mikäli hänen toimiensa huolimattomuudesta aiheutuu puutteita käräjäoikeudessa vastaanotettuun henkilötodisteluun, ei niiden korjaaminen hovioikeudessa uudelleenkuulustelun tai lisäkysymysten avulla ole mitenkään automaattista.

³⁷⁰ Korhonen – Jämsä 2024 s. 34–35.

³⁷¹ OML 2023:16 s. 100 – Edellä mainittuihin seikkoihin vaikuttaa resurssien ja lainsäädännön lisäksi kouluttaminen.

³⁷² Korhonen – Jämsä 2022 s. 36–37. Ks. Korhonen – Jämsä 2022 s. 39 – Huolellisen prosessaamisen normatiivisena mittapuuna voidaan pitää hyvää asianajotapaa. Muilla prosessitoimijoilla on oikeus odottaa avustajalta tapaohjeissa määritellyn hyvän asianajotavan mukaista asianajoa. Ks. myös *Asianajajaliiton tapaohjeet* kohdat 4.1 ja 4.2 – Asianajajan on hoidettava tehtävät huolellisesti, täsmällisesti, tarpeellisella joutuisuudella sekä tarpeettomia kustannuksia aiheuttamatta. Asianajaja on myös velvollinen ylläpitämään ja kehittämään ammattitaitoaan sekä seuraamaan oikeuskehitystä erityisesti niillä oikeudenaloilla, joilla hän toimii.

³⁷³ Korhonen – Jämsä 2022 s. 36–38.

³⁷⁴ Korhonen – Jämsä 2022 s. 331–332.

4.3.2 Prosessitoimijoiden yhteistyö

Lainsäätäjä on jo pitkään halunnut parantaa esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyötä. Vuonna 2011 säädetyssä ja vuonna 2014 voimaan tullessa ETL:ssa tätä korostettiin säätämällä sille kokonaan oma lukunsa.³⁷⁵

Rikosprosessin sujuvoittaminen -hankkeen työryhmä on nähnyt esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välisen tehokkaan ja sujuvan esitutkintayhteistyön edellyttävän yhteistä sähköistä yhteistyöalustaa, jossa pystyttäisiin esitutkinnan aikana hallitsemaan kertyvää materiaalia, sekä hoitamaan tiedonsiirtoa ja yhteydenpitoa. Työskentelyalusta olisi tärkeä etenkin vaativien ja laajojen rikosasioiden kohdalla.³⁷⁶

Syyttäjälaitoksen ja tuomioistuinten toimintaprosesseja tehostavaksi ja yhtenäistäväksi tietojärjestelmäkokonaisuudeksi on useiden viivästysten jälkeen saatu jo osittain käyttöön AIPA-tietojärjestelmä³⁷⁷, jonka vaiheittainen käyttöönotto on meneillään tämän tutkielman tekemisen aikana.³⁷⁸ AIPA:n ja muiden rikosprosessiin osallistuvien viranomaisten välille rakennetaan sähköiset rajapinnat, joilla mahdollistetaan tiedon ja aineistojen siirto. Sähköinen rajapinta oli tarkoitus luoda esimerkiksi esitutkintaviranomaisen Vitja-tietojärjestelmän ja AIPA:n välille.³⁷⁹ Vitja-hanke kuitenkin päätettiin vuoden 2023 lopulla, mutta poliisin työtä tukevien tietojärjestelmin kehittäminen jatkuu.³⁸⁰

Syyttäjän tulisi olla mukana esitutkinnassa esimerkiksi loppulausuntomenettelyn kautta. Loppulausuntoja tulisi pyytää esitutkinnassa entistä useammin ja syyttäjän osallistumisen loppulausuntomenettelyyn tulisi olla aktiivista.³⁸¹ Myös *Tolvanen* on korostanut syyttäjän roolia loppulausuntomenettelyssä. Hänen mukaansa olisi tärkeää, että syyttäjä muotoilisi loppulausunnoissa esitettävät kysymykset. Syyttäjän tulisi esittää kantansa siitä, mitkä ovat hänen näkemysensä mukaan epäillyn rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta relevantit tosiseikat

---

³⁷⁵ *KM 2009:2* s. 14.

³⁷⁶ *OMML 2023:16* s.129. Ks. myös *Poliisihallitus 2023* s. 8 – jossa on todettu syyttäjien ja esitutkintaviranomaisen yhteisen sähköisen työskentelyalustan olevan paitsi kannattava, myös toiminnan saumattomuuden kannalta välttämätön. Vaikka poliisi nykyäänkin tähtää yhteistyöhön syyttäjien kanssa, ei tämä syyttäjien työtilanteen vuoksi onnistu aina saumattomasti. Yhteinen sähköinen alusta mahdollistaisi syyttäjien reaaliaikaisen omatoimisen perehtymisen esitutkinta-aineistoon.

³⁷⁷ Ks. AIPA:n syntyperusteista, nykytilasta ja tulevaisuudesta *Korhonen – Jämsä 2022* s. 145–147, 157–161 ja 164–169.

³⁷⁸ *Tuomioistuinvirasto 2023*.

³⁷⁹ *Oikeusministeriö IV*.

³⁸⁰ *Poliisi.fi 2023*. Vitja- ja AIPA- hankkeet ovat herättäneet keskustelua suurten kustannusten ja viivästysten myötä. Ks. aiheesta esim. *Laakso 2022* ja *Kärkkäinen 2023*.

³⁸¹ *OMML 2022:14* s. 57–61 ja 97–98 ja *Korhonen – Jämsä 2022* s. 24.

ja mitkä todisteet puhuvat näiden seikkojen puolesta tai niitä vastaan.³⁸² Näin loppulausunnoilla voitaisiin varmistaa se, että riitaiset seikat yksilöidään jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa prosessia.³⁸³

Myös puolustus tulee ottaa mukaan esitutkinnan ja syyttäjän väliseen yhteistyöhön.³⁸⁴ Jotta uudistus onnistuisi mahdollisimman moitteettomasti, olisi tärkeää, että tuomioistuimet ja kaikki sidosryhmät ymmärtäisivät uudistuksen keskeiset tavoitteet.³⁸⁵ Tiivis yhteistyö edistäisi puolustuksen sitoutumista jo varhaisessa vaiheessa rikosprosessiin.³⁸⁶

Oikeudenkäyntiavustajien rooli on kasvanut rikosasioiden muuttuessa laajemmiksi ja monimutkaisemmiksi. Onnistuneen rikosasian valmistelun kannalta olisi tärkeää, että asianomistajalla ja vastaajalla olisi ainakin laajemmissa asioissa lainopillinen avustaja jo hyvissä ajoin ennen pääkäsittelyä. Avustajilla tulisi olla mahdollisimman reaaliaikaisesti käytössään sama aineisto kuin esitutkintaviranomaisilla ja syyttäjillä. Tämä voisi tehostaa riitaisten ja riidattomien seikkojen selviämistä jo varhaisemmassa vaiheessa.³⁸⁷

Myös syyttäjien ja esitutkintaviranomaisten näkemyksen mukaan avustajan saaminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa mukaan esitutkintaan, on keskeistä esitutkinnan jäntevöittäminen ja asianosaisen oikeusturvan kannalta.³⁸⁸ Syyttäjät ovat olleet tyytymättömiä siihen, että puolustus ei ilmaise kantojaan eikä todisteluaan kuin vasta viime hetkellä. Puolustuksen olisi hyvä huomioida, että mahdollisimman aikaisesta kannanotosta on puolustuksen uskottavuutta lisäävää vaikutusta. Viime tingassa esitetty selvitys voi sitä vastoin vaikuttaa syyttäjän näyttöön soviteltulta. Vapaassa näytön arvioinnissa tuomioistuin saa antaa painoarvoa myös sille, missä vaiheessa ja millaisten tietojen saamisen jälkeen puolustus näkemyksensä asiasta esittää.³⁸⁹

LEAN-hankkeen yhteydessä asianajajat taas ovat pitäneet ongelmallisena etenkin vangitun jutussa sitä, ettei heitä ollut käräjäoikeuden toimesta informoitu riittävän aikaisessa vaiheessa tai kysytty heidän mahdollisuuksiaan osallistua jutun käsittelyyn. Heidän näkemyksensä mukaan

---

³⁸² *OMSO 2020:6* s. 41.

³⁸³ *OMML 2022:14* s. 129 ja *Korhonen – Jämsä 2022* s. 24. Ks. myös *OMML 2023:16* s. 106–107 – Syyttäjän korostunut rooli loppulausunnoissa on nähty edelleen vuonna 2023 tärkeänä tekijänä ja syyttäjän nykyistä aktiivisemmän roolin korostamista esitutkinnassa on haluttu edistää.

³⁸⁴ *OMSO 2020:6* s. 41.

³⁸⁵ *OMML 2023:16* s. 101.

³⁸⁶ *Korhonen – Jämsä 2022* s. 24–25 ja *OMSO 2020:6* s. 41–42.

³⁸⁷ *OMML 2023:16* s. 107.

³⁸⁸ *OMSO 2021:21* s. 98–99 – Tosin osa tutkinnanjohtajista on nähnyt avustajien roolin kasvattamisen lisäävän vain prosessin tehottomuutta. He ovat tuoneet esiin myös sotkemisvaaran, joka jatkuu erityisesti esimerkiksi huumausainerikosten kohdalla niin pitkään, ettei puolustajan roolin lisääminen esitutkinnassa onnistuisi.

³⁸⁹ *Korhonen – Jämsä 2022* s. 115.

heidät tulisi ottaa mukaan istuntojen sopimiseen syyttäjien kanssa tasavertaisesti.³⁹⁰ Myös asianajaliitto on työtapareformiehdotuksessa esittänyt, että avustaja tulisi ottaa mukaan esitutkintaan jo varhaisessa vaiheessa, jotta asia olisi tutkinnan päätteeksi mahdollisimman valmis.³⁹¹

Nykyään on havaittu tilanteita, joissa esitutkintaviranomainen ja syyttäjä ovat epäilleet puolustuksen motiivia.³⁹² Avustajat ovat todenneet nykyisen roolinsa esitutkinnassa olevan lähinnä kuulusteluissa avustamista ja ”tietojen kalastelemista” tutkinnalta. Kun avustajat eivät saa tietoa, he eivät voi neuvoa päämiestä ja samalla heidän vaikutusmahdollisuutensa rikosprosessin tehostamiseksi jäävät esitutkinnan osalta heikoiksi.³⁹³ Kun puolustukselta salataan tietoa esitutkinnan loppuun saakka, ei puolustuksella ole tosiasiallista mahdollisuutta lausua aineistosta.³⁹⁴

Aktiivisen loppulausuntomenettelyn avulla myös puolustus voitaisiin ottaa aktiivisemmin mukaan esitutkintaan. Jo vuonna 2020 LEAN-hankkeen yhteydessä kuulluista avustajista, syyttäjistä ja tuomioistuimista moni piti tärkeänä syyttäjän ja puolustajan yhteistyön tehostamista erityisesti esitutkinnan loppulausuntovaiheessa.³⁹⁵

Avustajan tulisi loppulausuntomenettelyssä ottaa kantaa siihen, onko hän tosiseikoista yhtä mieltä syyttäjän kanssa. Avustajan tulisi myös jo tässä vaiheessa antaa ainakin alustava kannanotto siihen, mitkä seikat ovat esitutkinnan perusteella riidattomia ja mistä asioista pitää vielä esittää todistelua. Lisäksi avustajan tulisi loppulausuntomenettelyssä ilmoittaa lisätutkinnan tarpeesta ja pyytää poliisia suorittamaan mahdolliset lisätutkinnot.³⁹⁶ Näin loppulausuntomenettelyllä voitaisiin vähentää oikeudenkäynnin aikaisia lisätutkintapyyntöjä.³⁹⁷

Nykyään on usein tilanteita, joissa lisätutkintoja joudutaan tekemään esimerkiksi avustajan pyynnöstä käräjäoikeuden kirjallisen valmistelun aikana ja vielä asian siirryttyä

---

³⁹⁰ *OMSO 2020:6* s. 47.

³⁹¹ *Hautamäki – Siirala 2021*.

³⁹² *OMSO 2020:6* s. 56.

³⁹³ Ks. myös *OMSO 2021:21* s. 100 – Avustajat ovat jopa kokeneet tiettyä vastakkainasettelua heidän ja tutkinnan välillä. On ollut tilanteita, ettei avustajien esittämiä toimenpidepyyntöjä ole suoritettu heidän pyynnöstään, vaan vasta syyttäjän kautta tehdyssä lisätutkinnassa.

³⁹⁴ *Korhonen – Jämsä 2022* s. 115.

³⁹⁵ *OMSO 2020:6* s. 41 – jossa on kuvailtu loppulausuntomenettelyn olevan parhaimmillaan avustajan ja syyttäjän välistä vuoropuhelua. Tämän onnistumisen edellytykseksi on kuitenkin katsottu syyteharkinnan painopisteen siirtyminen ainakin osittain esitutkinnan loppuvaiheeseen. Ks. myös *OMSO 2021:21* s.110 – jonka mukaan loppulausuntomenettelyn merkitys on nykyisellään ollut vähäinen, mutta kuitenkin potentiaalinen mahdollisuus rikosprosessin tehostamiseksi ja nopeuttamiseksi.

³⁹⁶ *OMSO 2020:6* s. 41.

³⁹⁷ *Korhonen – Jämsä 2022* s. 24 ja *OMML 2022:14* s. 97–98.

pääkäsittelyyn.³⁹⁸ Tällainen esitutkintaan palaaminen pääkäsittelyn aikana aiheuttaa moninker-
taista työtä ja hämärtää prosessin vaiheita. Mikään ei kuitenkaan estäisi syyttäjää ja epäillyn
avustajaa käymästä keskustelua tosiseikoista ja todistelusta, vaan ROL 1:8a:ssa on nimenomai-
sesti sallittu neuvottelujen käyminen jo ennen syyteharkintaa. Tällainen yhteistyössä käyty neu-
vottelu olisi erityisen hedelmällistä suurten juttujen tarkoituksenmukaisessa rajaamisessa.³⁹⁹

Syyttäjän näkökulmasta uudistuksen tuoma ajansäästö on saavutettavissa vasta mahdollisessa
muutoksenhakuvaiheessa, jolloin suullisen todistelun sisältö on etukäteen tiedossa. Suullisen
todistelun vastaanottaminen videotallenteelta pääkäsittelyssä ja hovioikeuden pääkäsittelyiden
peruuntumisten vähentymiset tulevat säästämään syyttäjien työaika. Toisaalta epäonnistuneen
käräjäoikeuden valmistelun seurauksena mahdolliset hovioikeuden pääkäsittelyiden pidenty-
miset tulevat pidentämään syyttäjien työaikoja.⁴⁰⁰

*Jura novit curia -periaatteen*⁴⁰¹ vastapainona tulee huomioida asianosaisten velvollisuus ottaa
selko sovellettaviksi tulevista oikeusohjeista. Osapuolten tulisi yhdessä tuomioistuimen kanssa
heti asian käsittelyn alusta alkaen yhdessä tuottaa avoimesti ja vuorovaikutuksessa asian ratkai-
semiselle merkityksellistä oikeuslähdeaineistoa. On muistettava, että käräjäoikeudelle aiheutuu
prosessinjohdollista lisätyötä henkilötodistelua vastaanotettaessa johtuen videotallenteen teke-
misestä ja sen indeksoinnista, minkä seurauksena syyttäjän ja puolustuksen tulee olla kykeneviä
itse esittämään sähköisen oikeudenkäyntiaineiston omilta koneiltaan.⁴⁰²

Esitutkintaviranomaisen, syyttäjän, tuomioistuimen ja puolustuksen yhteistyötä voidaan kehit-
tää yhteisillä koulutuksilla⁴⁰³ ja kommunikointiin panostamalla.⁴⁰⁴

---

³⁹⁸ OMSO 2020:6 s. 42. Ks. myös *Poliisihallitus* 2023 s. 7 – jossa todetaan prosessin jatkuessa tulevien uusien
väitteiden aiheuttamien kiireellisten lisätutkintapyyntöjen lisääntyneen. Poliisihallitus on myös maininnut tämän
olevan keino asianosaisille vaikeuttaa ja pitkittää rikosasian käsittelyä.

³⁹⁹ OMSO 2020:6 s. 42.

⁴⁰⁰ HE 133/2021 vp s. 29 ja 41.

⁴⁰¹ *Rautio – Frände* 2020 s. 42 – *Jura novit curia* -periaatteen mukaan tuomioistuin soveltaa lakia viran puolesta
eli tuomioistuin tuntee asian ratkaisemisen kannalta oleellisen aineellisen sekä menettelyllisen lainsäädännön sekä
soveltaa sitä itsenäisesti. Ei voida vaatia, että tuomioistuimen on tunnettava kaikki heikosti velvoittavat oikeusläh-
teet, kuten prejudikaatit ja lain esityöt, saati sitten koko oikeuskirjallisuus ja muut sallitut oikeuslähteet.

⁴⁰² *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 84 ja 196.

⁴⁰³ OMSO 2020:6 s. 56. Ks. *Tuomioistuinvirasto* 2024 – Valtakunnansyyttäjän toimiston, Poliisihallituksen, Suo-
men Asianajajaliiton ja Tuomioistuinviraston edustajien keskinäisen yhteistyön tiivistäminen on aloitettu
11.4.2024 järjestetyllä tapaamisella. Tapaamisia on tarkoitus järjestää kaksi kertaa vuodessa. Rikosprosessin toi-
mijoiden yhteistyön tiivistämisen tarkoituksena on muun muassa valtakunnallisten toimintatapojen yhdenmukais-
taminen, menettelyjen sujuvoittaminen ja käsittelyaikojen lyhentäminen.

⁴⁰⁴ OMSO 2021:21 s. 100.

4.3.3 Välilliset vaikutukset käräjäoikeudessa

Käräjäoikeus hyötyy jäseneltyyn eli selkeään ja tehokkaaseen käsittelyyn johtavasta valmistelutyöstä, sillä jäsentely muodostaa muun muassa pohjan indeksoinnille. Indeksoinnista on suoraa hyötyä silloin, kun asia käsitellään uudelleen käräjäoikeudessa asian oltua liian pitkään lykättynä, asian tultua palautetuksi tai otettaessa pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettu todistelu uudelleen vastaan pääkäsittelyssä.⁴⁰⁵

Rikosasioissa suullisten valmisteluistuntojen lisääminen ja kirjallisten yhteenvetojen tekeminen edistävät käsittelyn tehokkuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Rikosasian hyvä valmistelu mahdollistaa jäseneltyyn ja selkeän pääkäsittelyn, jossa asianosaisilla ja tuomioistuimella pysyy fokus koko ajan siinä mistä asiassa on kysymys.⁴⁰⁶

Asian jäseneltyyn käsittelyn periaatteen toteuttaminen edellyttää tuomioistuimelta aktiivista prosessinjohtoa.⁴⁰⁷ Käräjäoikeuden tulee prosessijohdon avulla huolehtia siitä, että uudistuksen tarkoituksenmukaisuustavoitteet voidaan saavuttaa. Hyvällä prosessinjohtolla mahdollistetaan riittävä valmistelu, jolla taas pystytään lyhentämään oikeudenkäynnin kestoa, muun muassa karsimalla turha todistelu jo valmistelussa.⁴⁰⁸

Vaatus asian käsittelyn jäsenyntyneisyydestä voi arvioidusti hieman jouduttaa etenkin laajojen rikosasioiden käsittelyä, jotka ovat usein työläitä sekä kolmen käräjätuomarin työpanoksen sitovia. Käsittelyn nopeutuminen johtuisi jäseneltyyn käsittelytavan selventävästä vaikutuksesta oikeudenkäynnin kulkuun. Huolellinen valmistelu vähentää myös tarvetta pääkäsittelyiden lykäämisille.⁴⁰⁹

Uudistus voi toisaalta aiheuttaa käräjäoikeuden pääkäsittelyiden pitkittymistä. Ruotsin EMR-uudistuksen jälkeen on havaittu, että asianosaiset esittävät varmuuden vuoksi kuulusteltaville aiempaa enemmän kysymyksiä. Uudistus voi myös johtaa siihen, että käräjäoikeudessa esitetävän suullisen todistelun määrä tulee lisääntymään. Lainsäätäjä tosin on käsittelyaikoihin vaikuttavia hyötyjä ja haittoja kokonaisuutena arvioinut, ettei uudistus johda käsittelyaikojen pidentymiseen käräjäoikeudessa.⁴¹⁰

---

⁴⁰⁵ Korhonen – Jämsä 2022 s. 192.

⁴⁰⁶ HE 133/2021 vp s. 23 ja 27.

⁴⁰⁷ Ks. Helenius – Linna 2024 s. 22.

⁴⁰⁸ HE 133/2021 vp s. 16–17, 23 ja 27. Ks. myös OMSO 2020:6 s. 46–47 ja 53. Ks. HE 133/2021 vp s. 30 – Tavoitteiden saavuttamiseksi onkin panostettava käräjätuomareiden prosessinjohtokoulutukseen.

⁴⁰⁹ HE 133/2021 vp s. 23 ja 27.

⁴¹⁰ HE 133/2021 vp s. 23 ja 27.

Laajoissa rikosasioissa on aiheellista laatia yhdessä osapuolten kanssa *prosessisuunnitelma*⁴¹¹, joka sisältää yksityiskohtaisen aikataulun ja etukäteissuunnitelman pitkään kestäväen pääkäsitteilyn läpiviemiseksi.⁴¹² Prosessisuunnitelma rakentuu vahvasti tuomarin yhteenvedon varaan. Ennen todistelutalenneuudistusta prosessisuunnitelma on sisältänyt yleensä vain oikeudenkäynnin aikataulutuksen, mutta jatkossa siinä on keskityttävä erityisesti todistelun vastaanottamisen jäsentelyyn toisistaan erillisiksi asiakokonaisuuksiksi. Prosessisuunnitelma vastaa esitutkinnassa laadittavaa tutkintasuunnitelmaa. Tarkoitus on, että asia käsitellään pääkäsitteilyssä jäsennellysti prosessisuunnitelmassa määritellyllä tavalla.⁴¹³

Vastuu jäsennellyn ja tarkoituksenmukaisen käsittelyn järjestämisestä kuuluu kaikille prosessi-toimijoille yhteisesti. Syyttäjältä ja puolustajalta voidaan edellyttää, että valmisteluun käytettävät tunnit tuottavat selkeän ja täsmällisen oikeuslähdepohjaisen esityksen oikeudenkäynnissä ratkaistavista riitaisista seikoista. Heiltä voidaan myös edellyttää menettelyllistä näkemystä kulloinkin oikeudenkäynnissä ratkaistavan seikan tarkoituksenmukaisesta ja sopivasta käsitteilytavasta. Määräämisperiaate edellyttää puolustajan toimimista yhteistyössä prosessisuunnitelman laatimiseksi.⁴¹⁴

4.3.4 Jäsennellyn käsittelyn merkitys muutoksenhaun tehokkuudelle

Oikeudenkäynnin painopisteen siirtyessä kohti käräjäoikeutta, tulee hovioikeuden rooli käräjäoikeuden ratkaisujen oikeellisuuden tarkastajana korostumaan. Oikeudenkäyntiprosessin tulee olla paitsi käräjäoikeudessa myös hovioikeudessa oikeudenmukainen, nopea ja tehokas. Prosessin tulee taipua erilaisten asioiden erilaiseen ja tarkoituksenmukaiseen eli järkevään käsitteilyyn.⁴¹⁵ Varmassa ja tehokkaassa muutoksenhakumenettelyssä lopputulokseltaan oikeat käräjäoikeuden ratkaisut tulevat nopeasti lainvoimaisiksi. Tällöin hovioikeudet voivat keskittää resurssinsa laajempaa tutkintaa vaativiin valituksiin. Näiden perusteella tuomioistuinlaitos pystyy optimaalisesti vastaamaan yhteiskunnassa vallitseviin oikeusturvaodotuksiin. Käräjäoikeuden laadukas oikeudenkäynti on yksi asianosaisten muutoksenhakuhalukkuutta vähentävä tekijä.⁴¹⁶

Hovioikeuden näkökulmasta oikeudenkäynnin jäsentelyn merkityksellisyys näkyy muutoksenhaun kohdentumisessa. Hovioikeudessa tulisi voida hyödyntää käräjäoikeudessa käytettyä

---

⁴¹¹ HE 133/2021 vp s. 59 ja Korhonen – Jämsä 2022 s. 86 – Laissa ei ole säädetty velvollisuutta prosessisuunnitelman laatimiseksi. Lain esitöissä on todettu prosessisuunnitelman tarpeellisuudesta laajoissa riita-asioissa, mutta yhtä lailla vastaavanlainen tarve on myös laajoissa rikosasioissa.

⁴¹² Jokela 2018 s. 364; Korhonen – Jämsä 2022 s. 86 ja 102 sekä Jokela 2024 s. 536.

⁴¹³ Korhonen – Jämsä 2022 s. 25 ja 102.

⁴¹⁴ Korhonen – Jämsä 2022 s. 86–87.

⁴¹⁵ HE 83/2001 vp s. 23 ja Korhonen – Jämsä 2022 s. 13.

⁴¹⁶ Korhonen – Jämsä 2022 s. 13–14, 20 ja 25.

jäsennystä.⁴¹⁷ Käräjäoikeudessa huolellisesti valmisteltu ja jäsennelty rikosasian pääkäsittely mahdollistaa videotallenteen esittämisen hovioikeudessa vain siltä osin, mistä asiassa on muutoksenhaussa kysymys.⁴¹⁸

Osittainen henkilötodistelun vastaanottaminen videotallenteelta lyhentää hovioikeuden pääkäsittelyn kestoa helpottamalla ja tehostamalla henkilötodisteluvaihetta sekä vähentämällä turhan todistelun esittämistä. Toisaalta, mikäli asiaa ei käsitellä käräjäoikeudessa jäsennellysti, johtaa se menettelyä pidentävään tarpeettoman laajaan videotallenteen vastaanottoon hovioikeudessa.⁴¹⁹

Ruotsin EMR-uudistusta videotallenteiden käyttöönoton osalta on laajasti pidetty onnistuneena.⁴²⁰ Hovioikeuksissa kuultavien asianomistajien ja todistajien sekä peruutettujen pääkäsittelyiden⁴²¹ määrä on merkittävästi vähentynyt.⁴²² Oikeuskäytännössä on kuitenkin huomattu, että hovioikeuksien pääkäsittelyt ovat EMR-uudistuksen jälkeen pidentyneet. Rikosasiassa pääkäsittelyn keskimääräinen pituus on pidentynyt 0,9 tunnilla vuodesta 2008 vuoteen 2019 mennessä.⁴²³

On epäilty, että pääkäsittelyiden pidentymisen yhtenä mahdollisena syynä on videotallenteiden katsominen kokonaan sen sijaan, että keskityttäisiin asian kannalta olennaisiin riitaisiin kohtiin. Tämä voi indikoida käräjäoikeudessa suoritettavan indeksoinnin haastavuutta. Pääkäsittelyiden pidentyminen voi johtua osaltaan myös siitä, että käräjäoikeuksien todistelut ovat pidentyneet asianosaisten esittäessä kuulusteltaville aiempaa enemmän kysymyksiä.⁴²⁴

4.3.5 Sanktiouhat jäsennellyn käsittelyn turvaamiseksi

Nykyään tuomioistuin ei voi sanktion uhalla pyytää syyttäjää, asianomistajaa tai vastaajaa esittämään todisteluaan valmistelun aikana tiettyyn määräaikaan mennessä, koska rikosasioissa ei sovelleta käräjä- tai hovioikeudessa preklusiosäännöksiä.⁴²⁵ Vastaajalla on sen sijaan

---

⁴¹⁷ Korhonen – Jämsä 2022 s. 17.

⁴¹⁸ HE 133/2021 vp s. 23–24. Ks. myös Korhonen – Jämsä 2022 s. 19–20 – Jäsentelyn hyödyt havaitaan tilanteessa, jossa muutoksenhaun kohde on huomattavasti pienempi kuin oikeudenkäynnin kohde käräjäoikeudessa. Tällöin oikeudenkäyntiaineistoa on muutoksenhakuvaiheessa vähemmän.

⁴¹⁹ HE 133/2021 vp s. 23–24.

⁴²⁰ HE 133/2021 vp s. 51. Ks. SOU 2012:93 s. 243 ja Prop. 2015/16:39 s. 20–24.

⁴²¹ SOU 2012:93 liite 6.

⁴²² HE 133/2021 vp s. 52.

⁴²³ SOU 2012:93 s. 242; Domstolsverket 2019 taulukko 1.11 ja HE 133/2021 vp s. 52.

⁴²⁴ HE 133/2021 vp s. 52.

⁴²⁵ OML 2023:16 s. 101–102. OK 30:7:n mukaisesti preklusio on voimassa korkeimmassa oikeudessa, vaikka sielläkään preklusio ei ole ehdoton. Riita-asioissa on sen sijaan voimassa preklusio kaikissa oikeusasteissa (OK 6:9).

mahdollisuus pysyä täysin passiivisena koko oikeudenkäynnin ajan.⁴²⁶ Esitutkinna on havaittu lisääntyvä trendi puolustautumisstrategiasta, jossa rikoksesta epäilty vaikenee esitutkinna ja puolustuksen ”oma esitutkinta” aloitetaan vasta pääkäsittelyvaiheessa.⁴²⁷

Koska preklusiouhkaa ei ole, asianosainen voi esittää uusia todisteita vielä pääkäsittelyssä, vaikka hän olisi laiminlyönyt myös ROL 5:16:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuutensa.⁴²⁸ Mikäli pääkäsittelyä joudutaan sen vuoksi lykkäämään, voidaan asianosainen kuitenkin velvoittaa korvamaan sen aiheuttamat lisäkustannukset (ROL 9:2). On kuitenkin huomattava, että syytettyä ei saa sanktioluonteisesti rankaista siksi, että hän käyttää hänelle kuuluvia oikeuksiaan rikosprosessissa.⁴²⁹ Prosessioikeudellisten säännösten tulkinnassa tulee ottaa huomioon prosessioikeudellisten periaatteiden lisäksi perus- ja ihmisoikeudet. Tuomarin tulee harkinnassaan pyrkiä perusoikeusmyönteiseen laintulkintaan. Tämä takaa sen, että kaikki sovellettavat oikeusperiaatteet ja perusoikeudet toteutuvat täysipainoisesti.⁴³⁰

ROL 5:10.2:n mukaan tuomioistuin voi *kehottaa* asianosaisia toimittamaan kirjallisen lausuman tiettyihin kysymyksiin ennen suullisen valmistelun istuntoa tai istuntojen välisenä aikana. Osapuolia ei kuitenkaan voi pakottaa antamaan lausumaa, eikä lausuman antamisen laiminlyönnistä seuraa asianosaisille oikeudenmenetyksiä. Heillä kun on tästä huolimatta mahdollisuus esittää samat asiat myös suullisesti istunnossa.⁴³¹

Jotta rikosasian valmistelua ja todisteiden oikea-aikaista esittämistä saataisiin tosiasiallisesti kehitettyä, tulisi rikosasian vastaajaan ja puolustukseen voida kohdistaa jonkinlaisia sanktioita. Rikosprosessin sujuvoittaminen -hankkeen työryhmä on ehdottanut seuraavia toimenpiteitä rikosasian valmistelun tehostamiseksi (lievimmästä ankarimpaan):

1. Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus.
2. Vastaajalle asetettava velvollisuus (tietyin rajauksin) esittää käsityksensä syytteen teonkuvauksesta ja tarpeellisesta todistelusta viimeistään valmistelun aikana.
3. Sanktion uhka todistelun ilmoittamiseen.

---

⁴²⁶ *OMML 2023:16* s. 101.

⁴²⁷ *OMSO 2021:21* s. 99.

⁴²⁸ ROL 5:16:n mukaisella ilmoitusvelvollisuudella tarkoitetaan sitä, että asianosaisen on viipymättä ennen pääkäsittelyn alkua saatettava kaikki todisteensa ja niiden todistusteemat tuomioistuimen tietoon.

⁴²⁹ *OMML 2022:14* s. 84.

⁴³⁰ *Korhonen – Jämsä 2022* s. 56–57.

⁴³¹ *OMML 2023:16* s. 101.

4. Rikosprosessissa hyödynnettävä preklusio ja sitä vastaavat keinot. Näiden käyttöä tulisi harkita joko kaikissa oikeusasteissa tai vähintään muutoksenhaussa.

Lainsäädännöstä löytyy jo nykyään *oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta* koskevia säännöksiä, joista osa on tarkoitettu prosessuaalisiksi sanktioiksi prosessisäännösten noudattamatta jättämisestä.⁴³² Esimerkiksi ROL 9:2:n mukaan, jos vastaaja on jäänyt pois tuomioistuimesta tai jättänyt noudattamatta tuomioistuimen antamia määräyksiä taikka muuten velvollisuuden vastaisella menettelyllään tahallisesti tai huolimattomasti pitkittänyt käsittelyä ja aiheuttanut valtiolle luvun 1 §:ssä tarkoitettuja kustannuksia tai kustannuksia toiselle asianosaiselle, on hän velvollinen korvaamaan siitä aiheutuneet kulut.⁴³³ Mikäli todistaja tai muu todistelutaroituksessa henkilökohtaisesti kuultava joudutaan noutamaan pääkäsittelyyn, voi hänet määrätä vastaamaan noudosta aiheutuneista kustannuksista (OK 17:62.4).

Nykyään voimassa olevia säännöksiä ei kuitenkaan sovelleta viran puolesta, vaan ainoastaan tilanteessa, jossa velvollisuuden vastaisen menettelyn takia vastapuoli vaatii hänelle aiheutuneita kuluja korvattavaksi. Kynnys korvausvelvollisuuden tuomitsemiseen on nykyään korkealla. Ainoana poikkeuksena tästä voidaan nähdä tilanteet, joissa asianosainen jää pois tuomioistuimesta. Säännösten soveltamiselle on asetettu tiukat edellytykset ja vaatimukset, minkä vuoksi vastapuolen velvollisuuden vastaiseen menettelyyn perustuvat kuluvaatimukset ovat melko harvinaisia. Kulujen vaatimista rajoittaa myös mahdollisesta vaatimuksen hylkäämisestä seuraava vastapuolen kulujen korvausvelvollisuus. Onkin havaittu, että tällä keinolla ei ole todennäköisesti riittävää ohjaavaa vaikutusta ja tarvittaisiin lainsäädäntömuutoksia, jotta säännösten soveltamisedellytyksiä voitaisiin soveltaa väljemmin.⁴³⁴

Rikosprosessin sujuvoittaminen -hankkeen työryhmä on pitänyt kannattavana selvittää, voisiko vastaajalle asettaa *velvollisuuden (tietyin rajauksin) esittää käsityksensä syytteen teonkuvauksesta ja tarpeellisesta todistelusta viimeistään valmistelun aikana*.⁴³⁵ Velvoite esittää näkemyksensä syytteen teonkuvauksesta ja asiassa esitettävästä todistelusta jo rikosasian valmistelun yhteydessä ei olisi ristiriidassa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin veloitteen kanssa.⁴³⁶

---

⁴³² *OMML 2023:16* s. 110.

⁴³³ Ks. myös ROL 9:3 ja ROL 9:8.

⁴³⁴ *OMML 2023:16* s. 110–111.

⁴³⁵ *OMML 2023:16* s. 108. Ks. myös *OMSO 2020:6* s. 47 – jossa Tolvanen on pohtinut samaa asiaa.

⁴³⁶ *OMSO 2020:6* s. 47. Ks. vertailuna oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 46 §, jossa preklusiouhan käyttäminen on tietyin edellytyksin sallittu.

Ongelmaksi velvoitteen täyttämässä voi kuitenkin muodostua asianajajan ja avustajan tehtävä, joka on ensi sijassa ajaa päämiehensä etua. Velvoitteen täyttäminen voisi aiheuttaa ristiriitaa avustajan ja päämiehen välille. Avustajan ei jatkossakaan tulisi myötävaikuttaa vastaajan syyllisyyden selvittämiseen. Tarkoituksena ei ole heikentää asianajajien roolia osana oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä, vaan muuttaa asianajajien velvollisuuksien kohdetta siten, etteivät he voisi turvautua ns. sotkemistaktiikkaan.⁴³⁷ On kuitenkin huomattava, että mikäli avustajalle asetetaan lojaliteettivelvoitteita muita kuin päämiestään kohtaan, on tämä erittäin merkityksellinen ja etenkin vastaajan oikeusturvan kannalta tarkasti pohdittava asia.⁴³⁸

Suomen asianajaliitto on pitänyt epäasiallisena ja paikkansa pitämättömänä ajatusta siitä, että avustajat pyrkisivät joissain tapauksissa tarkoituksellisesti sotkemaan tai viivyttämään oikeudenkäyntiä. He ovatkin painottaneen asianajajan velvollisuutta valvoa asiakkaan etua ja oikeutta parhaan kykynsä mukaan hyvää asianajotapaa noudattaen.⁴³⁹

Todistelun ilmoittamisesta sanktion uhalla kutsutaan Rikosprosessin sujuvoittaminen -hankkeen yhteydessä ”Saksan malliksi”, jollaisen käyttöönoton on nähty myös Suomessa harkinnan arvoiseksi.⁴⁴⁰ Saksassa preklusio on osa huolellisen prosessaamisen velvollisuutta. Saksan rikosprosessilain 244 §:n 6 momentin mukaan tuomioistuimella on mahdollisuus asettaa määräaika lisätodistelun esittämiselle todisteiden vastaanottamisen jälkeen. Mikäli todisteita on esitetty määräajan jälkeen, voi tuomioistuin ottaa kantaa tuomiota antaessaan siihen, miten todisteet huomioidaan. Jos lisätodisteiden esittämistä koskeva pyyntö tulee määräajan jälkeen, tulee todisteiden esittäjän osoittaa tälle syy. Kuitenkin myös Saksan rikosprosessilain 246 §:n mukaan todistelun esittäminen liian myöhään ei ole peruste todisteiden vastaanottamisesta kieltäytymiselle.⁴⁴¹

Oikeuskirjallisuudessa *preklusiota* on pidetty yleisesti rikosasioihin soveltumattomana. Tosin kirjallisuudessa ei ole esitetty perusteita sille, miksi näin olisi.⁴⁴² Rikosprosessin tehostamishankkeen työryhmän toimestakin on ilman tarkempia perusteluita tyydytty toteamaan vain:

---

⁴³⁷ Ks. *OMML 2023:16* s. 105 – Sotkemistaktiikka sisältää usein ”ajan pelaamisen” elementtejä eli usein lisätutkintaan johtavien uusien väitteiden ja todisteiden esittämistä tuomioistuinkäsittelyn eri vaiheissa.

⁴³⁸ *OMML 2023:16* s. 109.

⁴³⁹ *Suomen asianajaliitto 2023* s. 6. Ks. myös *OMML 2023:16* s. 109 – jonka mukaan muutos edellyttäisi muutoksia myös oikeudenkäyntiavustajia koskevaan lainsäädäntöön ja tapaohjeistuksiin.

⁴⁴⁰ *OMML 2023:16* s. 108 – tämän on nähty edellyttävän ainakin ROL 5:16 uudelleentarkastelua.

⁴⁴¹ *OMML 2023:16* s. 103.

⁴⁴² *OMSO 2020:6* s. 47.

*”koska preklusiota ei rikosasian vastaajan osalta ole katsottu voitavan ottaa käyttöön kärjä- eikä hovioikeusvaiheessa, näiden säännösten muuttamiseen ei ole tarvetta”.*⁴⁴³

Tolvanen on katsonut olevan todennäköistä, että preklusion ajateltaisiin olevan ristiriidassa syyttömyysolettaman ja syytetyn suosimisen periaatteen kanssa. Hänen mukaansa preklusiouhka ei kuitenkaan loukkaisi syyttömyysolettamaa, sillä kyse olisi vain siitä, että asetettaisiin määräaika sille, missä vaiheessa prosessia syytetyn tulisi todisteensa esittää.⁴⁴⁴

Rikosprosessin sujuvoittaminen -hankkeen työryhmä on todennut preklusion kaikkein tehokkaimmaksi keinoksi valmistelun tehostamista ajatellen. Preklusio koskisi kaikkia prosessin osapuolia, mutta ei kuitenkaan olisi ehdoton, eikä vastaajan tarvitsisi jatkossakaan myötävaikuttaa syyllisyytensä selvittämiseen.⁴⁴⁵

Syyttömyysolettamaan läheisesti kuuluvaan myötävaikuttamattomuusperiaatteeseen⁴⁴⁶ kuuluu, ettei vastaajan tarvitse edistää rikoksensa selvittämistä. Tämä ei kuitenkaan oikeuta vastaajaa aktiivisesti sotkemaan asiaa tai vetoamaan vasta prosessin myöhäisessä vaiheessa merkityksellisiin todisteisiin, joihin hän olisi voinut vedota jo aiemmin.⁴⁴⁷ *Tolvanen* painottaakin, ettei syyttömyysolettamasta saa johtaa sääntöä, jonka mukaan vastaaja ei olisi velvollinen noudattamaan laissa säädettyjä prosessisääntöjä.⁴⁴⁸ Sen sijaan tulisi voida edellyttää, että vastaajan aktiiviset prosessitoimet ovat paitsi yksilöityjä ja täsmällisiä myös oikea-aikaisia.⁴⁴⁹

Rikosprosessin sujuvoittaminen -hankkeeseen annetuissa lausunnoissa on havaittavissa kannatusta edes jonkin asteisen preklusion säätämiseksi. Pirkanmaan kärjäoikeus on painottanut, ettei itsekriminointisuoja, puolustuksen suosimisen periaate tai syyttömyysolettama edellytä sitä, että vastaaja voisi rikosasioissa tarkoituksellisesti hidastaa tai estää asian käsittelyä. Vaikka vastaaja olisi velvollinen ilmaisemaan kantansa tai ilmoittamaan todistelunsa, ei se tarkoittaisi vaikenemisoikeuden murtamista tai puolustautumisen rajoittamista.⁴⁵⁰

---

⁴⁴³ *OMML 2022:14* s. 84.

⁴⁴⁴ *OMSO 2020:6* s. 47 – jossa on todettu tuomion lainvoimaiseksi tuleminen itseasiassa tarkoittavan preklusiota, koska tuomion purkaminen uuden näytön perusteella on mahdollista vain varsin tiukkojen kriteerien täytyessä.

⁴⁴⁵ *OMML 2023:16* s. 108. On syytä huomioda, että myöskään dispositiivisissa riita-asioissa preklusio ei ole ehdoton. Asianosainen saa asetetun määräajan jälkeenkin vedota uuteen vaatimukseen tai seikkaan taikka ilmoittaa uutta todistelua, jos hän saattaa todennäköiseksi, että hänen menettelynsä on johtunut pätevistä syyistä (OK 5:22).

⁴⁴⁶ *Ervo 2003* s. 3.

⁴⁴⁷ *OMML 2023:16* s. 106.

⁴⁴⁸ *Tolvanen 2023* s. 4.

⁴⁴⁹ *OMML 2023:16* s. 106.

⁴⁵⁰ *Pirkanmaan kärjäoikeus 2023* s. 4.

Valtakunnansyyttäjän toimisto on katsonut vastaajalle asetettavan edellytyksen nimetä todistelu ja/tai ottaa kantaa syytteen teonkuvaukseen asian valmistelun aikana olevan ennemminkin kaikkien osapuolten edun mukaista.⁴⁵¹ Myös Poliisihallitus on katsonut, että tuomioistuinkäsittelyssä ei tulisi sallia sellaisten uusien väitteiden esittämistä, joita ei ole tuotu millään tavalla esiin esitutkintaprosessin aikana.⁴⁵² Helsingin hovioikeus on kannattanut rikosasioiden preklusiota hovioikeudessa ja nähnyt sen edesauttavan muun muassa rikosasioiden käräjäoikeuspainotteisuutta ja oikeudenkäynnin joutuisuutta hovioikeudessa.⁴⁵³

Mikäli preklusion asettaminen käräjäoikeusvaiheessa osoittautuisi mahdottomaksi, olisi sen säätämistä mahdollista pohtia myös muutoksenhakuvaiheeseen.⁴⁵⁴ Samaan suuntaan on katsonut *Vuorenpää* kannattaessaan preklusion käyttöön ottamista ainakin muutoksenhaussa. Hän on todennut, ettei tämä vaarantaisi oikeusturvaa, etenkin mikäli pätevää syytä tulkittaisiin vastaajan kohdalla lievästi. Hän on tuonut esiin myös sen, että nykyiselläänkin OK 6:9:n pätevän syyn puntarointi on todisteiden osalta oikeustosisieikkoja lievempää. Lainsäädännössä siis on tälläkin hetkellä ns. portaittainen pätevän syyn arviointi.⁴⁵⁵

Toisaalta käsittelyn painopistettä on haluttu uudistusten myötä siirtää koko ajan aiempaan vaiheeseen, mikä puoltaisi preklusion mahdollisuutta jo käräjäoikeusvaiheessa. Alioikeudessa tulee olla riittävän tehokkaat keinot rikosasian valmistelulle, mikä toki ulottaa heijastevaikutuksen myös muutoksenhakuasteeseen.⁴⁵⁶

Toisaalta preklusion käyttöönottoon rikosprosessissa on suhtauduttu myös negatiivisesti. Esimerkiksi Vaasan hovioikeus on nähnyt preklusion tuovan tehostamisen sijaan pikemminkin

---

⁴⁵¹ *Syyttäjälaitos* 2023 s. 8–9 – Lausunnossa on nimenomaisesti todettu, ettei tämä raunioittaisi vastaajan itsekriminointisuoja, puolustuksen suosimisen periaatetta tai vastaajan syyttömyysolettamaa.

⁴⁵² *Poliisihallitus* 2023 s. 7 – Poliisihallitus on katsonut, että uusien väitteiden esittämiselle tulisi vähintään vaatia erityisiä, ennalta määriteltyjä painavia perusteita.

⁴⁵³ *Helsingin hovioikeus* 2023 s. 3. Ks. myös *Rovaniemen hovioikeus* 2023b s. 4 ja *Turun hovioikeus* 2023 s. 5 – Myös Rovaniemen ja Turun hovioikeudet ovat nähneet perusteltuna preklusion laajentamisen rikosasioihin ainakin hovioikeudessa.

⁴⁵⁴ *OMML 2023:16* s.108.

⁴⁵⁵ *Vuorenpää* 2023b s. 2. Ks. myös *Vuorenpää* 2023a s. 243 – jossa on pohdittu, ulottuuko preklusio 26:1:n kautta myös rikosasioihin hovioikeudessa. *Vuorenpää* on omien sanojensa mukaan ”*valmis ajattelemaan*”, että kyseinen preklusio tulisi ulottaa ainakin syyttäjiin silloin, kun hovioikeuden pääkäsittelyssä ei ole tullut ilmi uusia tai yllättäviä seikkoja. Tällöin syyttäjän ei tulisi saada vedota kuin niihin oikeustosisiekkoihin, joihin hän on vedonnut valituksessaan tai vastauksessaan hovioikeudelle.

⁴⁵⁶ *OMML 2023:16* s. 108. Ks. kuitenkin myös *Vuorenpää* 2023b s. 2 – jossa *Vuorenpää* on pohtinut preklusion säätämisen olevan alioikeudessa haastavampaa, koska kaikissa rikosasioissa ei ole tai tulekaan olemaan tuomioistuinojohtoista valmistelua.

uusia ongelmia.⁴⁵⁷ Myös Suomen asianajajaliitto on suhtautunut rikosasian preklusioon kielteisesti ja nähnyt sen heikentävän perustavanlaatuisesti vastaajan oikeusturvaa.⁴⁵⁸

On otettava huomioon, että niin rikosasiassa kuin riita-asiassakaan preklusio ei ole täysin ehdoton. Preklusion ei kuitenkaan tulisi joustaa siitä syystä, että asianosainen on valinnut huonon avustajan tai päättänyt ajaa asiaansa itse. Epäonnistunutta asianajoa ei tule kaataa vastapuolen tai tuomioistuimen ongelmaksi.⁴⁵⁹ Ongelmallisempi tilanne on silloin kun asianosainen on arvioinut menestyvänsä suppeammalla prosessiaineistolla kuin mitä hänellä olisi ollut käytettävään. Preklusio saa väistyä, jos valinnalla on ollut hyväksyttävät oikeudelliset perusteet⁴⁶⁰. Prosessiekonomisesti pientä asiaa voi perustellusti ajaa suppeammalla aineistolla; niin sanotusti ”Hyttystä ei tarvitse ampua tykillä.”⁴⁶¹

---

⁴⁵⁷ *Vaasan hovioikeus* 2023 s. 6 – Erilaisia sanktioita tehokkaammaksi oikeudenkäyntiä tehostavaksi muutokseksi Vaasan hovioikeus on katsonut puolustuksen laajan tiedonsaantioikeuden mahdollisimman varhaisessa vaiheessa esitutkintaa. Vastaajan yksilöity loppulausunto on nähty sekä syytteen että käräjäoikeuskäsittelyn jäsentelyä helpottavaksi toimenpiteeksi.

⁴⁵⁸ *Suomen asianajajaliitto* 2023 s. 6.

⁴⁵⁹ *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 39.

⁴⁶⁰ Ks. esim. KKO 2015:28.

⁴⁶¹ *Välimäki* 2016 s. 343 ja *Korhonen – Jämsä* 2022 s. 39.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Uudistus tulee vaikuttamaan rikosoikeudenkäyntimenettelyyn välittömin ja välillisin seurauksin. Välittömät seuraukset näkyvät lainsäädäntömuutoksina, jotka aikanaan voimaan tulonsa myötä muokkaavat suoraan kärjäoikeuden ja hovioikeuden prosessimenettelyjä. Prosessimenettelyn muutoksista aiheutuvat välilliset seuraukset tulevat ilmenemään kaikissa rikosprosessin valmisteluvaiheissa. Uudistuksen aiheuttamien seurausten vaikutuksia voidaan kuvailla käyttäen *Tuorin* eri oikeuden tasoja; välittömät seuraukset näkyvät oikeuden pintatason aallokon yksittäisinä laineina, kun taas välilliset seuraukset tekevät vaikutustyötään oikeusjärjestyksen pinnan alla oikeudenkäyntimenettelyn syvärakenteessa.

Rikosasian valmistelun kannalta merkityksellisimmät uudistuksen tavoitteet ovat oikeudenkäynnin painopisteen siirtäminen kärjäoikeuteen ja rikosasian paremman valmistelun mahdollistaminen. Henkilötodistelun videotallentaminen tulee siirtämään henkilötodistelun vastaanotamisen painopisteen kärjäoikeuteen, sillä hovioikeudessa ei lähtökohtaisesti enää vastaanoteta henkilötodistelua. Videotallenteen tekeminen ja sen indeksointi tulevat aiheuttamaan tuomioistuimelle lisätyötä pääkäsittelyssä.

Asian jäsennellyn käsittelyn periaatteen noudattaminen esitutkinnasta aina kärjäoikeuden pääkäsittelyyn saakka tulee siirtämään koko oikeudenkäynnin painopisteen kärjäoikeuteen. Rikosasian jäsennellyn pääkäsittelyn saavuttaminen edellyttää, että asia on perusteellisesti tutkittu, oikeudenkäyntiaineisto on mahdollisimman täydellinen ja osapuolten esittämät vaatimukset sekä niiden perusteet on otettu huomioon juuri heidän tarkoittamallaan tavalla. Rikosasia voidaan saattaa tällaiseen jäsenneltyyn pääkäsittelykuntoon vain riittävällä ja laadukkaalla valmistelulla. Laadukas valmistelu taas edellyttää tarvittavaa panostusta kärjäoikeudessa valmistelusta vastaavalta tuomarilta, syyteharkinnassa syyttäjältä ja esitutkinnassa tutkinnanjohtajalta.

Laajojen ja monimutkaisten rikosasioiden valmistelun parantaminen tulee vaatimaan tuomarilta aiempaa perusteellisempaa asiaan paneutumista. Jo heti asian saapumisen yhteydessä tuomarin tulee tarkistaa asia esitutkinta-aineistoa myöden. Tuomarin tulee herkemmin käyttää esitutkinnan, haastehakemuksen ja vastauksen täydentämistä, jotta oikeudenkäyntiaineisto olisi riittävän täydellinen ja laadukas turvaamaan selkeä ja jäsennelty pääkäsittely.

Tuomarin prosessinjohtollisiksi työvälineiksi rikosasian valmistelussa on uudistuksen yhteydessä säädetty kirjallisen yhteenvedon tekeminen ja mahdollistettu suullisen valmisteluistunnon pitäminen kaikissa jäsentelyä vaativissa asioissa. Tässä yhteydessä on korostettava, että tuomarille on asetettu laissa nimenomaan velvollisuus saattaa asia jäsenneltyyn kuntoon. Näin

ollen tuomari on myös aina velvollinen tekemään kirjallisen yhteenvedon ja pitämään suullisen valmisteluistunnon, jos ne ovat tarpeen asian jäsen-telemiseksi. Kyse ei ole siten tuomarin vapaavalintaisista työkaluista vaan prosessitoimenpiteistä, joilla tuomarin tulee osoittaa pyrkineensä asian riittävään jäsentelyyn.

Kirjallisen yhteenvedon ja suullisen valmisteluistunnon pohjalta tuomarin tulee yhdessä osapuolten kanssa laatia prosessisuunnitelma selkeän ja jäsen-nellyn pääkäsittelyn järjestämiseksi. Prosessisuunnitelman tekemisestä ei ole säädetty laissa, mutta kallistun oikeuskirjallisuudessa esitetyle kannalle siitä, että prosessisuunnitelman laatiminen on yhtä perusteltua rikosasioissa kuin se on riita-asioissa.

Tuomarin prosessinjohdolla on muutakin merkitystä kuin vain jäsen-nellyn pääkäsittelyn aikaansaaminen. Prosessinjohton aktiivisuudella on suora vaikutus oikeudenkäynnin lopputulokseen. Tuomio pohjautuu asiassa kertyneeseen oikeudenkäyntiaineistoon. Oikeudenkäyntiaineiston laatu ja laajuus riippuu osaltaan siitä, miten tuomari on oikeudenkäyntiaineiston kertymiseen prosessinjohdolla vaikuttanut. Prosessinjohton aktiivisuuden taso vaikuttaa myös siihen, miten oikeudenkäynnin osapuolet kokevat oikeudenkäynnin ja ovatko he kokeneet sen oikeudenmukaiseksi. Tuomarin tulee nähdä vaivaa rikosasian valmistelussa, jotta asia saadaan selkeään ja jäsen-nelyyn pääkäsittelykuntoon. Tämä tulee vaatimaan tuomarilta runsaasti työtä ja aikaa.

Esitutkinnan ja syyteharkinnan vastuu kasvaa selvän ja jäsen-nellyn oikeudenkäyntiaineiston luontiprosessissa. Näiden vaiheiden vetovastuussa olevien tutkinnanjohtajan ja syyttäjän tulee substanssiosaamisensa lisäksi keskittyä esitutkinnan toteuttamiseen tuomioistuinkäsittelyvaiheen edut ja tarpeet huomioon ottaen.

Syyttäjän rooli laajenee niin tuomioistuimen, esitutkinnan kuin myös puolustuksen suuntaan. Syyttäjän tulee syytteen nostamisen yhteydessä laatia alustava ehdotus käräjäoikeuden prosessisuunnitelmaksi. Lisäksi syyttäjän tulee kiinnittää tarkempaa huomiota nimetessään ja teemoittaessaan henkilötodisteluaan. Syyttäjän tulee myös tarkoin valmistautua esittämään nimeämänsä henkilötodistelu, mutta myös vastaanottamaan puolustuksen henkilötodistelu.

Esitutkinnassa syyttäjän tulee toimia läheisessä yhteistyössä tutkinnanjohtajan kanssa. Heidän tulee yhdessä laatia asialle tutkintasuunnitelma. Tutkintasuunnitelman laatiminen perustuu arvioon siitä, miten asian jäsen-nely käsittely tullaan käräjäoikeudessa järjestämään. Tämän arviointi vaatii sekä syyttäjältä että tutkinnanjohtajalta syvällisempää ymmärrystä tuomioistuinkäsittelyn järjestämissäännöistä ja -periaatteista.

Syyttäjän tulee osallistua aktiivisemmin esitutinnan päätteeksi käytävään loppulausuntomenettelyyn, jolloin syyttäjällä olisi velvollisuus pyrkiä keskusteluyhteyteen puolustuksen kanssa. Syyttäjän tulee yksilöidä loppulausuntopyynnöt sellaisin kysymyksin, joihin vastaaminen edesauttaa syyteharkinnan suorittamista. Näin toimien puolustukselle annetaan mahdollisuus ilmaista kantansa asian riitaisista ja riidattomista seikoista sekä ilmoittaa todisteensa ja muut mahdollisesti lisätutkintaa vaativat seikat. Loppulausunnon perusteella voidaan vielä samassa esitutkinnassa tutkia puolustuksenkin esiin nostamat seikat ja saavuttaa näin perusteellinen esitutkinta. Syyttäjä pystyy lopulta suorittamaan tarkoituksenmukaisen ja oikealajuisen syyteharkinnan mahdollisimman täydellisen esitutkinta-aineiston pohjalta.

Myös esitutkintaa johtavan tutkinnanjohtajan rooli kasvaa. Tutkinnanjohtajan tulee hallita koko rikosprosessin menettelytavat, -säännöt ja -periaatteet. Vain näin hän pystyy tutkintasuunnitelmaa yhdessä syyttäjän kanssa laatiessaan realistisesti arvioimaan mahdollisesti tulevaa tuomioistuinkäsittelyn menettelyä kunkin tapauksen erityispiirteet huomioiden. Tutkinnanjohtajan tulee myös käyttää loppulausuntomenettelyä yhä useammin.

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välistä yhteistyön tiivistymistä on toivottu jo pitkään ja nyt rikosprosessin jäsennellyn käsittelyn edellytyksen edessä sen on viimein toteuduttava. Yhteistyön tiivistymisen ongelmat eivät ole aikaisemminkaan johtuneet osapuolten haluttomuudesta, vaan viranomaisten käytettävissä olevien resurssien riittämättömyydestä ja yhteensopimattomista tietojärjestelmistä. Valitettavasti kumpaankaan ongelmaan ei ole lähivuosina luvassa helpotusta ilman työvoimaa lisääviä poliittisia päätöksiä tai tietojärjestelmien kehitysprosessien nopeutumista.

Yhteenvetona voidaan todeta, että jäsennelly rikosprosessi vaatii kaikissa rikosketjun vaiheissa perusteellista työtä, riittävästi aikaa ja riittäviä resursseja. Nämä kuvastavat tarkoituksenmukaisuusperiaatteen mukaista varmuutta, nopeutta ja halpuutta. Jotta uudistuksen tavoitteet on mahdollista saavuttaa, tulee rikosprosessin valmisteluvaiheiden laadukkuutta parantaa. Laadukkuus vaatii perusteellisempaa ja täydellisempää työtä niin tutkinnassa kuin oikeudenkäynnin valmistelussa. Laadukkaampi työ vaatii enemmän aikaa ja resursseja. Suomen tuomioistuinmenettelyä on jo nykyisellään kritisoitu liian pitkistä oikeudenkäynneistä, joten niiden pitkittäminen entisestään ei ole vaihtoehto. Etenkään kun valmisteluvaiheen pitkittyminen perusteellisemmän valmistelun aikaansaamiseksi ei yksin kykene takaamaan oikeudenkäyntimenettelyn lyhentymistä. Jäsennellyn käsittelyn ja muutoksenhaun tehostamistavoitteen onnistuminen edellyttääkin, että esitutkintaan, syyteharkintaan ja käräjäoikeuden valmisteluun kohdennettuja resursseja

lisätään jäsennellyn käsittelyn aiheuttaman lisätyön edellyttämälle tasolle sekä poistetaan yhteistyön esteenä olevat tietojärjestelmien yhteensopimattomuudet.

Yhteistyöhön pohjautuvassa rikosprosessissa myös vastaajalla ja hänen puolustuksellaan on merkityksellinen rooli. Jäsennellyn oikeudenkäynnin järjestäminen edellyttää ehdottomasti myös puolustuksen panostusta rikosasian valmisteluvaiheessa.

Lähtökohdaksi tulee ottaa esitutkinnan täydellisyys. Syyttäjän oikealajuinen syyteharkinta ja jäsennelly oikeudenkäynti edellyttävät, että myös vastaajan kannat ja vaatimukset sekä todisteet ovat tiedossa ja tutkittu jo esitutkintaviranomaisen toimesta. On tärkeä huomata, että vastaajan ei tarvitse edelleenkään toimia itsekriminointisuojaan vastaisesti myötävaikuttamalla oman syyllisyytensä selvittämiseen. Samalla on kuitenkin tunnustettava se tosiasia, että vastaajan täydellinen passiivisuus esitutkinnassa ei palvele rikosprosessille asetettuja tavoitteita. Vastaajan tulisi toimia siinä määrin yhteistyössä kuin suinkin on mahdollista. Tämä tarkoittaisi vähintäänkin kantansa ilmaisemista riitaisista ja riidattomista seikoista, todisteidensa ilmoittamista sekä muiden väitteiden ja vaatimusten esittämistä.

Olisi kuitenkin välttämätöntä, että vastaajalla olisi yhteistyönsä edellytyksenä käytettävänäään mahdollisimman paljon esitutkinta-aineistoa ja viimeistään loppulausuntomenettelyvaiheessa kaikki kertynyt esitutkinta-aineisto. Vain näin vastaaja pystyy ilmaisemaan valistuneen kantansa selvitettäviin seikkoihin.

Tässä tilanteessa tulee eri näkökulmista arvioida asianosaisjulkisuuden laajuutta. Sotkemisvaaran perusteella asianosaisjulkisuutta voidaan hyvin laajasti rajoittaa. Toisaalta vastaajalta toivottu yhteistyö edellyttää mahdollisimman laajaa asianosaisjulkisuutta. Tällöin tuleekin arvioida mikä on asianosaisjulkisuuden laajuuden tasolla tavoiteltu kokonaishyöty kussakin rikosasiassa. Tässä harkinnassa tutkinnanjohtajalla ja syyttäjällä on suuri vastuu.

Harkinnanvaraisissa ja epäselvissä tilanteissa asianosaisjulkisuutta ei saisi rajoittaa ainakaan ylimalkaiset epäilyt vastaajan tai puolustuksen vääristä motiiveista tai sotkemiseen pyrkivistä asianajostrategioista. Jäsennellyn käsittelyn ensimmäisenä edellytyksenä on viranomaisten avoin ja yhteistyöhön pyrkivä asenne. Vasta tämän edellytyksen täytyttyä on aiheellista miettiä vastaajan ja puolustuksen suhtautumista tutkinnan ja valmistelun yhteistyöhön. On kuitenkin huomioitava, että myös vastaajan ja puolustuksen myönteinen suhtautuminen on jäsennellyn käsittelyn ehdoton edellytys. Sekä viranomaisten että vastaajan tulee osallistua tutkintaan ja valmisteluun, jotta asian jäsennelly käsittely voidaan saavuttaa.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kulmakivistä kontradiktorinen periaate ja equality of arms -periaate tukevat ajatusta yhteistyöhön perustuvasta tutkinnasta sekä siihen kuuluvasta laajemmasta asianosaisjulkisuudesta. Jäsenneltyyn käsittelyyn ja täydelliseen esitutkinta-aineistoon tähtäävässä esitutkinnassa ja syyteharkinnassa tulee lausuttaa vastaajaa reaaliaikaisesti tutkinnan edetessä tai viimeistään loppulausuntomenettelyssä. Vastaajalle tulee tarjota samat mahdollisuudet kuin syyttäjällekin tutustua kertyneeseen esitutkinta-aineistoon kantojensa tueksi.

Vastaajalle itselleen on hyödyllistä osallistua esitutkintaan ja oikeudenkäynnin valmisteluun. Vastaajan varhainen kannanotto syytteessä käsiteltäviin asioihin lisää hänen kertomuksensa uskottavuutta. Vastaavasti pääkäsittelyssä kerrottu näkemys voi näyttäytyä syytteeseen ja muihin oikeudenkäynnissä ilmi tulleisiin seikkoihin liian sovitetulta vähentäen näin sen luotettavuutta.

Vastaajan yhteistyö valmistelussa edesauttaa hänen omaa valmistautumistaan pääkäsittelyyn ja siinä vastaanotettavaan henkilötodisteluun vähentämällä väärinkäsitysten ja virheellisten johtopäätösten päätymistä tuomioistuinkäsittelyyn ja aina tuomioon asti. Passiiviseen asianajostrategiaan verrattuna aktiivinen valmistautuminen vähentää myös huolimattomuusvirheitä. Huolellisen prosessaamisen vaatimus edellyttää, että osapuolet ovat oikeudenkäynnissä hyvin valmistautuneita. Vastaaja tulee kärsimään seuraukset, jos puolustuksen virheistä tai huolimattomuudesta johtuen henkilötodisteluvaiheessa jää jotain vastaajan edun mukaista selvittämättä. Muutoksenhaussa ei lähtökohtaisesti oteta enää henkilötodistelua vastaan vaan kaikki tarvittavat seikat tulee selvittää käräjäoikeuden henkilötodistelussa.

Tällä hetkellä vain vastaajan avustajalla on velvollisuus myötävaikuttaa oikeudenmukaisen ja tarkoituksenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttamisessa. Vastaajan avustajan tärkein tehtävä on toimia päämiehensä etujen mukaisesti, mutta sen lisäksi hänellä on velvollisuus edistää hyvää ja tehokasta oikeudenhoitoa. Jo tämän velvollisuuden perusteella avustajan tulee toimia jäsennellyn rikosprosessin tavoitteiden mukaisesti. Avustajan tulee pyrkiä käyttämään sellaisia asianajostrategioita, joilla hänen päämiehensä osallistuu tutkintaan ja valmisteluun vähintäänkin siinä määrin, että esitutkinta-aineistosta saataisiin mahdollisimman täydellinen.

Ongelmaksi muodostuu se, että vastaajalla itsellään ei ole velvollisuutta myötävaikuttaa asian tutkintaan tai valmisteluun. On todettu, että rikosprosessin järjestämiseen liittyvissä osissa nähdään enenevässä määrin määräämisperiaatteen piirteitä. Osapuolten osallistumiseen ja yhteistyöhön pohjautuva prosessi on jouhevampi ja muotoutuvampi kuin kankea viranomaisten sanealtaan pohjautuva akkusatorinen virallismenetelmä. On kuitenkin syytä muistaa, että

rikosprosessin yhtenä pääfunktiona on rikosvastuun toteuttaminen. Rikosprosessi ei pohjautu vapaaehtoiseen sopimussuhteeseen, vaan julkisen vallan käyttämään rankaisuvaltaan. Tästä syystä rikosprosessin tulee olla ennen muuta varma ja tehokas. Rikosprosessiin ei saa jäädä sellaisia katvealueita, jotka voivat tehdä tyhjäksi kaikkien muiden prosessitoimijoiden pyrkimykset varmaan ja tehokkaaseen oikeudenkäyntiin. Näin ollen yhteistyöhön pohjautuvassa rikosprosessissa myös vastaaja on velvoitettava sanktiouhin myötävaikuttamaan esitutinnan täydellisyyteen, syyteharkinnan oikealaajuisuuteen ja oikeudenkäynnin jäseneltyyn käsittelyyn. Sanktiouhat olisivat yhteistyöhön pohjautuvaa rikosprosessia täydentäviä ja viimesijaisia keinoja, sillä huolellisen prosessaamisen vaatimus ja avustajia sitovat velvoitteet edellyttävät ja ohjaavat osapuolia toimimaan vapaaehtoisesti prosessitavoitteiden saavuttamiseksi.

Rikosprosessin tavoitteiden mukaisesta toiminnasta tulisi tehdä vähemmän houkuttelevaa. Tahallista tai huolimattomasta prosessaamisesta aiheutuvat ylimääräiset oikeudenkäyntikulut tulisi pääsääntöisesti velvoittaa viivästyttäjän korvattavaksi. Korvausvelvollisuus tulisi voida tuomita nyky sääntelyä tiukemmin jopa suoraan viran puolesta.

Suhtaudun myönteisesti ajatukseen, jonka mukaan vastaajalle asetettaisiin rikosasian käräjäoikeusvaiheessa preklusio kantansa ja todisteidensa ilmoittamiseksi. Lähtökohtaisesti preklusio ei riko perus- tai ihmisoikeuksia. Preklusio nimittäin väistyy, jos puolustus on toiminut vilpittömästi huolellisen prosessaamisen periaatteen mukaisesti.

Jäsenellyn käsittelyn onnistumiseksi vastaajalle tulee asettaa velvollisuus ilmaista esitutkintaa ja syyteharkintaa edistävät kantansa, todisteensa ja muut seikat viimeistään esitutinnan loppulausuntomenettelyssä. Vastaajan toimintavelvollisuudella poistettaisiin jäsenellyn käsittelyn onnistumisen riippuvuus vastaajan vapaaehtoisuuteen perustuvasta yhteistyöhalukkuudesta. Esitutkinnassa ja syyteharkinnassa rikosprosessin tärkeimmäksi funktioksi on katsottu rikosvastuun toteuttaminen eli sen selvittäminen mitä asiassa on todella tapahtunut. Onko tällöin oikeus rajoittaa vastaajan oikeusturvaa lohkaisemalla pala myötävaikuttamattomuusperiaatteesta sen vuoksi, että asia saadaan prosessiekonomisesti ja jäsenellysti käsiteltyä? Mielestäni on. Rikosvastuun toteuttamiseksi on hyväksyttävää käyttää sellaisia keinoja, joilla tosiasiallisesti pystytään tutkimaan aineellinen totuus. Vastaajan oikeusturvafunktiokaan ei kärsi, sillä vastaajan tulisi kuitenkin ottaa sitovasti kantaa asiassa selvitettäviin seikkoihin viimeistään käräjäoikeuden pääkäsittelyssä.

Todistelutalenneuudistus on kokoaan suurempi. Uudistuksella tehostetaan muutoksenhakumenettelyä, mutta myös samalla jalostetaan rikosprosessia kohti optimaalista oikeudenmukaista

oikeudenkäyntiä. Vaikka uudistusta ei ole vielä saatettu voimaan, on se silti onnistunut jo nyt edistämään suomalaista prosessioikeutta asettamalla selkeät suuntaviivat yhteistyöhön pohjautuvan rikosprosessin kehittämiseksi. Uudistus pakottaa prosessitoimijat tarkastelemaan omaa asemaansa ja tehtäviään rikosketjun eri vaiheissa teknologiamyönteisellä, muut huomioon otavalla ja yhteistyöhön pyrkivällä asenteella. Uudistukselle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen on kuitenkin monen epävarman tekijän summa. Suurimmat huolet kohdistuvat jäsenllyn käsittelyn onnistumiseen, koska sen edellytyksenä on kaikkien prosessitoimijoiden myönteinen suhtautuminen tavoitteiden saavuttamiseksi. Onkin tärkeää seurata miten osapuolet ottavat jäsentelyn tavoitteet omikseen ja tarvittaessa motivoida heitä siihen joko positiivisia tai negatiivisia sanktioita säätämällä.